

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. JULIUS 5.

27. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A mi gyermekeink.

A mi gyermekeink roppant értéket képviselnek. Becsesek ők nem csak a szülők és pedagógusok, hanem az államférfiak előtt is. De az érték meghatározásánál nagyon is eltérők a nézetek. Előttünk becsesek, mert, felfogásunk szerint, isteni szikra lakozik bennük, folytonos szellemi, értelmi és erkölcsi tökélyesbülésre vannak elhiva. Éppen azért, minden, mit idővel szívük melegével, fejük világosságával, karjuk erejével produkálnak: a tudomány, művészet, ipar, kereskedés, munka, szorgalom; minden, de minden, mit hatalmi körükbe vonhatnak, maga az állami szervezet is, csak eszközök amaz isteni szikra végetlen élesztésére, fejlesztésére. Mi gyermekeinkben isten képére teremtett embert látunk, kik már a földön, földi eszközökkel, az örökélet ösvényén haladnak; előttünk az ember „ön-cél“, nem „eszköz“.

Egészen más álláspontra helyezkednek gyermekeink becsértékének meghatározásánál és méltatásánál az állambölcsek s a modern világnézet tekintélyes képviselői. Előttük gyermekeink egy megbecsülhetetlen forgó-tőkét képviselnek, mely hivatva van annak idejében az állam, a haza, az emberiség számára gazdag kamatot hajtani; eszükkel, szívükkel, karjukkal, életükkel vértükkel a kamat-bevételeket szaporítani. Természetes, hogy ez álláspontról tekintve, az ember csak „eszköz“; „cél“ az állam, a haza, az emberiség s az ember értékét az határozza meg, hogy mily hasznot hajt azok számára. Ebből következik, hogy a mi gyermekeink, mondhatni, konfiskálva vannak az állam, a haza, az emberiség számára s a szülők csak annyiban részesülnek figyelemben, a mennyiben gyermekeikben nyers anyagot termelnek; egész nevelés-oktatásügyi rendszerünk, a legalsó foktól a legfelsőig, amaz utóbb említett cél érdekében van berendezve; annak szol-

gálnak a pedagógiai és didaktikai vezérelvek, tan- és olvasó-könyvek, methodus, iskolai adminisztráció, stb.

Ily tőke-biztosítással s kamat-készlettel indulnak honatyáink a második honalapítás dicső munkájára. Árpád apánk hazát foglalt fegyverrel; szentnek nevezett István királyunk megalapította politikailag; ma a modern állam és társadalom alapköveit rakják; elhangzott hogy Magyarország legyen iparos állam; a honpolgárok, mint Trefort miniszter sokszor hangoztatja: legyenek értelmesek, vagyonosak, egészségesek, mert az új Magyarország csak ez alapon állja ki a második ezer év viharait, megpróbáltatásait. Elkezdődött az új nemzedék növelése. Mi idealisták s amaz első nézet harcosai minden ponton vereséget szenvedtünk, mert vagy nem tudtuk magunkat elég világosan kifejezni, s így nem értettek meg; vagy nem akartak megérteni s így a közhangulatra disputálták, hogy mi a földet feláldozzuk az égnek; a mi álláspontunkon sem az értelem, sem a vagyon, sem az egészség, sem a tudomány, sem az ipar, sem a kereskedelem nem prosperálhat; szóval, mi idealisták, a modern átalakulás keretében, nem csak hasznavehetetlenek, hanem még veszélyesek is vagyunk. Uralomra jutott a radikálizmus és magas trónusán, észrevétlenül, uralkodó társakul fogadta a realizmust, utilitarizmust, naturalizmust. Több, mint húsz esztendő leforgása alatt, egy egészen új nemzedék növekedett föl; átalakult a társadalom; megváltozott a világnézet, törekvés irány. Beteljesedett: hogy új idő, új emberek, új intézmények. Ezen új időt, új embereket, új intézményeket egészben és részleteiben igen sokszor és méltán kifogásolják; legkevésbé van velük megelégedve Magyarország fenkölt szellemű kultuszminisztere, ki elégedetlenségének, ebből folyó pessimismusának, minden

kinálkozó alkalommal, meglehetősen éles és világos szavakban, keserűséggel ad kifejezést; a tanfőfiakhoz kiküldött rendeletei, utasításai elég érthetően beszélnek az eltévesztett kivitel veszélyeiről, sőt itt-ott a sorok közt, még azon figyelmeztetés is olvasható az aggodó honszerelem nyilatkozataiból, hogy a nemzet nevelés-oktatás-ügye nem „üzlet“, az szent, sérthetetlen.

Az ilyen magamféle megnótázott idealistának (Ne szégyenelje, uram! Szerk.) talán észbe sem jutna; vagy, ha több évi tapasztalatai figyelmeztetnék is, alig venne bátorságot, kimondani, vagy csak meggondolni is, hogy a nevelés-oktatás-ügy rideg üzlet is lehet, ha a legilletékesebb egyén nyilatkozatai ilyesmit nem árulnának el. Az, kinek kezében központosulnak a nevelés-oktatás-ügy minden szálai; ki teljesen ismeri a rendszert s annak intencióit; ki az évi mérleget a roppant sok és komplikált rubrikák labirintjaiból összeállítja: behatóbban áttekintheti az egészet, mint azok, kik az egésznek csak egyes részeit látják; kik csak ösztönszerűleg érzik, hogy roppant baj van, de valódi forrását kimagyarázni, nem tudják. Arról már régóta tisztában lehetünk (nem, mintha meggyőztek volna helyességéről, hanem, mivel legyőztek), hogy a modern növelés célja nem a Jézus szellemében vett bevégezett, öszhangzatos, hanem a hasznot hajtó ember képzése. Csak hogy az ember önző s ha módjában áll és teheti, a hasznot, még ha embertársa képviseli is ezt, nem egy könnyen engedi át sem az államnak, sem a hazának, sem az emberiségnek, hanem önmaga számára konfiskálja; saját érdekében folytat üzletet; rendíthetetlen apostola az utilitarizmusnak s az ennek alapul szolgáló világnézet nyilatkozatainak.

Az ilyen apostoloktól, kiknek száma sok ezerre megyen s kik az állami és társadalmi élet legtekintélyesebb állásait foglalják el, sokszor lehet hallani: „Hja, kedves barátom, nekünk életkérdés az általatok képviselt elvek ellen küzdeni, mert ha azok diadalmaskodnak, mi évenként 1,600—2,000, sőt több jövedelmet veszítünk, mivel nem lesz, kit elitéljünk Szamos-Ujvárra s így mi is feleslegesek leszünk.“ És ezt a nyilatkozatot, más alakban, minden gyakorlati (realista) ember megteszi úgy, mint állása hozza magával; s bár mindenik a természettudományok azon ál-

laspontjára helyezkedik, hogy az egyed létezése csak a nem fenmaradása: így az egyes ember élete is csak az emberiség érdekében jogosult és bir értékkel; de azért mégis a maga számára értékesít. Ime, ide deválválódott a rendszer, melyre gyermekeinket, mintegy kaptafára reá huzzák; ime, azon forrás, melyből táplálkozik azon társadalom, melynek életnyilatkozatait, intézményeit, értelmi és erkölcsi intencióit oly sokszor kifogásolják legjobbaink, kik sok dolgok felett megdöbbennek s mint egy prófétái ihletettséggel feddőznek, intenek, keseregnek, hogy a 2-ik ezredévre terjedő honalkotás biztosítására más emberek, más gondolkozás, más lelkesedés, önzéstelenebb szív, világosabb értelem kívántatik.

(Vége következik.)

Horváth István,
bűrkösi ev. ref. pap.

Nepiskoláink hanyatlása.

II.

(Vége.)

Még egy pár szót a tanügyi előadói hivatalról. Tanügyi előadók nélkül az egyházmegyék, törvény értelmében, nem lehetnek, s annak dacára, az 1888-dik évi Névkönyvből azt látom, hogy az erdélyi 18 egyházmegye közül 7-ben még nincs tanügyi előadó, legalább nincs megnevezve. Őt egyházmegyében ezen hivatal kapcsolatban van a jegyzői, aljegyzői, vagy direktori hivatallal, hat egyházmegyében van külön személyre ruházva az. És ez így is van rendén; a hol a tanügyi előadói hivatal valamelyik más egyházmegyei hivatalhoz van csatolva, lehet az is jó; illető egyén megfelelt mindkét hivatalának; de szerintem, oly esetekben mégis csak mint függelék marad az. Az egyházmegyék népiskolai tanügye oly fontos dolog, hogy igénybe veszi az egy ember egész munkásságát. Azért, jobbnak látom, ha ezen hivatal külön, arra való emberre bízatik mindenütt. Ebben a könnyen gyanúsító világban tán azt gondolja valaki, hogy „Cicero pro domo“ beszélek. Sietek megjegyezni, hogy itt nálunk is egy egyénre van ugyan bízva az aljegyzői és tanügyi hivatal; de hát, mindkettőt kifogástalanul teljesíti. Nincs szabály kivétel nélkül.

Végül, valamint az iskolai felügyelet, úgy a tanítói értekezletek életre keltése ügyében is segíthet, ha akar, az anyaszentegyház. Hogy milyen szükséges dolog a tanítói értekezletek létezése, annak kimutatása érdekében ismétlésekbe bocsátkoznom, fölösleges. Ha az ötvenes és hatvanas években, mikor a népiskolai oktatás elébe nem volt annyi akadály gördítve, szükségesek voltak az értekezletek, mennyivel inkább mostanában, mikor oly sok lenne a megbeszélni való. Részemről nem

bánnám, ha tanítóink az újabb időben keletkezett megyei általános tanító-testületek kötelékébe vétetnek is föl magukat. Csakhogy valahol legyenek, mert a helyzet tarthatatlan. Némely egyházi férfaink a nevezett megyei tanító-testületek iránt bizonyos hidegséget, mondhatnám, ellen-szenvet. éreznek és mutatnak, minek okát megérteni, nem tudom. Több éve már, hogy tagja vagyok a maros-tordamegyei tanító-testületnek, de nem tapasztalom magamban, hogy a miatt valami kár történt volna bennem. Protestáns népiskoláink felekezeti érdekeit most is épp oly elevenen érzem, mint belépésem előtt. A féltékeny ségnek semmi okát nem látom.

Nó, de mégis, ha egyházi férfaink közül némelyek mélyebben látnak a dologba, s károsnak tartják tanítóinknak a vármegyei tanító-testületekbe való lépését: állítsák föl multhatatlanul és mielőbb az egyházmegyei tanítói értekezleteket. Alakítsanak rendszabályokat, emeljék azokat törvényerőre s a testületi szellemnek adjanak életet. Nem hiszem, hogy lenne kálvinista ember, ki ne tartaná égető szükségesnek a mielőbbi intézkedést. Szükséges az kivétel nélkül minden tanítóra, mindenik iskolára és általán a közoktatásra nézve. Itt az ideje, hogy e téren is építgessük a népnevelés templomát.

Talán tán, a mihamarább ismét felállítandó egyházmegyei tanító-testületeink működésére nézve irányelveket szabni, ezúttal nem akarok; a tanítói értekezletek megtalálják a helyes utat. Kettőt, azonban, bátor vagyok megjegyezni. Először azt, hogy eddigi tapasztalunk szerint, a tanítói értekezletek akképp működnek legjobb sikerrel, ha kisebb körökre oszolva, folytatják a munkálkodást. Hogy miért? Más alkalommal tán elmondhatom nézetemet. Az általános tanítói értekezletek inkább a kisebb körök munkálkodásának eredményét állítsák össze és ismertessék. Másik megjegyzésem az: nem szeretném, ha az egyházmegyei tanítói értekezletek a vármegyei tanító-testületek példáját követnék abban, hogy még kisebb körökben is az írásban kidolgozott elméleti értekezések felolvasására fektessék a fő-súlyt. Valamely jól összeállított pedagógiai elmélet föl-olvasását szívesen végig hallgatom, de a sok, a jóból is mindig sok! Arra kell igyekeznünk, hogy a fiók-körökben a gyakorlati rész legyen az első. Adandó alkalmakkal az egyes iskolákban nem csak úgy nevezett minta-tanítást kellene tartani, hanem megvizsgálni mindenik iskolát alaposan, lehetőleg minden tantárgyból. Ily esetekben tanul a helybeli tanító, mert látja, hogy a mit követett, abból mi jó és mi nem jó. Tanul a vendég, mert látja, hogy otthon miképp kell eljárnia abban, a mit még nem tudott.

Ezen dologról írni, sokat lehetne, de haszon csak úgy háramlanék belőle, ha tanítói értekezleteink rendre-rendre lábra kelnének. Félek, ezekkel is úgy járunk, mint Papi Értekezleteinkkel. Nem kisebb ember, mint nt. Szász Gerő ur kellett ahhoz, hogy évek során hangoztatott kapacitálásával, kérésével, sőt dorgálásával fel-razza a mélyen ható erőket, s még ma is ott állunk,

mit a kezdet kezdetének szoktak nevezni. De hát, vajon nem segíthetne-e mindkettőn az egyházkerületi törvényhozó hatalom, ha már másképp nem akarunk mozdulni?

Gergely Lajos,
ev. ref. pap.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1888, július 1. és 2.

A nyári szünetek beállta előtt, a sürgősebb ügyek el levén intézendők, egy folytatásban két nap tartatott ülés, melyeken, részben váltakozva, a következő tagok vettek részt:

Elnök főt. Szász Domokos, püspök; br. Bánffy Dezső, főgondnok; dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes; Szász Gerő, közjegyző; Gyarmathy Miklós, Székely János, Sárkány Ferenc, Szász Béla, ig. tanácsosok, Parádi Kálmán, tanügyi előadó; Szabó Ádám, számvevő, Deák József, pénztáros; Bodor Antal, titkár.

Az elnöki úton ellátott ügyek bejelentése és jóváhagyása után, a jogügyi bizottság javaslata vétetett föl, a bálványos-váralyai egyházközség volt gondnoka, Boros József, tizenötezer forintos tartozása, egyházközségi elláttatlan számadásai és e viszonylatoknak a néhai özvegyével leendő véglebhonyolitása ügyében. E vélemény abban az esetben, ha igazoltatik, hogy az özvegy a néhainak egyedüli örököse, s ha, továbbá, a számadás rendjén netalán megállapítandó hiány fedezetére nézve biztosítás nyújtatik, a béke-egyezség megkötését javasolja; az egyházközség erdő-gyapjának eladása iránt tett ajánlatot, a kellő biztosítékok kikötése mellett, elfogadhatónak mondja, a szerződések szövegezésére készséggel ajánlkozván. A jogügyi bizottság előterjesztése minden pontjában elfogadott.

A medgyesi egyházközség régi, szűk sikátorok közé szorított, és rozszant templomának teljes kijavitása s homlokzatának egy nyílt és nagyobb forgalmi utca felé való átfordítása már korábban el levén határozva, e cél kivitelére a tőszomszédban két pusztá telek megvásároltatott és az építési-alaphól 3,600 frtnyi papirjáradék immár meg is szavaztatott. Az így kibővült telekre új papilak is terveztetvén, most mindkét építkezés terve és költségvetése került, a műszaki előadó előterjesztése alapján, bírálat alá. Ez előterjesztés a templom eredeti tervét helyesli, de némileg nagyobb méretekben leendő kivitelét javasolja, az ottani népességre való tekintettel, valamint a templom-följáratának dombos részén néhány foknyi kőlépcsőzet alkalmazását is ajánlja; a templom és papilak építési költségei, továbbá, hatezer egynehány forintra rugnának, mit a műszaki előadó, a mai viszonyok közt, igen jutányos árnak jelez. A papilak építési költségeire, azonban, ez idő szerint, csak amaz 1,500 frt. lenne fordítható, mit a régi papi-telek és lak eladási árából lehet reményleni. Az Igazg. Tanács, tehát, egyelőre csak a templom kiépítését engedélyezi, e tekintetben is fedezeti tervet kívánván be, az építési nagyobb méretek több-kiadásai számára, a papilak építését pedig jövőre halasztja.

A száraz-ajtai egyházközség terjedelmes erdejének eladott fa-árából, korábbi engedélyek folytán és kamatos tőkésítések útján, mintegy 27,000 frtnyi központi kezelés alatt álló kepe-váltásági tőkével rendelkezvén, a kepe megváltásának előnyeit már ez év folytán ohajlaná élvezni. E tőke, azonban, még az évi szükségletet sem fedezvén, annyival kevésbé szolgáltatván tartalék-alapot is; de meg, némi további rendszeres kiadások fedezetéről, sem az ujan belépendő egyháztagok tartozásairól, gondoskodás nem történvén, az Igazg. Tanács a kepe megváltásának már most folyamatba indultát annál kevésbé engedélyezi, mivel e váltás-tőke nem a hivek áldozataiból, hanem az egyházközség vagyonából gyűlt s a pap-választási törvény is csak oly egyháztagoknak adja meg a papválasztási s más egyházközségi jogok gyakorlatát, a kik állandóan és rendszeresen hordozzák az egyház terheit.

Az abosfalvi I. egyházk. kéri, hogy kepemegváltási magtárából fizetessék a beszolgáló pap járadéka, a hivek pedig mentessenek föl a kepe-tartozás alól. A díjlevél, az eddigi fizetési módozatok adatai és a magtár szabályzata nem fekvén az Igazg. Tanács előtt, ezek beküldése elrendeltetik, addig a kérdés függőben tartatván.

A maros-vásárhelyi egyházközség, felsőbb hatósági engedéllyel, már korábban megszüntetett harmadik papi állomásának papi lakját, mai rozzant és jövedelmet nem hajtó állapotából, egy veszendőnek indult, de szerencsésen fölhajtott tőkéje befektetésével, jó karba kívánván helyezni, hogy ugy biztos és jobb bérleti jövedelmet huzzasson, az Igazg. Tanács e tőke ilyen befektetését engedélyezi, de a tőkének a házbérből leendő restaurációját elrendeli.

A szavai egyházk. temploma 2,400 frtnyi költséggel ujra levén építendő s erre, az 500 frtnyi központi segéllyel együtt, 1,586 frt. állván rendelkezésre, kéri, hogy a hiányzó 813 frtot vagy a központban kezelt segély-tőkéjéből, vagy kölcsönképpen kapja ki. Az Igazg. Tanács az egyházközség saját pénzéből utalványozza ki a hiányzó összeget, az esperest pedig kötelezi az építési szerződés határozott pontok szerint való megkötésére és az építkezés szigorú ellenőrzésére.

A girolti templom folyamatba indult építésének költségeiről a számadási adatok fölterjesztvén s jelentéstétetvén, hogy az építés befejezésére a szerződés, 415 frt erejéig, meg is kötött, e szükséglet fedezésére kiadatik ugyan az építési-alapból e célra már megszavazott 500 frtnyi papíráradék, az esperes és a pap felhívatik, azonban, hogy ily terhelő szerződést jövőre csak előzetes engedély alapján kössenek, utasítván egyszersmind a szerződés fölterjesztésére.

A hétfalusi körlelkézség ujan épült papi lakjához némi fölszerelési szükségletek s egy korábbi fedezetlen tétel kiegyenlítésére összesen kétszázhatvan frt. levén szükséges, ez összeg fedezetére megfelelő kölcsönt kérnek; kéri, továbbá, hogy az építési és telek-vásári kölcsön-törlesztési részletei és egy közalap teremtésére

szolgáló évjáradékok irassanak 10 év tartamáig az államsegély terhére, a kántor évi tíz frtnyi fizetésének 30 frtra leendő emelésére szükséges 20 frt. pedig, szintén fedeztessék a központból. Az Igazg. Tanács a 260 frtnyi építési költséget az egyetemes egyháztól nyert miszsió-segélyből kiutalványozza, a kérés más három pontját pedig vélemény-nyilvánítás kedvéért, átteszi főt. püspök afiához.

Az állandó Igazg. Tanács korábban azt a kérést intézvén a közoktatásügyi miniszter urhoz, hogy utasítsa tanfelügyelőit, hogy felekezeti iskoláinkra nézve szerzett tapasztalataikat hatóságunkkal is közöljék: most Kozma Ferenc, kir. tanfelügyelő ur fölhívja az Igazg. Tanács figyelmét egy, a kolozs-kalotai és több, a görgényi egyházmegyében fekvő felekezeti iskola nyomorult állapotaira, adatszerűen sorolván föl, hogy a jelzett helyeken, hol szünetelt a tanítás már március vége előtt; hol forog fen nemzetiségi veszély; hol romladozó és a törvény követelményének meg nem felelő az iskola épülete, avagy berendezése, hol elaggott, avagy oklevél nélküli a tanító, stb. A kolozs-kalotai egyházmegye területén jelzett iskolák hiányainak elenyésztése iránt, főt. püspök aa. felvilágosítása szerint, már régen megtétettek a kellő lépések s hogy az ügy fennakadt, az egyházi hatóságok körén és hatalmán kívül álló okoknak tulajdonítandó; a görgényi egyházmegye illető vidékére pedig főt. püspök aa. éppen a napokban levén kiszállandó, ő igérete meg, a helyszínén szerzendő tapasztalatai szerint, a kellő intézkedések, illetőleg, javaslatok megtételét.

(Vége következik.)

Az egyházmegyékből.

I.

A széki egyházmegyéből.

(Vége.)

A közgyűlés d. u. 4 órakor választásokkal vette ismét kezdetét. Megválasztották köztörvényszéki bírónak Csejdi István, lelkész aát; közalap bizottsági tagokul: Gáspár Lajos, lelkész és Kis Sándor, világi képviselő afit s végül, Ujvári C. József lemondása folytán, megürült tanügyi előadói állásra Simon Zsigmond, málomi lelkész aát. Majd, az egyházmegyei kebli pénztár gyarapítására, egyházkerületi képviselők és официálisok napdíjjal leendő ellátására, valamint a főjegyző és tanügyi előadó díjazására tett indítvány elfogadtatván, tárgyalatott a mélt. állandó Igazg. Tanácsnak 188—1888 sz. alatt, a csekély javadalmu papi állomásoknak jobb jövedelemmel ellátása érdekében kibocsátott körrendelete s ezzel kapcsolatosan a főjegyző által sok utánjárással készített, az egyházközségek csoportosítására vonatkozó munkálata, mint javaslat. A javaslat csekély módosítással elfogadtatott s kimondatott, hogy egyházmegyénkben a már szervezett körlelkézségeken, társításokon és pap-tanítóóságokon kívül, alakítandó 2 körlelkézség; társítható 7 papi állomás 3 lelkézséggé s 3 helyen pap-tanító állomás szervezendő.

Bekebeleztetését az egyházmegye papságába négy ifju lelkész aa. kérelmezte, u. m. Vásárhelyi Boldizsár,

szamos-ujvári körlelkész; Kiss Sándor, rettegi-, Bartók Béla, bonchidai lelkész és Nemes Ferenc a.-ilosvai pap-tanító afiai. Kérésüknek a közgyűlés eleget tett. Ez után, egy pár kisebb jelentőségű ügy tárgyalatott s a közgyűlés bezárattott. Annak, hogy ily rövid idő alatt (egy nap) lefolyt a közgyűlés, oka az, mert az egyházmegyei tanács, mint szakavatott testület, a fontosabb ügyeket elintézte üléseiben s így a közgyűlés többnyire kész munkálatokkal állott szemben.

Mielőtt hosszúra terjedt tudósításomat bevégezném, kötelességemnek tartom, röviden megemlékezni, a közgyűlést követő nap, május 25-én, megtartott egyházmegyei Papi Értekezlet lefolyásáról is. Az értekezletet nt. esperes aa. mint elnök, rövid beszéddel megnyitva az értekezlet eddigi működéséről szólott s jelezve, hogy az egyházmegye területe két értekezleti körre, u. m. mezősigre és szamosmentire levén felosztva, kimondotta, hogy az egyházmegyei általános Papi Értekezletnek egyik teendője az, hogy a két kör elnökeit válaszsza meg, hogy aztán a megválasztott elnökök saját hatáskörükben alakítsák meg az értekezleteket s kezdjék meg működésüket. Előadta, továbbá, hogy erre az értekezletre felolvasás tartására Vásárhelyi Boldizsár, körlelkész aát kérte föl. Az értekezlet, ez után, jelen ülése jegyzőkönyvének vezetésére Kiss Sándor aát kérve föl, megválasztotta a két kör elnökeit, a mezősigi kör részére Ujvári C. József, veresegyházi-, a szamosmenti kör részére Veres Márton, felőri lelkész aait. Majd Vásárhelyi Boldizsár, körlelkész aa. tartotta meg felolvasását. „A tizenkét éves Jézus templom-látogatásáról szóló elbeszélés“ képezte értekezésének tárgyát, Molzer nyomán. Felolvasását mindvégig leköttött figyelemmel hallgatták az értekezlet tagjai s felolvasó iránt elismerésüknek adtak kifejezést jegyzőkönyvben. A munkálatot bírálatra Kiss Sándor, rettegi lelkész aa. vette át. Értekezletünk, végül, áthatva tudatától ama magasztos feladatnak, mely a „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság“-ra egyházi életünk fejlesztésében vár, elhatározta, hogy a „széki ev. ref. egyházmegye papsága“ címén 100 frttal az alapítók sorába áll. Miután értekezletünk kimondotta még azt, hogy jövőre üléseit, az egyházmegyei közgyűlést megelőzőleg, közvetlenül tartja meg, a nagyobb érdeklődés felkeltése és fentartása érdekében, s nem utólag, mint most, a mikor a közgyűlés tagjai már eltávoztak, elnöklő esperes aa. munkára serkentő, buzdító szavakkal az értekezletet bezárta.

Ime, a kezdeten túl vagyunk. Egyházmegyei Papi Értekezletünk tényleg megkezdette működését. Jövőre, azonban, a körli értekezletektől s főleg azoknak ez alkalommal megválasztott elnököitől függ, hogy köreikben az ügy érdekében éltető mozgalmat, munkásságot keltve, egyházmegyei Papi Értekezletünkben ez után minket közelebről érintő, különféle irányú kérdések tárgyalassanak s tegyék reánk nézve hasznossá és tanulságossá öszejöveleinket. V. B.

II.

A nagy-enyedi ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

Egyházmegyénk tavaszi közgyűlését május 29 én tartotta meg N.-Enyeden. A gyűlés előtt, mint rendszeren, ugy

ez alkalommal is ünnepélyes istentisztelet tartatott, melyen Tövisi Pál, bágyoni ifju lelkész szónokolt. E beszéden és a gyülekezet énekén kívül, a főtanoda vegyes-dalkarának szabatosan előadott szép karéneke emelte még az istentisztelet ünnepélyességét, mely ünnepélyességgel, azonban, sehogy sem vala összehasonlítható az enyedi nagy templom üressége.

Nó de, ha üres volt a templom, a mennyiben ott csaknem kizárólag a közgyűlés tagjai valának jelen, nem volt üres az izléssel épített új városháza, mely e napra a város szivességéből gyülekezésünk helyéül szolgált. A lelkészek csaknem teljes számban, a képviselők jó nagy részben valának itt együtt, s a gondnokok közül is itt vala tkts. Szentpáli Ignác, buzgó és tevékeny algondnokunk. Midőn kitünt a névsor-olvasásból határozat-képességünk, nt. Hegedüs Lajos, esperes ur olvasá föl esperesi jelentését, melyből értésünkre esett, hogy egyházmegyénk működését a mult év folyama alatt semmi kedvetlen körülmény nem zavarta, sőt önmunkássága s felsőbb segélyezések által tetemesen gyarapodott külsőleg és belsőleg egyiránt. Sok üdvös célu intézmény erősítette egyházmegyénk életét; az ujonnan létesített egyházkerületi építkezési-alap sok egyházközségben tette lehetségessé az elkerülhetetlen szükségességű építkezést; az országos domestika 600 frttal segélyezte egyházmegyénk egyes községeit és hivatalnokait; az államsegélyből 431 frt. segélyt nyert egyházmegyénk, de ha segélyeztetett, egyházmegyénk is erősítette ama segélyalapokat, melyekből javadalmaztatott, így az országos domestikai pénztárba ez év folyamán 689 frtot fizetett, régebbi hátrálékaiból pedig 600 forintot úgy, hogy mostani hátráléka a 300 forintot alig haladják meg és e hátrálék sem a buzgóság hiányának, mint inkább a rossz anyagi viszonyoknak tulajdonítható. Az egyes egyházak anyagi és vallás-erkölcsi ügyeiről, ez alkalommal nem tehetett, mint mondja az esperes jelentésében, nyilatkozatot, mert a számadásokban, melyeknek az új rendszer szerint kellett kiállítatniok, sok volt a kiigazítatni való, s ennél fogva, nem lehetek e számadások végérvényesen úgy elláthatók, hogy az esperesi vizsgálat megtörténhetett volna; van remény, azonban, hogy a rendszerrel való megismerkedés ez után gyorsabb eljárást teszen lehetővé. Az egyházmegyei özvegy-árvatár ez évben 574 forinttal gyarapodott s egy özvegy papné 50 frt. segélyben részesedett. A népesség szintén szaporodott és minden egyházban gondoskodva van az ige-hirdetésről, csupán a túri egyházközség van lelkész nélkül. Az áldozatkészségnek és buzgóságnak látható jeleiképpen új iskola jött létre Gezsén, különösen gr. Bethlen Sándor ur közreműködése által; Hadréven a templom lett kirenoválva, a mélt. Szilvásiak hathatós támogatása mellett; Csekelakán br. Kemény Géza és a hivek áldozatkészsége folytán, papilak épült; M.-Ujvártt szintén most van folyamatban a kényelmes papilak építése, melynek építését a kerületi építészeti alap, az államtól nyert segély és a hivek áldozatkészsége, tette lehetővé.

Ez vala nagyjában az esperesi jelentés tartalma.

Ez után a jegyző olvasta föl az egyházmegyei tanács jegyzőkönyveit, melyek meggyőzték a közgyűlést az egyházmegyei tanács tevékenységéről, mert ezen egyházmegyei

tanács mintegy állandó egyházmegyei közgyűlés munkálkodott s intézte az egyházmegye ügyeit. Ezen egyházmegyei tanács-gyűlések látták el, más ügyek mellett, a számadásokat, melyek bizony nem csekély munkát adtak, mert sok volt azokban a kiigazított és pótoltnak való. Emez egyházmegyei tanács-gyűlések egyike bontotta föl az egyházkerületi képviselőségre beküldött szavazatokat is, s mint eredményt jelenti a jegyző, hogy egyházkerületi képviselőkké megválasztottak az enyedi választó-kerületben: Szilágyi Farkas, n.-enyedi lelkész; a m.-ujváriban Jancsó Lajos, m.-ujvári lelkész; a gerendiben Kovács Gyula, enyedi polgármester; a tordaiban Bartha Miklós, orszgy. képviselő; a felvinciben még függőben van, mert itt gr. Bethlen Bálint és Barabás József egyformán kaptak szavazatokat; a tanítók részéről Fülöp Géza, szászvárosi lelkész lett megválasztva.

Nagy részben hát az egyházmegyei tanács teljesítette a közgyűlés teendőit úgy, hogy közgyűlésünk jó formán csak tudomásul vette ez intézkedéseket.

Miután a domestikai kérések megvizsgálása és jelentés-tétel végett, Bartók György és Kovács János személyében egy bizottság neveztetett ki, a felsőbb leiratok olvastattak föl, melyek közül amaz Igazgató-Tanácsi leirat, mely tudatja, hogy az országos domestika illetéke ez után a rendes adóval együtt lesz behajtva, örvendetes tudomásul vétetett. Szintén tudomásul vétetett a püspöki-szék ama határozata, mely szerint azon lelkészek, kik valamely egyház választását nem fogadják el, 2—4

évre vesztik el pályázhatási jogukat; azon Igazgató-Tanácsi leirat, mely felhívja az egyházmegyét, hogy jelöljék ki az egyházakat, melyek nem láthatják el a lelkészt a minimális 500 frt. fizetéssel, élénk vitát keltett. Ez eszmecsere folytán, melyben részt vettek dr. Kovács Ödön, br. Kemény Géza, Barabás József, stb. elhatározatott, hogy csoportosításra, jóllehet több egyházközség nem fizethet lelkészének 500 frtot, nem ajánlható egyetlen egyházközség is, mert mindenik egyház fontos vallás-erkölcsi és nemzeti miszsiót teljesít; azon egyházak kimutatását, melyekben 500 frton alól van a papi fizetés, az új díjlevelek bevétele után fogja összeállítani egyházmegyénk.

Elhatározta egyházmegyénk a „Protestáns Irodalmi Társaság” rendes tagjai közé leendő belépését, úgy szintén felhívás lett kibocsátva, hogy a lelkészek közül is minél többen legyenek tagjai ez irodalmi társaságnak.

Miután némely helyi érdekű ügyek nyertek elintézését és a gr. Thorockai Miklós lemondása folytán megürült egyik algondnoki állásra kijelöltettek gr. Bethlen Bálint, Kovács Gyula és Török Dániel, a domestikai segély-kérések átvizsgálására kiküldött bizottság tette meg jelentését.

Délután a gyűlés jegyzőkönyvét hitelesítettük, a válóperek nyertek ellátást és 6 órakor távozatott már mindenki haza, hogy otthon építgesse egyházát, munkálja annak javát.

M.-Ujvártt, junius hava, 1888. *Jancsó Lajos,*
m.-ujvári ref. lelkész.

T Á R C A.

Egyháztörténeti adalékok.

Pataki István 4 levele Teleki Mihályhoz II. Apafi Mihály ifju fejedelem nevelésére vonatkozólag, 1688 és 1689.

I.

Tekintetes Ur, nekem Uram, Patronusom.

Jó egészséges étellel áldja isten kegdet. Engemet uram hétfőn introducálanak a kis Fejedelem tanítására, melyhez már hozzá is fogtam s eddig nagy engedelmességgel s tanulásra való készséggel mutatta magát.

Urunk sok éjjeli, nappali nyughatatlankodási, inkább belső, mint külső törődési után, nyugovásra véve magát, az elmúlt éjjeli 11 órától fogva erősen aluszik, ha felserken is, meg hamar elaluszik, a mely elhiszem már jobban kimutatja a nyavalyának egyféle kimenetelét. Én uram itt semmi dolgomról nem szólok, arra hagytam, ha isten kegdet udvarhoz hozza, mint hogy isten után minden dolgaimnak reménségét kegyelmedben tettem fel, ha nem érdemleném is, hogy kegdek annyi gondja legyen reám. Nem tudom uram, ha halotta legyen-e, hogy szegény Selyki Péter uram megholt, kit a másik vasárnap temeténk el, ha ugyan ki kell bontakozni Bányárúl Miskolci uramnak (a mint ő keglme Tordára Selyki uramnak irta betegségében), jó volna ő keglmét oda collocálni, ha jobb hely nem találhatik.

Isten ő szent Felsége kegdet s egész uri házáat szokott atyai jóságában tartsa meg számos esztendőkre. Radnoth, 26 oktober, 1688. Kegyelmednek, mint uramnak, patronusomnak alázatos szolgálja
Pataki István.

II.

Tekintetes Ur, nekem Uram, Patronusom.

A kegyelmed levelét uram én irántam alázatosan vettem. Én kegd parancsolatja kívül is oda menni kívánkozom. Urunknak mennyit használt az álom, eddig nem igen látszik, tegnap nekem még turbatusabbnak látszott, vannak intervalumi; de csak meg van a nagy lelki gyötrellem, melyet isten tud elvenni. A kis Fejedelem jó egészségben van tanul. Isten kegyelmednek életét, egészségét s egész uri házának békességét folytassa sok üdöken. In Radnoth die 29 oktober, 1688. Kegyelmednek, mint uramnak, patronusomnak alázatos szolgálja
Pataki István.

III.

Tekintetes ur, nekem Uram, Patronusom.

Jó egészséges étellel áldja és boldogítsa isten kegdet egész teljes uri házával együtt.

Én nem követhetem urunkat, mert feleségem beteg levén, nem hagyhattam magát gyámoltalanul: a tanulásnak idejének ily nagy vesztegetésén fáj a lelkem. Itt mind a két professor*) beteges. Urunk valóban vigan celebrálá szent Mihály napját, azt már praefectus uram tudja jobban s még jobban az ur, Naláci uram.

Az én esztendőm szintén kitelék. Én eunyi méltatlan-

*) Kiskomáromi István és rimaszombati Kaposi Sámuel voltak akkor a Sárospatakról 1671-ben kiittzott és Gyulafelhévártt megtelepedett kollegium professorai.

ságomban is minden dolgaimat kezdő ur jóakaróján fundalom, ha kezdő uram illendőnek látja, méltóztassék urunk előtt esztendőmnek eltelése fölől emlékezetet tenni. Ő nagysága maga eddig experiálhatta az én csekély szolgálatomat, a mely meg kell vallani, sok hibával (hibával) volt. Ha ő maga miben kívánna jobbitást, azt alázatosan értenem, ha pedig ő Nagyságának másképpon tetszik, úgy is ő Nagysága kegyelmességét alázatosan megköszönvén, jó szível vissza megyek elhagyott helyemre.

Isten ő szent Felsege kegyelmedet s egész ur házártartsa meg atyai jóvoltában. In Fejérvár die 4 octobris 1689. Kegyelmednek, mint uramnak, patronusomnak alázatos szolgálja
Pataki István.

Külcim: A Tekintetes urnak, Tekintetes Teleki Mihály uramnak (cum honore pleni tituli) nekem jó uramnak, patronusomnak adassék.

Mindhárom levél eredetije a gr. Teleki-nemzetség közös levéltárában Maros-Vásárhelytt, 754 sz. a.

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Főt. püspök aa. f. hó 4-én körútra ment a küllői egyházmegyébe. Ezuttal, főképp Erzsébetváros, Bonyha és D.-Szt.-Márton meglátogatása képezik célját. Erzsébetvárosban a körlelkészség szervezését akarja végleges megoldásra juttatni. Bonyhán egyházközségi mizeriák teszik szükségessé megjelenését. D.-Szt.-Mártonban a papi állomás szervezése, templom-építés s ezzel kapcsolatban papilak és traktualis tanácskozási épület emelése képezik a nehéz feladatot. Erzsébetvárosról D.-Szt.-Mártonba menve, valószínűleg meglátogatja Gógán, Váralya, Mikefalva, V.-Gálfalva, Szőkefalva egyházközségeket is. Kolozsvárra 7-én fog visszajöni.

= Adakozás. A kolozsvári ev. ref. kollegium különböző alapjaira és céljaira a következő adakozások történtek az 1887—88-ik iskolai évben. Kórház-alapra adakoztak: Mihály László 3 frt. Lázár Géza 2 frt. Horovitz Sámuel 10 frt. Klein Béla 1 frt. Hécey Lajos 1 frt. Özv. Zeyk Dánielné, bárónő, 5 frt. Szász Gerő 5 frt. Benedek Ferenc 1 frt. Ajtai Albert 3 frt. Dr. Genersich Antal 4 frt. Szegény-alapra: Dr. Kolozsvári Sándor 2 frt. Csiki Mihály 5 frt. Dr. Genersich Antal 5 frt. Özv. br. Bánfi Ádámné 5 frt. Özvegy-alapra: Özv. Zeyk Dánielné, bárónő 5 frt. Különböző célokra adományoztak: Valler József, mákói ref. lelkész ur, a magyarnyelvben legtöbb előmenetelt tanusító tanulónak 10 frtot. Főtiszteletű Szász Domokos, püspök ur, klassika litteraturai pályakérdésre 4 drb. magyar aranyat. Nagytiszteletű Szász Gerő, esperes ur, 2 drb. aranyat, a felsőbb osztályokban legtöbb önmunkásságot kifejtő ifjunak. Nagyságos Szilágyi Béla, számtanácsos ur, matematikai pályázatra 20 frtot. Szabó Sámuel, tanár ur egy szegény jó tanulónak téli ruhára 12 frtot. Özv.-alapra: Özv. Zeyk Dánielné, bárónő, 5 forint. Fogadják a nagylelkű adakozók kollegiumunk előjárósága nevében hálánk és meleg köszönetünk nyilvánítását. Az igazgatóság.

= A helybeli ev. ref. kollegium szegény sorsu tanulónak az 1887—88-ik évben kegykosztot adtak: Baló

Sándorné, dr. Bartha Jánosné, Bartha Lajosné, Bányai Györgyné, Benigni Sámuelné, Békési Károlyné, Biró Mihályné, Bodor Antalné, Bokros Elekné, Burckhardt Ágostonné, dr. Csernáttoni Gyuláné, Demeter Albertné, Gotthárd Józsefné, Geréb Mártonné, Hajdu Jánosné, Hanc Györgyné, Hanc Sámuelné, dr. Hegedűs Istvánné, Herepei Gergelyné, Hóri Béláné, Horovitz Sámuelné, dr. Klug Nándorné, Kis Sándorné, dr. Mihály Lászlóné, dr. Meiszner Józsefné, Parádi Kálmánné, Rác Jánosné, Rucska János, Magyar Gézáné, Sárkány Ferencné, dr. Sárkány Lajosné, dr. Schilling Rudolfné, Stein Gáborné, dr. Szabó Károlyné, dr. Szász Béláné, Szász Domokosné, Szász Gerőné, Szathmári Ákosné, Szathmári Elekné, Szacsvai Dénezsné, Szőcs Emilné, Varga Dániel, özv. Zeyk Dánielné. Szives pártfogásukért fogadják az igazgatóság nevében hálás köszönetünket. Kolozsvártt, jún. 28. 1888. Dr. Török István, igazgató.

= A kun-szent-miklósi ref. algymnaziumban két tanszékre pályázat hirdettetik. Az egyik tanszék szaktárgya a latin és magyar, a másiké mennyiségtan és rajzoló mértan; a heti órák száma 20—22. Javadalmazás: 800 frt. és 120 frt. lakbér. Az okleveles tanár egy évi sikeres próbaidő, a szakvizsgát tett tanárjelölt pedig két év után állandósíthatatik, ha ezen idő alatt oklevelét megszerzi, a mikor is a dunamelléki egyházkerület tanári nyugdíj-intézetébe belépni, köteles. A kellőleg fölszerelt pályázati kérvények f. évi július 20-dikáig a gymnazium igazgatóságához küldendők.

= A székely-udvárhelyi ref. egyházközség Nagy István orgona-készítővel szerződést kötött új orgona készítését illetőleg. E szerint, 1,500 frtba kerül az orgona. 750 frt. rendelkezésre áll már e célra. Ez összeg a hívek adakozásából gyűlt össze s a hiányzó összeget is nemes szívek buzgósága fogja előteremteni. Segitse isten törekvésükben.

= Felhívás volt tanuló-társainkhoz. A maros-vásárhelyi ref. kollegiumban 1876—77-ik évben VI. és VIII. osztály volt tagjait, a szigorlat letétele után szerződésbe foglalt ígéretükre emlékeztetve, tisztelettel felhívjuk, hogy f. év aug. 1-én d. u. 3 órakor a maros-vásárhelyi ref. kollegium nagy termében vizontalálkozásra megjelenni sziveskedjenek. Maros-Vásárhelytt, 1888. jún. 27. A találkozást rendező bizottság: Lenárt József, Deésy Géza, Dósa Kálmán, dr. Molnár Gábor, Bortnyik Sándor, Deésy Zoltán, Göldner Károly, Halmágyi Antal, Kali József, Szántó Gergely.

= Előleges értesítés. A hozzám érkezett számos tudakozódásra, hogy a tavaszkor megjelent ama közlemény, hogy az angol Vaughan és a holland Molenkamp után s gyermek- és ifjusági-istentiszteleteknél és vallástánításoknál alkalmazható beszédek megjelennek és illetőleg, mikor jelennek meg, van szerencsém, e becses lapok útján is tisztelettel értesíteni az érdeklődőket, előfizetni és megrendelni akarókat, hogy ama közlemény igen is való; nem csak, hanem ama két forrás mellé harmadiknak föl van véve Stanley Arthur, westminsteri dékának 1887-ben Londonban megjelent célunk szerinti beszéd-gyűjteménye is. Ez utóbbi, meg az a körülmény gátolta a két kötetes munkáddigi kiadását, hogy az átdolgozhatóság joga részben még

mindig függőben van. De ezen nem sokára túlesvén, ha isten után az előfizetők is úgy akasják: a művek az ősz folyamán megjelenhetnek. Addig pedig a munkákon dolgozva, tisztelettel maradok, Sepsi-Szent-Györgyön, 1888. jún. 26-án. Benke István, ev. ref. kollegiumi r. tanár.

= Nyilvános köszönet. Mts. özv. br. Bánffy Ádám né ő nagysága, 5, azaz, öt o. é. frtot és tek. Magyarai Károly, gazdatiszt ur, 2, azaz, két o. é. frtot ajándékoztak, a közelebbi vizsga alkalmával, az iskolás gyermekek közt kiosztandó jutalom-könyvekre. A megjutalmazott ifjak öröménél csakis a nemes szívű adakozók öröme lehet nagyobb, mint a kiknek kebelében, ez adományozás folytán is, méltán fakadhatott föl a jótett boldogító érzete. Fogadják az illetők e téren is magam és egyházam nevében, leghálásabb köszönetemet. Válaszúton, június 26, 1888. Vadas Albert, ev. ref. lelkész

= Nyilvános köszönet. Tkts. Tóth József, sz. gondnok ur, 1885. évben egy igen szép tiszta ezüst, aranyozott urasztali poharat ajándékozott ref. egyházunknak; értéke 50 frt. o. é. Mint vallásos, buzgó ember az 1886-ban renovált templomunk építésénél igen nagy erélyt fejtett ki s a templom fedélzetét saját költségén befestette, minnek értéke 45 frt. o. é. Ezeken kívül, folyó év husvétjára a „Feltámadás örömnepére“ egy katedra-takarót, értéke 30 frt és pünkösdre a „Szentlélek eljövételének ünnepére“ egy urasztali-takarót, néhai édes anyja „menyője Gólya Anna emlékére“ ajándékozott egyházunknak, melynek értéke 25 frt. o. é. Fogadja a kegyes adakozó, egyházam nevében, a nyilvánosság terén is, hálás köszönetem nyilvánítását. Alsó-Szováth, június 25-én, 1888. Gáspár Sámuel, ev. ref. lelkész.

HIVATALOS RÉSZ.

922-1888.

KÖRLEVÉL.

A püspöki jelentés tárgyában.

Az összes esperesekhez és a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek lelkipásztoraihoz.

A püspöki jelentéshez szükséges adatok felküldésének határidejül f. évi augusztus hó 5-ét tűzöm ki. Az adatokat a következő rovatokban kell föltüntetni:

1. Népingás. II. Tankötelesek és tanulók. Felekezeti iskolák száma. III. Építkezések. IV. Kegyadományok és ajándékozások. V. Szorgalmi jövedelem. VI. Birtok-vásárlás, vagy csere. VII. Bor- és magtárak állása. VIII. Kepeváltási alap. IX. Perselypénz. Az egyházi épületek biztosított értéke.

Utasítom nagytsizt. esperes és tsizt. lelkészársaimat, hogy a III, IV, V, VII, VIII-ik rovatok végén pénzürtékben, összesilve, tüntessék föl a végeredményt.

Kolozsvártt, június hó 29-én, 1888.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

930-1888

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett gyalakúti kántor-tanítói állomásra pályázat hirdettetik.

Évi javadalma, egyházi hivatalos beclés szerint, 168 frt. 9 kr. és tisztességes lakhely, gazdasági épületekkel.

A lakhelyet kivéve, egyéb javadalmaknak $\frac{1}{3}$ -a a nyugalmazott kántor-tanítóé, élete végéig. E helyett, az ideig, fizet minden családfő 20 lit. csős törökbuzát (210 családfő van); a magtárból fizettetik 16 hektoliter szemes törökbuza, a mindennapi iskolásoktól 40 kr. ismétlőktől 20 kr. tandíj (120 tanköteles van)

Pályázati határnap f. évi július 31. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvártt, 1888, jul. 2.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

940-1888.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett atosfalvi lévita-tanítói állomásra pályázat hirdettetik.

Évi javadalma: tisztességes lakhelyen, gazdasági épületeken, veteményesen és szép gyümölcsös kerten kívül, egyházi hivatalos beclés szerint, 160 frt 80 kr.

Pályázati határnap f. évi júl. 31. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára u. p. Nyárádtó.

Kolozsvártt, 1888. jul. 2.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

937-1888.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a marosi ref. egyházmegyébe kebelezett ny.-szent annai egyházközség kántor-tanítói állomására pályázat hirdettetik.

Évi javadalma: tisztességes lakhelyen, gazdasági épületeken s telken kívül, egyházi hivatalos beclés szerint, 118 frt 81 kr. Dijemelésre számithatni a magtárból.

Pályázati határnap f. évi július 31-dike. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvártt, 1888, jul. 2.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

938-1888

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett nyárádtói levita-tanítói állomásra pályázat hirdettetik.

Évi javadalma tisztességes lakhelyen, gazdasági épületeken s egy holdnyi veteményesen kívül, egyházi hivatalos beclés szerint, 125 frt. 80 kr. Két hold jó minőségű földdel a kan. porció növelése kilátásban van.

Pályázati határnap f. évi július 31. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvártt, 1888, július 2.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

941-1888.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi ref. egyházmegyébe kebelezett hagymás-bodoni ref. egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Évi javadalma: tisztességes lakhelyen, gazdasági épületeken, veteményesen és gyümölcsös kerten kívül, egyházi hivatalos beclés szerint, 133 frt. Az emelkedő magtárból dijemelésre kilátás van; jelenben is abból 50 frt. készpénz. Hasonlóan készpénz 15 frt. patrocínium.

Pályázati határnap f. évi július 31. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvártt, 1888, jlu. 2.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Feladás szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. JULIUS 12.

28. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A mi gyermekeink.

(Vége.)

A nevelés-oktatás nem üzlet, sem pedagógiai, sem didaktikai oldalról. Nem technika, mely a nyers anyagot, a szülők gyermekeit, a megadott minta szerint alakítja; nem a Prokrusztes-ágyának megfelelő rendszer, mely itt levág egy darabot, mert igen hosszú, ott kinyújtja a rövidet: hanem az egészséges szellemi, értelmi, erkölcsi életelveknek szakadatlan folyása, hogy abból a kicsinyek, kiknek rendeltetésük, nagygyá lenni, táplálékot nyerjenek. Ha az üzleti vállalkozás, a rendkívüliségek importálása, a feltűnni akarás, a hírnév túllicitálása s más ezekhez hasonlók a nevelés-oktatás terén föl nem burjánznak: ma az experimentálásoknak nem lenne oly sok nyomorékja; a selejtes naturalizmus, a pöffeszkedő utilitarizmus nem perzselte volna le a léleknek természetes szárnyait, melyek oda föl az eszményi világba, oda a minden tökéletességek összeségéhez, oda a tiszta szeretethez, a tökéletes széphez, az örök-igazsághoz, a hamisítatlan szabadsághoz, a szellemileg és erkölcsileg bevégeztet eszményi isten-emberhez vannak hivatva emelkedni. Szép és természetének megfelelő törekvése a léleknek, minden dolgot saját lényegének megfelelőleg ismerni, magyarázni s ha a naturalizmus megállana, vagy csak meg is állhatna a nyert ismeretknél, ebből semmi komoly veszély nem származnék. De nem így van. A szerzett ismeret, a dolgok lényege s az arról alkotott felfogás soha sem fedik teljesen egymást, soha sem felelnek meg egészen egymásnak. A lélek mindig érez valami különbséget a tárgy valódi lényege s a róla szerzett ismeret között. E bizonytalanság közepette önkénytelen is szárnyra kel, hogy a meglevő hézagot átrepülje s kielégítetlen maradt vágyai kárpótlást nyerjenek: csak hogy nem fölfelé, az eszmé-

nyi régiókba emelkedik, ezeket, mint az érzéklet körén kívül levőket, nem létezőknek deklarálja, hanem lefelé repül, le a mélységbe, hol az önzés, trivialitás, élv-vágy, léhaság s ki tudja, mi minden érzékelhető kínálkozik, éhségét és szomjuságát enyhíteni. Arra megtanítottak, hogy az érzéklet másodpercenként 30 méter sebességgel halad, úgy, hogy ha a 30 méter hosszú szárral ellátott pipámra tett szemet 30 méter hosszú ujjammal érinthetném, az okozott fájdalmat egy másodperc alatt érezném meg; és ha olyan hosszú volna a lábam, hogy azzal a napra léphetnék, 125 esztendő múlva tudnám meg, hogy az elégett: mind ezekre s ezekhez hasonlókra megtanítottak; de cserébe elvették a vidám életkedvet, munkavágyat, a léleknek békeségét, törölték az élők sorából az eszményi embert; ez nem földre való, hol üzlet foly; ide töke kell, mely kamatot hajt; az ember is tőkét képvisel, melyet a lehető legmagasabb százalékkal kell kamatoztatni, úgy is veszendő töke, meghal, eltemetik, többé senki hasznát nem veszi. Nem? Hát az a fűszál, melyet a barom megeszik, az a búzaszem, melyből kenyeret sütnek, nem a megrothadt test részeiből táplálkozik-e? Kétségtelen, vergődik a megterhelt lélek, hogy az anyagsere elmélete szerint, agyamnak azon atomjai, melyek most e sorokat diktálják, tegnap, vagy tegnapelőtt, vagy még jóval előbb egy csirkében, saláta-levéiben, zöld-hagymában, vagy ki tudja, miféle élő lényben hivalkodtak azokat e sorok végeztével azonnal, talán holnap, holnapután egy széneny-szomjas cserlevél nyeli el; talán egy rózsza illatjában, színében pompázik; talán a bolondító csalmatagok magjában megölt egy vigyázatlan gyermeket. Hol van az ihlet, mely az emberi lélekbe zárt végetlenséget kiszabadítva földi békóiból, lerázva róla a por szennyét, megdicsőült lelkesedéssel tudná, avagy akarná is az

emberiség hamisítatlan közkincsévé tenni? Sehol! Felfalta a naturalizmus, az utilitarizmus és realizmus. Ezeknek légköre lebegi körül minden életviszonyainkat; ott van a családban, az iskolában, a társaságban, a kereskedésben, az iparos műhelyében, az eke szarvánál, a tudós könyveiben; abban élünk, mozgunk, nem lehet, nem tudunk attól menekedni, húsunkká, vértünk-ké vált.

Csodálatos és megfoghatatlan, hogy főként a természet-tudományok, egy fűszál fejlődésének és hervadásának ismerete, a földnek sok ezer éves története, a roppant kiterjesztett erősség az ő napjaival és csillagaival, melyeknek nagyságát, távolságát, fizikai tulajdonságait, élettörténetét oly pontosan vélik ismerni s mint csalhatatlan igazságot hirdetik; csodálatos és megfoghatatlan, hogy főként e főséges tudományokból táplálkozik a minket környező fojtó lég, holott ők maguk, mint érzéki tapasztalatokon alapuló ismeretek rendszere, föl, magasan föl, a végetlenségbe, az eszményi régiókba emelik a lelket. Nem tudom! És itt megállok és a találgatásoknak engedek helyet. Vagy a szellem csömörlött meg a sok ismeret-halmaztól; vagy a tudományt közvetítők és azok, kik hivatva vannak a megtalált drága kincset közforgalomba hozni, igazság helyett hamis tudománnyal üzérkednek, vagy az elárusítási modor ígér gazdagabb üzletet, mint maga a drágaság. Vagy — vagy! Nem tudom. Ki is tudná felismerni a nagy óceánban az o la gyűlt patakok vizcseppjeit?

Azonban, arról mindnyájan meg vagyunk győződve, hogy gyermekeink, legalább egyelőre, a rendszernek föl vannak áldozva. Föl vannak pedig azért áldozva, mert a modern államnak, mint mondják, értelmes iparosokra, gyakorlati kereskedőkre, szorgalmas munkásokra van szüksége, nem pedig eszményi emberekre. Mintha, bizony, a bevégzett ember nem állaná meg ama téreken derekában helyét, mint a masinává deválválódott ember. Mint látjuk, a kiviteli intézkedések komolyan és derekasan meg vannak téve; be vannak állítva a szakiskolák; meg van nehezítve, főként a vidéki kis-birtokosok, intelligencia gyermekei elől csaknem el van zárva a tudományos pálya; ezek s a régi u. n. nemesség vannak kiszemelve, hogy egy értelmes iparos- és

kereskedő-osztály magvát képezzék; a rendszer s az átalakulás terhe ezekre nehezedik a leg súlyosabban: már csaknem elhordozhatatlanná vált, összeroskadva, kétségbe esve nyögnek alatta s azon szomorú jövő áll gyermekeik előtt, hogy elzüljenek a nagy világban, cselédek, béresek, kocsisok legyenek.

Nem túlzás, szomorú igazság, a mit irtam. Mert, a míg a városi lakósnak, vagy iparosnak kevés költségbe kerül a városokba koncentrált szakiskolákban, iparműhelyekben képeztetni gyermeküket s azokat felügyelhetik: a vidékiek s éppen a kis-birtokos és intelligencia, nyomasztó anyagi viszonyaik miatt, nem győzik a nagyon is drága taníttatás költségeit. Mert a dolog voltaképpen úgy áll, hogy a műhelybe fogadó iparosnak a tanításért évenként nem csekély összeget kell fizetni, ha azt akarjuk, hogy gyermekeink kiméletes bánásmódban részesüljenek, ne legyenek cseléd-számba véve s még így sem érünk célt, így-ugy, immel-ámmal eltelnek a tanonc-évek a nélkül, hogy értelmes, képzett iparosok lennének; legfőlebb iparos napszámosok, selejtes munkások kerülnek ki. Elemi, népiskolai képzettséggel, a gyári ipar fejlettsége mellett, nem is várhatunk egyebet. Hogy pedig a magasabb ipari képzés régióiba vezethetők be őket, erről alig beszélhetünk; annyira meg van az is nehezítve, hogy a vidéki elszegényedett ember annak terheit el nem hordozhatja. Ily helyzetben levő szülőknek, kikhez az intelligencia, a kis- és közép-birtokos osztály tartozik s kiket isten ép, erőteljes gyermekekkel áldott meg, nem ad egyebet az alakulóban levő új kor, mint bánatot a szivbe, hogy gyermekeik vannak; könyeket a szemekbe, hogy az elkerülhetetlen degeneráció rohamosan közeledik. Így vagyunk gyermekeinkkel. Nem hogy bevégzett emberek, de még kamatozó tőkék sem lehetnek; a mostani rendszer mellett sem az állam, sem a haza, sem az emberiség nem sokat várhat tőlük. Legjobb esetben, az utilitarizmusnak, naturalizmusnak lesznek eszeveszett bámulói, hirdetői, terjesztői. Szomorú jövő. Gyöngé alap a második ezer év épületéhez!

Horváth István,
bűrkösi ev. ref. pap.

Esperesi jelentés.

Főtiszteletű püspök ur!

Egyházmegyémben az ez évi esperesi vizsgálatot május hóban teljesítettem. És pedig, a hátszegvidéki ekleziák kivételével, meglátogattam jelzett időben minden egyházközségünket. Ezeket azért halasztottam későbbre, mert templom-építési ügyben július hóban Petrozsénybe, ugyanazon időben templom-szentelési ügyben N.-Klopotivára különben is el kellett mennem, az ezen körben fekvő 6 ekleziánk vizsgálatát azon időre hagytam.

Mindenek előtt, általánosságban szólva, örömmre szolgál, konstatálhatni, hogy mindenik egyházközségünkben, egyetlen kivételével, rendet, békét, hivatás és egyházi tisztviselők között teljes keresztyéni szeretetet találtam. Az az egy, hol hivatás és pap között még mindig fennáll bizonyos mérvű disharmonia: haróti egyházközségünk papjának ügye; azonban, főtörvényszéki elbírálás tárgyát képezvén, ez úttal bővebben tárgyalni, feleslegesnek látszik. Meg kell, azonban, egy nagy hiányt említenem, mely legtöbb egyházközségünkben észlelhető s ez az, hogy egyházközségeink tőkéi legtöbb helyen nincsenek jelzálogi biztosíték mellett elhelyezve, hanem csak kezességi kötlevelek által biztosítva.

Megtettem mindenütt az intézkedést, hogy az egyházközségnek ide vonatkozó rendeletei, törvényei fogantatásig tartanak. Szükségesnek látszik, különben, ez ügyet illetőleg, tisztelettel megjegyezni, hogy nagy vagyona nem igen rendelkező egyházközségeink 10, 20, 40, 50 frt. összegben adván ki pénzeiket, s csaknem mindenütt a hivatások, mind csak kezességi kötlevelet állítottak ki. Midőn egyházközségünk kimondotta, hogy csak az oly egyházközségeknek áll szabadságukban, kezességi kötlevelekre helyezni el pénzüket, melyeknek tőke-pénzük 100 frtra még föl nem emelkedett: felhívtam azonnal az egyházközségeket, hogy ezen egyházközségi törvénynek mielőbb eleget tegyenek.

Meg is lettek téve erre nézve legtöbb helyt a lépések, de még teljesen keresztül vihető nem volt, miben, minden bizonynyal, nagy akadályul szolgál azon körülmény, hogy a hivatásoknál vannak elhelyezve a tőkék s kellő tapintatos és ügyes eljárás nélkül most hivatások, az itteni viszonyok között, a tőkék erőszakos felhajtása következtében, azonnal készek a átváltás védsáncái mögé vonulni. E helyen még csak annyit legyen szabad fölemlítenem, hogy minden egyes ekleziánál a netán észlelt hiányra figyelmeztettem az előljárást s annak elenyésztetésére felhívtam.

Esperesi vizsgálatom eredményét részleteiben, addig is, míg a kiadott kérdő-pontokra készült feleletek együttesen felküldhetők lesznek, következőkben tüntethetem föl.

A volt Zarámban három egyházközségünk van Brád, Körösbánya, Kristyor. Mindháromban van pap, Brádon kántor-tanító is; Kristyoron a tanítási teendőket a pap teljesíti. Brád jelenben úgy anyagi, mint szellemi állapotát illetőleg, igen jó helyzetben van. Külsőleg nélkül, önmaga képes fentartani magát.

Körösbánya türethető állapotban van az anyagiakat illetőleg. Lehetne jobb állapotban is, ha ez előtt öt évvel kellő alap nélkül templom-építéshez nem kezd, vagy ha kezd, legalább a törvényes rend szem előtt tartásával kezd vala, mely utóbbi esetben talán nem kellett volna a torony leomlásából származó kárt is szenvednie. Így a templom-építés, melyhez sebbel-lobbal oly szándékkal kezdett, hogy egy év alatt föl is fogja azt szentelni, s a közhasználatnak átadni, ma is befejezetlenül áll és saját erején nem is leendő képes, még három év alatt is befejezni. Ez egyházközségnek a jelzett célból némi segélyre lenne szüksége.

Kristyor szintén templom-építési nyomorúsággal küzd. Templomát az 1848 évi ismeretes viharok dúlták föl és rombolták szét. 1862-ben sikerült azt befedetni; de a további munkára nem volt anyagi ereje. Így állott és áll 26 év óta e templom. Kevés számú hivatások a paplakás egy tágasabb szobájában tartották az istentiszteletet. Nagyon kívánatos volna, ha közsegély közbejöttével, mert önmagától képtelen erre az egyházközség, ezen templomunk is teljesen elkészíthető s a közhasználatnak átadható lenne. Különben, ezen kis egyházközségünkben, ez idő szerint, rendet és haladási törekvést találtam. Ifjú papja saját költségén építtetett a tankötelesek számára egy kis alkalmas tantermet, a pap teljesíti a tanítói teendőket is.

Brádon és Körösbányán a papi fizetés a kor kívánalmainak nem felel meg. Előbbiben, azonban, nem sokára javuland az állapot, utóbbiban is javulni fog a templom-építés befejezte után, jobb gazdálkodás s a létező vagyon kellő felhasználása által. Kristyornak ellenben, ha a konvent azon terve, hogy papi fizetés emelése céljából a szegény ekleziáknak módot nyujtand, megvalósul, legalább is 2,000 frt. tőkeképzésre leendő szüksége.

Ez alkalommal, meghívás folytán, elmentem Aradmegyében fekvő N.-Halmágyra, mely községben élő hivatások eddig is a körösbányai pap gondozása alatt állottak. Itt élő hivatások lélekszáma 36-40, nagy örömmel, mondhatnám, lelkesedéssel fogadtak. Az általam tartott gyűlésbe, felekezeti különbség nélkül, eljöttek izraeliták, katolikusok mind s nem csekély áldozatot hozni, ajánlkoztak s azt aláírás által azonnal biztosították is, ha erdélyi ref. egyházközségünk náluk egy pap-tanítói állomást szervez. Az uradalom ágostai hitvallásu buzgó igazgatója pap-tanítói lakásul helyet ígért a község legszebb helyén s kilátásba helyezte, hogy az uradalom birtokosa tetemes összeggel fogja gyámolítani a törekvést. Nem tehettem ez uttal egyebet, mint szerveztem kis fiókját, gondnokot választattam. Ha egyházközségünk anyagi körülményei engednék, nagyon alkalmas idő volna a jelenlegi arra, hogy ezen helyen körlelkészség szervezése által posztiót foglaljunk.

(Folytatása következik.)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1888, július 1. és 2.

(Vége.)

A nagy-enyedi kollegium eleget téve a korábbi felhívásnak, tüzetesen fejt föl a n. Lötbe, tanár, halálával üresen maradt mennyiség- és természettani tanszék s egy ujan alapítandó klassz.-philologiai katedra szükségleteinek a fedezetét, kapcsolatban ama helyettes-tanári fizetések fölslegessé válásával, a melyeket ez ideig a helyettesítők élveztek. Az így felszabadult összeg 2,699 frtot, a két r. tanári katedra szükséglete pedig 2,800 frtot tevén, a több-kiadás csakis 101 frt, minek fedezete kimutattatván, a régi katedra pályazata kihirdettetik, valamint az újé is, a közgyűlés jóváhagyó határozatának föntartásával, mindkettő 1,000 frt. fizetéssel, 66 köbm. tűzifával és lakással, vagy megfelelő szálláspénzzel, a megválasztandó tanárok azt a jogosultságot nyervén, hogy idősebb tanárok székének megüresedésével, az 1,350 frtos első rendű fizetés élvezetébe lépnek, a melylyel szolgálati díjpótlék is jár. Érdekes megjegyezni, hogy a két új tanszékkel együtt is, még csak nyolc rendes tanára lesz a Bethlen-főtanoda főgymnáziumának, holott a törvény, az igazgatóval együtt, „legalább kilencet” követel.

A tanügyi előadó javaslatára, a zilahi kollegium előljárósága felhivatik, hogy Török István, tanár, üresen álló tanszékére a pályázatot szabályszerűen írja ki.

A sz.-udvarhelyi ref. kollegiumnál a lakószobáknak vas-ágyakkal, asztalokkal és lámpákkal való ellátása, legkivált pedig az új épület felszerelése oly sok költséget okozott, melynek részben való fedezéséről az előljáróság az iskolai díjak mérsékelt fölemelése által is gondoskodott. Az új díj szabályzatot az Igazg. Tanács következőleg állapította meg: beírásért egyszer s mindenkorra 2 frt. fizetendő; lakás- és szoba-díjban 12 frt. (kis ágyért 8, küplakók 2 frt.); tandíjban 6 frt. az elemi iskolában, 10 frt. az I—IV és 14 frt. az V—VIII. gymn. osztályokban; az évi kollegiumi Értésítőért 40 kr; tanári özv. árvai nyugdíj-alapra 20 kr; ifjúsági könyvtárra az V—VIII. osztályosok részéről 1 frt; bizonyítványért az elemi iskolásoktól 1 frt, a gymnazialistáktól 2 frt. A magántanítói honorariumokra, valamint a vizsgálati díjakra nézve maradt az eddigi kötelezettség mértéke.

A zilahi kollegium, az egyszer s mindenkorra szóló államsegély befektetésével, torna-csarnokot kívánván építeni s más építkezéseket is végeztetni, e munkáknak a közoktatásügyi miniszternél levő tervei leküldését szorgalmazza. A kellő lépések, kérelme értelmében, megtételnek.

Nagy Gyula, m.-vásárhelyi tanuló, az ideai érettségi vizsgálatok előtt megbetegedvén, kéri, hogy vizsgálatait a szeptemberi javító-vizsgálatok idején tehesse le. Kérése megadatik.

Beszterce-Naszódmegye főispánja a népiskolai tanítás kellő ellenőrizhetése érdekében kéri, hogy ott-vidéki felekezeti népiskoláink tanítása időszakának tartamáról

értesíttessék a tanfelügyelő. E saját magunknak is érdeklünkön fekvő fölszólalás nyomán, összes népiskolai hatóságainkat utasítja Igazg. Tanácsunk a kért bejelentések megtételére.

A kóbori és al-csernátóni felekezeti iskolák ügyében már korábban kért felvilágosítások sürgős beküldése ujlag elrendeltetik az illető espereseknél.

A zabolai papválasztással is háboruság foly. Hogy ne, hiszen, jó javadalmu és rikán-túli állomás betöltéséről van szó! A kandidáció és próba-prédikációk rendben lefolyván, a választás kitézetett és pedig, az egyházmegyei esperes és jegyző is pályázó levén, a zágoni pap vezetésével s egy egyházmegyei gondnoknak is jelenlétében. Három egyháztag, azonban, távirati úton a püspöktől s más három a választó bizottságtól kéri a választás felfüggesztését s egyik jelöltnek a pályázók közül való kizáratását. Amazokat a püspök, szintén távirati úton, elutasítá kérésükkel; emezek kifogásai közül hármat a választó bizottság szintén elvetett, de azt, mely szerint az illető jelölt próba-prédikációja megtartása után, egy éjet a községben töltött volna, oly fontosnak tartá, hogy a választást csakugyan elhalasztotta s az ügy eldöntésére, a panaszosok beleegyezésével, főt. püspök afiát kérte föl. Püspök aa. a választás elnökét utasította a nyomozat és tanuk eskü alatti kihallgatásának keresztül vitelére, a mi megtörténvén, az ügyet, illetékes ellátásra, az Igazg. Tanács elé terjeszté. Az Igazg. Tanács, aztán, meggyőződván, hogy a panaszosok vádjuk bizonyítására semmi személyes tapasztalatot felhozni, nem tudnak; hivatolt tanuik pedig szintén határozatlan, facsaros kifejezésekkel élnek; látván, továbbá, a vizsgálati jegyzőkönyvből, hogy a nyugalmazott királyi vámhivatalnok, kinél az illető pályázó, a vádlók szerint, egy éjet töltött volna, nejjével, fogadott leányával és bejáró cselédjével együtt, hit alatt bizonyítja, hogy az illető próba-prédikációjának napja óta házában meg nem fordult, a panaszosok vádjait annyival inkább alaptalanoknak ítélte, mivel az egyházközség híveinek túlnyomó nagy többsége szintén bizonyosságot tesz, hogy a kérdéses jelölt községükben, próba-prédikáció után nem járt, kérve-kérvén a püspököt és Igazgató-Tanácsot, hogy az alaptalan vádaskodókat utasítsa el rágalmaikkal és a választást sürgősen rendelje el, mert küönben az alattomos áskálódás és vesztegetés győzedelmeskedik kedvelt jelöltjük igaza fölött. Az Igazgató-Tanács, ehhez képest, tekintve, hogy az orhai egyházmegyei hatóság, az esperes és a jegyző érdekelve levén, a kérdésben nem dönthet; tekintve, hogy korábbi elvi kijelentése értelmében, a papválasztási ügyek, a fegyelmi esetek kivételével, a közigazgatási fórumok elé tartoznak, s tekintve azt a számos előző esetet, a melyben az Igazg. Tanács, hosszú évek gyakorlatával, maga intézkedett papválasztási ilyes sürgős alkalmakkor: a szabályszerű kandidáció alapján, mielőbb megejtendő papválasztást elrendelte, utasítván a választó bizottságot a törvények értelmében való szigorú eljárásra, fönhagyván az egyházközség tagjainak, hogy az alaptalan vádaskodóktól netalán szenvedett sérelmekért

a világi törvényszék előtt elégtételt kereshessenek, de elvárva a kérdéses jelöltül, hogy „keresztény paphoz“ illően, csak is az egyházi hatóságok útján keresi igazát. Utasított, továbbá, az egyházmegye, hogy a vizsgálati költségek hordozására nézve hozzon első fokú illetékes határozatot, a maga részéről pedig kimondá az Igazg. Tanács, hogy a törvény illető §-ára nézve, jelzett elvi kijelentése értelmében, törvény-magyarázatot kér a legközelebbi egyházkerületi közgyűléstől.

A moldva-oláhországi miszsió, a múlt évi egyházkerületi közgyűlés határozata értelmében, egyházmegyévé levén szervezendő, az ideiglenes hatóság most megkészté a szervezet tervezetét s erről szóló jegyzőkönyvét, megerősítés végett, fölterjeszti. A tervezetet az Igazg. Tanács azzal a módosítással hagyja helybe, a közgyűlés jóváhagyásának föntartásával, hogy a szabályszerűen megalakítandó egyházmegyei házassági törvényszék határozat-képességére, az esperesen, jegyzőn és direktoron kívül, legalább két bíró jelenléte szükséges.

Ugyancsak a moldova-oláhországi miszsiói egyházmegye esperese fölterjeszté a miszsiói költségvetés segélyekre szánt rovatából segélyt kérők folyamodványait s az Igazg. Tanács Nagy S. brailai tanítónak és Kelemen Ferenc, plojesti levitának 50—50 frt. segélyt utalványoz, míg Domján Ferenc, pitești pap-tanítót, kedvezőbb anyagi helyzetére való tekintettel, kerésével elutasítja.

Nagy László, esperes, fölfejtén, hogy nagy egyházmegyéjében a központból szolgáltatott nyomtatványok elárúsítására díjtalanul senki sem vállalkozik, kéri, hogy az elárúsítandó nyomtatványok minden darabja után egy kr. díj legyen szedhető. Az Igazg. Tanács teljesíti a kérést.

E—n.

A moldva-oláhországi miszsiói egyházmegye köréből.

Moldva-Oláhországi miszsiói egyházmegyénk május hó 22-én tartá meg első rendes közgyűlését Bukarestben.

Közgyűlésünk, mint minden rendes egyházmegyei közgyűlés, ünnepélyes istentisztelettel kezdődött. A nevezett napon, d. e. 10 órakor, testületileg vonultunk be a bukaresti tágas és díszes templomba, hol dacára annak, hogy hétköznap volt, szép közönség foglalta el a helyeket. Alkalómszerű imát és egyházi beszédet Juhász Izidor, plojesti pap és egyházmegyei jegyző aa. tartott. Istentisztelet után vette kezdetét tulajdonképeni gyűlésünk a helyszínén, a templomban. A kevés számmal megjelent tagokon kívül, egyházunk ügyei iránt érdeklődő nagy hallgatóság vett részt e gyűlésen.

Tárgyaink, melyek közül én ez alkalommal csak a nevezetesebbekre szoritkozom, következő sorban kerültek napirendre.

I. Esperesünk, nt. Bartalus János, rövid, buzgó imával és hasonlólag rövid, de egyházmegyénk kül- és belállapotát híven ecsetelő jelentéssel nyitotta meg a közgyűlést.

II. Következett az egyházmegyei jegyző referálása a március 28-án tartott egyházmegyei tanács-ülésem ellátott

ügyekről. A többé-kevésbé fontoson kívül, három nevezetesebb ügy lett elintézve, a mélt. Igazg. Tanács bejegyzésének fentartásával. Nevezetesen, a bukaresti, brailai és pitești egyházak kérvényei. Ezek közül a két első a mélt. Igazg. Tanács által egyházi és iskolai építkezésekre ígért kölcsönösszegnek a már megadott feltételek melletti folyósítását kéri; az utóbbi pedig, hasonlólag építkezési célokra, most folyamodik egy 10,000 franknyi kölcsönért. Közgyűlésünk a tanács határozata, illetve, javaslata értelmében, mind a három egyház kérvényét pártfogólag terjeszti föl.

III. Olvastattott a mélt. Igazg. Tanács 278—1888 sz. leirata, melyben múlt év dec. 29-én tartott alakuló közgyűlésünk határozatait helybehagyó tudomásul veszi s a kerületi közgyűlés utólagos jóváhagyása mellett, engedélyezi egy világi egyházkerületi képviselő választását.

IV. Következett a házassági törvényszéki bírák föl-
esketése.

V. Következett a kérvények és indítványok meghallgatása. Három kérvény lett beadva, u. m. a pitești pap, a brailai tanító és a plojesti kisegítő tanító afiak kérvényei, melyekben fizetés-pótlásért folyamodnak. Közgyűlésünk mindhárom kérvényt indokoltnak találva, meleg pártfogással terjeszti föl a mélt. Igazg. Tanácshoz. Az anya-egyházakhoz beosztott leány- (és fiok-) egyházakba való beszolgálás végleges szabályozására nézve elnök aa. azt indítványozza, hogy e tárgyban a végleges határozat halasztassék a jövőben tartandó közgyűlésre; mert a nyári szünetidőben akarja járni az összes leány- és fiok-egyházközösségeket és a hivek segédkezésével és közreműködésével oly javaslatot szándékszik előterjeszteni elfogadás végett, melynek értelmében a beszolgáló papok működése lehető legsikeresebb legyen s úti-költségeik a hivek áldozatkészségéből megtéríttessenek.

Hogy e tekintetben számíthatunk hiveink áldozatkészségére, az bizonyos. Esperes, ugyszintén jegyző aa. örvendtes tapasztalatra jutottak e részben. Mert mindenketten tettek már látogatást a gondozásuk körébe eső fiok-egyházakban s hiveink részéről mindenütt szives fogadtatásban és kellő támogatásban részesültek, úgy, hogy előre kimondhatom, hogy minden pap a gondozása alá bizott fiok-egyházakat évente legalább kétszer fölkeresheti a nélkül, hogy valami anyagi áldozatába kerülne.

VI. Következett egy világi egyházkerületi képviselőre beadott szavazatok felbontása. A szabályszerűen kiállított szavazatok szerint, a moldva-oláhországi miszsiói egyházmegye részéről egyhangulag Koós Ferenc, kir. tanácsos és Brassó-megye tanfelügyelője választott meg.

VII. Következett elnök aa. jelentése az egyházmegyei pénztár javára begyűlt pénzekről. E jelentés szerint, a következő pénzek jöttek be: 1. Egy vált személytől, büntetés díj, 12 frank. 2. Két teljesen bevezett válóperből, úti költség címén, 17—17, összesen 34 frank. 3. Az egyházmegyei közgyűlést megnyitó istentisztelet alkalmával begyűlt perselypénz 14 frank. Összesen tehát 60 frank. Ebből lett készítve egy pecsétnyomó az esperesi hivatal számára, ára 17 frank. Pénztári maradvány e szerint 43 frank. Ez összeg, míg meg-növekednék, esperes aa. kezelésére bizatik.

VIII. Végül, Juhász Izidor aa. előadja, hogy piskii körlelkészszé neveztetvén ki, már a jövő hónapban elhagyja Romániát s ennek következtében lemond jegyzői hivataláról s köszöni az eddigi bizalmat.

A közgyűlés sajnálatát fejezi ki jegyző au. távozásán s jegyzőkönyvileg szavaz köszönetet eddigi buzgó szolgálataiért.

A jegyzői hivatal betöltése a következő gyűlésre halasztatott.

Több tárgy nem lévén, elnök aa. köszönetét fejezi ki a gyűlés tagjainak megjelenésükért és a tanácskozásban való részvételükért s befejeztül isten áldását, kegyelmét kéri további munkálkodásukra is.

sz.

T Á R C A.

Egyháztörténeti adalékok.

Pataki István 4 levele Teleki Mihályhoz II. Apafi Mihály ifju fejedelem nevelésére vonatkozólag, 1688 és 1689.

(Vége.)

IV

Tekintetes Ur, nekem Uram, Patronusom.

Isten ő szent Felsége kegyelmednek sok szenvedésit megszávnán, kegyelmeden s egész uri házán atyai jó kedvét ujítsa meg!

Alázatosan vettem uram kld leveleit, annál is alázatosabban és dicsekedve mostan istentől adatott gyermekem iránt való szép áldását, mindezekért való méltatlanságomat ismerem, annál is inkább, hogy kednek ennyi nyavalyájának és szomorúságának idején, kgd előtt való alázatos megjelenésemről így kirekesztetem, noha istenem előtt kedért alázatos könyörgéssel megjelenni el nem mulattam. Urunknak ő Nágának is említtem, mely igen kívánnék Gernyeszetre mennem, és az urnak, Naláci uramnak is alázatosan jelentettem; de még Urunk ő Nága is, ha lehetett volna, kívánta a kgd látogatását és igen szánta s szánja mind szép unokái halálát s mind kgd kinjait; és mikor ő Nágával való beszélgetésben mondanám: „Boldog isten! mely nagy kísértésben esik az szegény asszony ennyi gyermekivel, ha az ur meg talál halni!“ Mindjárt azt felelte: „Mert bizony mi nem hagyjuk, hanem reájok gondot viselek s még holtom után is meghagyom a Fiannak, hogy kiváltképpen való módon viseljen gondot az ő kglme gyermekire.“ Melyet én ő Nágának alázatosan megköszönvén és olyakat mondván, a melyek illettek ehez a dologhoz; ő Nága másnap maga is elélőhván, ugyanazonokat monda és iterála a kis Fejedelem hallattára.

Már két napja urunk köszvényben fekszik, mint nagy betegségűl kiszabadult ember bizony dolog, mindenképpen ujítaná magát, de hamar-hamar (sic) megszorodik és mikor legvigabban van is, hamar megkeseredik és sir. Estve, éjszaka is, mikor nem alhatik, reggel annál inkább olvastatja a Bibliát és a reggeli conferentiám ő Nágával mindennap azokról a dolgokról van, a melyeket olvasott, azután dilabalunk más dolgokra is és mellette lévén ő Nágának, noha turbálodunk a tanulásban,*) de még maga követvén**) s kívánván a velem való beszélgetést, kedvetlenséget nem mutathatok. Isten ő Nágát áldja meg, engem, ugy veszem eszembe, érdemem felett kedvel s kétszer már kegyelmességét hozzám jól mutatta; egyszer 15 aranyat küldvén, mos-

*) Az ifju fejedelem tautításában. **) Bocsánatot kérvén.

tan a kis fiannak egy tizes aranyat. A keresztelésnek is alkalmosságát minden magam gondolatja és kívánsága kivül, maga ő Nága kegyelmesen rendelé el és nagy vig vendégséget csinála a komáknak. Mely vigabb conferentiámban is ő Nágával kegyelmed nem volt elfelejtve. Olyankor penig, mikor asztalnál kezdi is, de estve mindenkor az kis Fejedelem asztalához jó vacsorára, de nem terhel bennünket, a kis Fejedelem igen gyönyörködik s ajándékozza. Én nekem ily nagy alkalmosságom lévén most ő Nágával, hiba nélkül az accomodatióban nem lehetek; de lelkem ismeretit megsérteni is kerülöm. Azért ő Nágának megmondottam, a dolgok s beszélgetések materiája így hozván: „Kegyelmes Uram! Tudja azt minden, sok dolgoknak másképpen kellett lenni üdvezült asszonyunk életében; de mostan az urak s az ország azt nézi, Nágod maga szabadságában lévén, magátúl mit ujit, mit csinál; jelestül, ily nagy betegsége után, kit sok könyörgéssel nyertünk meg Nágodnak országostúl.“ E minap beszélgetvén ő Nága arról, hogy valami szép monumentumot akarna csináltatni üdvezült asszonyunknak, többi között mondanám: Nem volna annak szebb monumentuma, mintha valami summa pénzt adna ki valamely collegiumban oly alumnusoknak állítására, kik Bornemisza Fejedelem asszony alumnusának hivattassanak, a mineműt cselekedett az ur Teleki uram Bánfi Zsigmondné asszonyom emlékezetire Kolozsvártt.*) Mindjárt ezer forintot igire arra, hogy 500 tallért kezemben ad s állassunk olyan alumnusokat, kik szegény asszonyunk nevéül hivattassanak.***) Melyet ő Nágának alázatosan megköszöntem, de még a pénzt ki nem kértem; mert nagy ohajtvá s istentől kérve, vártam ide kegyelmedet mindenekre. Ha penig más dolog iránt ujjulás lenne is itt, de nem addig, míg nem látja ő Nága, miben terminálnának ezek a dolgok és ha az meglészen is, de megbecsüljük üdvezült asszonyunkat azzal, hogy a gyászt megviseljük annak illendő idejéig. És vagy léssen az, vagy nem, de nem kívánnók tovább életünket, csak addig, hogy az isten házát és Fiunkat hagyhatnánk jó rendben, melyben bizunk is, mert nem ok nélkül hozott isten bennünket e világra abból a nagy nyavalyából és kísértetből, mely két testi halálnál is nehezebb volt.

László urfi dolgában a praeceptornak semmit sem irtam eddig, mert én mind mást vártam, minthogy urunknak kedve ellen nem volna az, hogy urfiak legyenek mellette a kis Fejedelemnek. A magam fia a tanulásnak azon rendiben

* , Lásd a kolozsvári főtanoda történetét. Értesítő. 1876. 96 lap.

**) Ugyanott, 101 lap.

levén, azzal gyakorolják egymást, de hamar meghaladja bizony a fiamat. Én ugyan irok más alkalmatossággal a praepceptornak, csak hamar, mert a postát nem késlelhetem; mindazáltal még is mást várnék én, melyen bizony megkeseredtem, annál inkább, ha minden reménységem így elvágódik.

A feleségem itt nekem nagy könnyebbségre van, mint hogy sem én, sem ő nem remélhettük, hogy ennyi kegyelmesseggel éltesse ő Nága. Ételére ő Nága jól provideál mind maga méltóságos asztaláról gyakorta s mind hogy innen provideáljunk a kis Fejedelem asztaláról, sokszor kegyelmesen parancsolja ő Nága.

Egyébiránt, a conventio iránt való praebenda akárkinek, nálamnál nagyobb tekintetű és érdemű embernek is csak úgy van, nagyobb a büzi, mint sem a valósága, kiben praefectus uramot nem vádolom, mert látom, gyakorta corrigálja a dolgot, de ide egész totalis reformatio kívántatnék. Urunkat is itt nem causalhatni, én nem is akarok veszekedni, mint hogy isten itt is kiadja nekem, a mi én hozzám illendő.

Tiszteletes Nánási uram oly tisztességes szerencsés házaságának örülök, kiben megmutatta klmed, hogy a mely alumnusa jól viseli kldhez magát, jól tud vele tenni, kit eléggé mutat a Komáromi uram tisztességes állapota is. Isten kldet érte megáldja; tudom, a megholt atyák, ha szólhatnának, koporsójokból is megköszönnék kldnek. Én az szegény Burinkai uram mostani Deák fia promotiojában igyekezném, ha kld nem hiszi is. Isten kldet szent lelkének erejével segítse, nyavalyáját elvévén, sok esztendőkre terjedő jó egészséges étellel megáldja és vegye el ő Felsege azt a büntetést a házárúl, melyet mindnyájan a klmed betegségében szenvedünk. In Fogaras, die 22 martii, 1689, klmednek, mint uramnak, patronusomnak alázatos szolgálja

P(ataki) István.

P. S. Az urfi könyve eleiben való dedicatit*) ide includalva, elküldöttem. Kednek uram megszolgalom, ha hol uram tetszik, corrigálja

Kivül cim: A tekintetes urnak, Tek Teleki Mihály uramnak, stb.

Eredetije a Teleki levéltárban, M.-Vásárhelyt, 388 sz. a.

Közli: *Konc József.*

Unitárius idegesség.

IV

Hát, bizony ez nagy baj! Baj az erdélyi ev. ref. egyházkerületre, és baj az erdélyi magyar nemzetiségre nézve, hogy száz esztendő mulasztását búneit valamelyesképpen helyrehozni, oly két férfit hívott el a végzet, ez idő szerint az erdélyi ev. ref. egyházkerület gyeplőihez, mint Szász Domokos és Szász Gerő. Mindketten a közéletnek szentelték munkálkodásukat. Tehetségeik mértékéhez képest, igyekeztek hatni a társadalomban, az irodalomban, a politikában, nem feledkezve meg egy percig sem arról, mivel tartoznak hivatásuknak a kathedrában, az erkölcsi világrendben, szóval és cselekedetben. Odaadták szívüket, elméjüket, indulataikat. Lehet,

*) Ifj. Teleki Mihály műve: „Fejedelmi lélek“ Weber A. J. latin munkáját magyarra fordította s ehhez a dedikációt Pataki irta. Kiadatott 1689. Kolozsvártt, ifj. Apafi Mihály fejedelemnek van ajánlva.

hogy nem voltak minden makula nélkül valók. Lehet, hogy nem mindenkinek szolgálhattak kedvére. Voltak kitéve méltó és méltatlan bírálatoknak. És most, ott állanak egy háromszázhetvenezer lélekből álló magyar egyházkerületnek az élén, nem érdemeikért, hanem a véletlenség által. És a mióta ott állanak, leszámoltak életük hátralevő részével. Életük nem az övék; hanem az egyházkerületé, a hazáé, a szellemi felvilágosodásé, azoké a magasztos eszméké, melyeket a protestáns világrend képvisel az emberiség fejlődésében.

Harmadik esztendeje, hogy állásukból kötelességszerűen folyó hivatásukat betölteni igyekeznek minden legjobb erejük szerint. Otthon íróasztaluk mellett találja a reggel, a dél és az este. Ha a szükség parancsolja, utra kelnek: a nyár heve, a tél hidego meg nem akadályozza, hogy a közvetlen látás által hassanak, vigasztaljanak, lelkesítsenek. Sok vidék, sok szegény egyház, sok egyházi hivatalnok áldja az új időket, holott egy boldogabb jövőre reménye tölti be a szívüket. Azt hinné az ember, hogy mindezekért megérdemelnének egy „Adjon Isten!”

Nó, még csak az kellene! Mágyára veltük. Meg kell égetni. Hogy merik zavarni a semmit-tevők, a semmiházik cirkulusait. Szász Domokos, a kalvinista püspök, kit egy nagy egyházkerület törvényes képviselő közgyűlésének bizalma hívott el e magasztos állás betöltésére, kit alkotmányos király erősített meg állásában, ki azóta is a nagy erkölcsi felelősséggel járó feladatot a király, a haza és egyházkerülete iránt való odaadó, mély hűséggel teljesíti: azért, mert Szász Domokos, minden nap tárgya holmi szennyves pasquinak; a hitványok meghurcolják nevét és kompromittálni igyekeznek egy oly erkölcsi testületnek lelkiismeretét, bizalmát, mint az erdélyi ev. ref. egyházkerület. Még akkor sem megbocsátható bűn, ha nem tudják, mit cselekesznek. Ellenőrizni, tisztességgel bírálni a tetteket: szabad, jogos; meghurcolni a nevet, az állást méltatlanul: oly hitványság, melyre elnevezést még nem talált a tisztesség. De hagyjuk ezt; úgy sem vonatkozik az unitáriusokra. Az erdélyi ev. ref. püspök nem szorult az én védelmemre. Megvédelmezi azt a felelősség, a betöltött kötelesség öntudata, a becsületesek őszinte tisztelete és legutolsó esetben a — törvény.

Am, ki védelmezi meg „Szász Gerő urat“ az unitáriusoktól és a „Kereszt(?)ény Magvetőtől? Ez a nagy baj; mert ez az én személyes bajom és ellenségeim rettenetesen (!) félelmetesek. Óh jaj — jaj!

Lapunk olvasói untilg ismerik a vitát, mely közöttünk foly. Az egész per-patvar abból támadt, hogy a debreceni prot. Lap után, azt kérdeztük meg az unitárius püspöktől: igaz-e, hogy az Alföldön proselita-csinálásra vetemedtek? Igaz, hogy a püspök nem felelt soha; hanem hivatalos közlönye a „Kereszt(?)ény Magvető“ el kezdett neveletlenkedni és csak úgy szűr alól, név nélkül, elbujva, unitárius szemforgatással el kezdett otrombáskodni e lapok szerkesztőjével és belevegyítette abba a háboruba is, melyet az Irodalmi Társaság felett indított a debreceni Lap

Olvasóink ismerik cikkeinket, melyek „Unitárius idegesség“ cím alatt jelentek meg, s melyeket utolsó betűig ma is fentartunk. Konkret eszketet hoztunk fel, hogy itt Erdélyben is proselita-vadászatra indultak. Ezeket meg nem cáfolták; hozzá sem szólottak. A helyett, unitárius nagy bátorsággal és tisztességgel, név nélkül, legujabban azt mondják, hogy cikkeink „Förmedvények;“ hogy nem reprodukálják, mert folyóiratukat „nem akarják beszennyezni“ (Sic!); hogy ha ők tisztességes hangon szólnak hozzánk, mi nem fogjuk őket megérteni. Azután, minden alineánkra megkísértik egy-egy unitárius-diák féle viccet faragni, melyek olyan formán néznek ki, mint mikor a teve táncol. Ezzel bevégzik szellemes leszámolásukat velünk és úgy hiszik, hogy minket végképpen kiirtottak az élők seregéből.

És kik hajtják végre e nagy kegyetlenséget? Ki tudja azt? Ezek a jámborok, még annyi társadalmi és irodalmi tisztességet sem tudnak, hogy midőn valaki személyt támad, birnia kell annyi erkölcsi bátorsággal, hogy nevét aláírja. Nem teszik. Nem tudnak ezek semmit. Élnek a tisztességes emberek hulladékaiból. Néhai Nagy Péter megírta konfirmációi Kátéját: az unitáriusok rögtön utána csinálták; csak a vak nem látja, hogy szolgál másolat. Van theologiai fakultásuk és abban tanítják a kalvinista professorok munkáit: Kovács Ödönt, Keresztést, Varga Lajost és másokat. A mi az övék, azt nem merik kinyomatni, tanítják kéziratból: ők tudják, miért! Van gymnasiumok, melybe felveszik azokat is, kiket a katolikusok vagy kalvinista kollegiumokból egy és más okért kiutasítanak, és végeztetnek velök eminenciával, kik közül, ha nem felekezettükhez tartozik a kormány megbízottja, az érettségi vizsgán megbukik 30%, és elmennek Amerikába, és azt hisszük, hitás akcentusú angol nyelven hirdetik, hogy a magyar imperiumban ők képviselik a köznevelést, és a kulturát. Onnan, aztán, hoznak haza dollárokat. És ez a fő.

Mert az unitárius növelkedés fundamentalis szabálya a haszon, melyből következik, hogy általánosságban jellemük legpraegnansabb vonása az önzés. Amicus Plato, amicus Aristoteles, sed maxima amica—pecunia. A zsidó monotheizmusból ezt vették át a legnagyobb szeretettel, nem csak, valóságos szenvedélylyel. Ők azt mondják, hogy ez takarékoság. Legyen. Egy tanárunk jött haza az akademiáról és midőn megkérdezték: nó, hát mit tanultál? Dicsekedve mondá: megtanultam, hogy a vasúti pályaházak körül igen hamar nő a föld értéke, mert forgalom támad. Ezután, kikutatva, hogy egy bizonyos városban hol fog épülni a vasút, jó olcsón, előre, földet vett, azt parcellázta és kisajátította tizszeres értékben. Ez egyetemet végzett unitárius tanár, ki tudta egyeztetni az eszményt a bivalokkal.

Kolozsvár városának egy polgára ezer forintot adott, hogy pályázat útján, irassa meg monographiáját. A monographia elkészült. Ugy lehet, hogy nem éri meg az ezer forintot sem. Ám, megírja unitárius. Neki több kellett annál és zaklatni kezdé a várost több honoráriumért. Emlékeztünk ama kommunális ülésre, melyben részt vett minden ott szavazó képességgel bíró unitárius ember, sőt a publikum nagy része is belőlük telt ki, hogy nyomást gyakoroljanak. A honorarium meglelt. A monographia is meglesz, mely kinyomásával együtt, belekerül Kolozsvárnak sokkal több, mint tízezer forintjába. Szeretnék tudni, ki lesz képes elolvasni? Pedig nagyon érdekes. Az is le van benne rajzolva, hogy melyik hegyen melyik parcella-szóló az unitáriusoké. Mellékelni kellene az unitáriusok arcképeit is. Egy ilyen illusztrált monographia teljességgel bebizonyítaná, hogy „cujus regio, ejus religio,“ tehát Kolozsvár az unitáriusoké, a „Jövő vallása“ nevében. Azt nem is említem, hogy az unitárius püspök elnöke egy nagyon laikus pénzintézetnek. Én ezt nem tartom hibáztatónak, de igen sokan törték már a fejüket a felett, hogy a két állás mennyiben kompatibilis: az egy isten, és a Mammon?

Nó de, tiszta magyarok, igazi hazafiak. Égetni való lenne az, ki ezt tőlük elvitatni, merészelné. De hát, minek ezzel dicsekedni? Hát, ez privilegium és nem szent kötelesség? Ha nem magyarok és nem hazafiak lennének: ugyan mik volnának? Semmik.

De nagy hibát köve nek el, mint hazafiak is. Megvesztetik az igaz magyar jellemet. Köztudomású dolog, hogy szűk látó körrel bíró kandidatusaikat kiküldöztetik ingyen stipendiumokra Angliába és ellátogatnak Amerikába is. Elmennek. Ott ülnek egy esztendeig, vagy többig. Tanulnak, a mennyit lehet. Sokat semmi esetre sem, mert előbb meg kell küzdeniök a nyelvvél. De minden esetre, látnak; illetőleg, néznek; voltaképpen, bámulják az új kaput. Az „Old

England“ káprázatba ejti szemeiket. Látják a jankek paraszt, nyers dölyfét; az angol exclusivitást, mely magát egyedül parancsolónak tartja és tudja a globuson; látják a „gyapjas zsákon ülő Johu Bullt, ki egyedül magáért él, fősvény, önző és kirabolja a félvilágot, hogy ő duskáljon a gazdagságban és helyet nem ad szívében a könyörületnek. Mindezeket látják; de szűk felfogásuk feldolgozni nem levén képes a társadalmi, ethnografiai, politikai viszonyokat; nem reflektálva a fajra, a vérre, a temperamentomra: kész pénznek veszik; mint a majmok, eltanulják; haza jönnek és itt játszódják az „Englisch Mann-t.“ Lesznek dölyfösek, elbizakodottak, gőgösek, pénzvágyók, fősvények, mint az angol; kegyeskedők, mint az angol. Ha az eszkimok közé küldenek őket, egy eszrendő alatt eszkimokká változnak. Mikor aztán haza jönnek, úgy el vannak telve amaz idegen föld és a mienktől egészen különböző világ indokolatlan bámulatával; arról annyi bolondot össze-vissza beszélnek, hogy a végén maguk is elhisznek olyan valótlanosságokat, melyeket ki nem formált képzelődésük teremtett csupán és azokat ráerőszakolják a maguk körére, tele beszélnek fejüket, megrontják temperamentumukat és az igaz magyar fajból teremtenek bástardot, mely a valódi fajnak csak fele, de minden esetre — korecs.

Innen az a sok fanatikus falusi unitárius pap. Mert a legnagyobb része fanatikus. Ezt is Angliából csempézik be. Az angol nép miszsiókat indít a föld minden részébe, hogy a pogányokat, a vadakat megnyerjék a protestántizmusnak, a humanizmusnak. Ez szép, és az angol nép jellemének, felfogásának emelkedett voltát bizonyítja. Nó hát, az unitárius papok is felcsapnak miszszionariusoknak, követik az angolókat, csak hogy a visszajáról: zavarják Erdélyben és az Alföldön a kalvinista egyházak nyugalmát, hogy dicsekedhesenek majd Angliában és Amerikában, hogy az unitarizmus minő hódításokra képes a szép magyar földön.

Ime, egy rövidke rajz az unitáriusok ama fajáról, mely „Szász Gerő ur“—ról azt mondja, hogy „Förmedvényeket“ ír; hogy neve „beszennyezi folyóiratunkat“; hogy „szavait nem kell komolyan venni“; kit egy előbbi cikkükben elneveztek „erkölcstelennek, gyűlölködőnek. Ime, azok az emberek, kik nem bírnak erkölcsi bátorsággal, hogy pofájukat megmutassák, hanem a névtelenség köpenyegét használva, sziszegnek, mint e kigyók és alattomos útakon küldözgetik insultusaikat szerkesztőségünkbe és abba a parányi világba, mely még rájuk hallgat. Tegyük, méltó hozzájuk. Szentekedésük, naivságba öltözött furfangos voltak nem sokára nyilvánvalóvá lesz; az élet igazságát szokott szolgáltatni mindenkinek. Az orosz lány-bőr lehull és lesz általános derűtlenség.

Hogy „Szász Gerő ur“ról mit tart a főnnebb jellemzett unitárius sekta, az „Szász Gerő urat“ egyáltalában nem érinti. „Szász Gerő ur“ harminc esztendeje áll a nyilvánosság előtt. Írt jót, rosszat, beszélt, cselekedett, néha hibázott. Rossz akaratból soha, de nyíltan és őszintén mindig. „Szász Gerő ur“ most is kijelenti, hogy az unitárius jóraló, derék néppel, mint olyannal, egyáltalában semmi baja; hiszen, a mit akar, de ne üljön fel vezetőinek. És mindennek felett, ne üljön fel a „Kereszt(?)ény Magvető“ szerkesztőinek, Péterfi Dénezsnek és Kovács Jánosnak, kikről, mert ők is német verset olvastak rám, elmondhatják Heineval:

„Doch es will mich schier bedünken,
Dass sie alle Beide stinken.“

Szász Gerő.

Folytatás a mellékleten.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Itt a félesztendő vége. Szívesen felkérjük olvasóinkat, hogy előfizetésüket megújítsák. Az a rész, kik pontosak, lelkiismeretesek, buzgók: tudjuk, hogy megteszik. A másik részt, vagy kétszázán, kik ez esztendőben is hordtják lapunkat, de egy állért sem fizettek, kénytelenek leszünk, előbb az egyházmegyei, azután a főhatóság által figyelmeztetni, kötelességeik teljesítésére. Azt nem kívánhatja tőlünk senki, hogy munkánkon kívül, anyagi áldozatot is hozunk. Valóban, szégyenletes állapot, hogy ily dolgokkal kell a nyilvánosság elé lépni. Megtettük, de utoljára. Szívesen kérjük az illetőket, ne bécsezzék meg munka-kezdésüket oly tény által, mely azokra bélyeg, a kik elkövetik.

= Testnek és léleknek egyiránt szüksége van pihenésre és némi tudásra. Egy esztendői szakadatlan munka után, főtiszt. püspök, Szász Domokos aa. folyó hó 14-én, egy néhány hétre, fürdőre utazik és ezzel az Igazg. Tanács is megkezdi rövid szünidejét. Természetesen, ez nem azt teszi, hogy a folyó ügyek fennakadást szenvednének, vagy a fontosabb dolgok elintézését ne nyernének; csupán azt, hogy a központtól távol levők tájékozva legyenek a felől, ha netalán személyi ügyekben némelyes késedelmet tapasztalának. Egy pár hét múlva, pihent testtel. és neki acélozott lélekkel ismét mindenkit helyén fog találni a kötelesség-érzet és buzgóság. Most arassunk és örvendjünk isten áldásának!

= A görgényi ev. ref. egyházmegyéből a „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság” tagjaiképp jelentkeztek A) Alapító tagképpen: a görgényi ev. ref. egyházmegye 100 frt. alapítványával, illetőleg, 50 %-os kamatjának fizetési kötelezettsége mellett. B) Rendes tagképpen 6 frt. évi fizetési kötelezettséggel: Balázs József, m.-régeni ref. lelkész. C) Pártoló tagokul, három évig 3 frt. fizetési kötelezettséggel: Benkő János, esperes és m.-péterlaki ev. ref. lelkész; Henter Pál, m.-járai ev. ref. lelkész; Csiki Károly, disznajói ev. ref. lelkész; Zoltáni Imre, sáromberki ev. ref. lelkész; Csekme Ferenc, geryeszegi ev. ref. lelkész; Farkas Károly, p.-keresztúri ev. ref. lelkész; Teleki József, pókai ev. ref. lelkész; Lénárt József, magyarói ev. ref. lelkész; Nagy Albert, beresztelki ev. ref. lelkész D) Egyszer s mindenkorra fizetnek: Bod Sándor, vajda szent-iváni ev. ref. lelkész 5 frtot; Zilínki Bál, m.-fűlpei ev. ref. lelkész, 3 frtot.

= Nyilvános köszönet Az al-siménfalvi ev. ref. egyház papi-laka alap javára július 1-én táncvigalmat rendezett. Ez alkalommal felülfizettek: tek. Kiss Zsigmondné urasszony 1 frt. Ürmösi János, tanító, 1 frt. Ferenci Áron, unit. lelkész, 60 kr. Nagy Lajos 20 kr. Hatházi Ferenc 50 kr. Gábor Sándor 50 kr. Pál Ernő 50 kr. Vári Domokos 10 kr. Kovács Gyula 50 kr. Derzsi Gábor 10 kr. Kristófi Béla 50 kr. Pluc Ernő 50 kr. Özv. Bencédi Sándorné 50 kr. Fekete Dániel 10 kr. Györke Albert 10 kr. Ugyanez alkalommal Pető István, m. kir. csendőr egy pecsétnyomót ké-

sztetett szegény egyházunk részére. Fogadják a szíves felülfizetők, valamint a nem-es adakozó magam és egyházam nevében forró köszönet-nyilvánításomat. Al Siménfalva, július 6, 1888. Kovács Ödön, ev. ref. lelkész.

= Halás elismerés. Nem mesterségünk az írás s nem a könyvek forgatásával foglalkozunk; de azért, annyit meg tudunk érteni, hogy minek az alapjai az iskolák s mit biztosítanak. Azt is belátjuk, hogy nem kevés gondot s fáradságot okoz egy iskolának a vezetése, főleg ott, a hol különböző osztályu és nembeli gyermekeket kell egy embernek ugyanazon tanteremben egyidejűleg tanítani. Ugyanezért, erkölcsi kötelességet véltünk teljesíteni, midőn köszönetet mondtunk itt, a nyilvánosság terén is, buzgó lelképásztorunk, tiszt. Baló Bálint aának, ki is minden díj nélkül, egy iskolai éven át, fáradozott az iskolás gyermekek oktatásában s fáradozásának eredményét jún. 25-én mutatta be az előjáróság és érdekelt felek jelenlétében. Nem akarunk bölcsekedni s nem akarjuk fölemlíteni az egyes tantárgyakból felmutatott eredményt. a mivel magunkat meg nem szégyenelhetjük; de szólunk arról, a mi minden bölcsességnek kezdete, a mi a szíveket fölemelte, megragadta és az nem más, mint a tanulóknak a vallástamból adott szép felelete s a vallásos énekekben való jártassága. Igazán, lélekemelő volt az, hogy lelkész aa. hármonium segítségével, mily szépen, összhangzatosan betanította s maga azon játszva, a vizsga alkalmával a gyermekeket mily szépen énekelte, s ha még azt is hozzá tesszük, hogy a román ajkuak is, a kiket az iskolából kitasítani nem lehet, épp úgy énekeltek amaz örök becsű, maradandó szépségű egyházi énekeket, mint a magyar tanuló, talán túlzás nélkül mondhatjuk: ime Magyarország Romániában. Galac, június 30-dikán, 1888. Bene József, gondnok.

= Pályázat. Az evangélikus reformátusok debreceni főiskolájában a gymnasiumban az 1888—89-ik tanévben két helyettes-tanár fog alkalmaztatni. Az egyik helyettes-tanár teendője lesz latin- és magyarnyelvnek tanítása; a latinnyelvből tehát a képesítés megkívánatik. A másik helyettes-tanár német- és magyarnyelvet tanítván, a németnyelvből a képesítés megkívánatik. A képesítésre nézve az orsz. középisk. törv. 29 §-a a szabályozó. Iskolai szervezetünk 103. §-a értelmében, 20 heti óránál többre nem kötelezhetők. Csak ev. ref. vallású pályázók kérvényei fogadhatnak el. Tanári fizetés 800—800 frt. Az alkalmazás csak 1 évre terjed ki. Pályázók köllőleg fölszerelt kérvényeiket a tiszán-túli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához adják, vagy küldjék be, augusztus 10 ikéig. Hivatalukat 1888 szept. 1-ső napjával elfoglalni tartoznak. Debrecen 1888, július 6. Révész Bálint, püspök.

= Hiba-igazítás. Orgona-ügyünkről nem akartam lapban szólani, míg készen nem lesz; de ha már más valaki odavitte és pedig téves adatokkal, kénytelen vagyok, kijavítani. A vállalkozó nem Nagy István, hanem Nagy József. Az orgona nem 1,500 frtba kerül, hanem 2,450 frtba és a felállítás ideje alatt, 4—6 hétre szállás. Nem 750 frt áll rendelkezésre, hanem 1,700 frt, melyből 750 frtot, mint előteget. a szerződés aláírásakor ki is fizettünk a vállalkozónak. Sz.-Udvarhelyt, 1888, jul. 9. Tolvaly Zsigmond ev. ref. pap.

HIVATALOS RÉSZ.

1900—1888.

KÖRRENDELET.

Minden egyházi hatóságnak és egyházi tisztviselőnek.

A zsinati kérvények 9-ik §-ába. érintetlenül hagyatván egyházkerületünknek az A. C. és C. C. I. részeiben és az 1691 évi Leopoldianum diploma 2 3. pontjaiban biztosított joga és több százados különállása folytán kifejtett alkotmányos szervezete, részére fentartatott, hogy alkotmányát

jövőben is a képviseleti rendszer elveivel összhangzóan tovább fejleszthesse.

Egyházkerületünk közgyűlése, az Egyháztörvények ezen határozatával kapcsolatosan, 1883 évi 25 jkvi szám alatt kimondván azt, hogy az egyházkerület összes hatályban levő törvényeit az Egyházi-törvényekkel összhangzatba hozva, törvénykönyvbe foglalja, a törvény szövegét 1885 szeptember 20-ra, valamint 1887 ápril 28-ra egybehívott közgyűléseken

**

megállapította s utasította az Igazgató-Tanácsot a törvénykönyv kiadására nézve szükséges intézkedések megtételére.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyházi törvényeinek és szabályrendeleteinek tára a sajtó alól kiadatván, Igazgató-Tanácsunk által megküldetett minden egyházi hatóságunknak, melylyel egyidejűleg kötelezővé tétetett, érvénybe léptetett.

Igazgató-Tanácsunk hivatalosan megküldötte egyházkerületünk törvénytárának ezen első részét, esperesi közvetítéssel, minden egyházmegyei gondnok urnak, minden anya- és leányegyházközségnek; a kollegiumok m. t. t. előjáróságai útján, minden kollegiumi gondnok és tanár aának, valamint minden püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségnek s gondnokának. Felhívjuk az illető egyházi hatóságokat, hogy az egyházmegyei levéltárak részére küldött egy-egy ingyen példányon kívül, az alább jelzett kimutatásban feltüntetett példányokért 45—45 krt számítva, azok árát a hatóságuk alatt állóktól bevéve, együttesen és pedig folyó évi július hó végéig küldjék be közvetlenül egyházkerületünk pénztárnoka, tekintetes Deák József aához.

Érdekében állván egyházkerületünk minden tisztviselőjének egyházi törvényeinkről ismeretet szerezni: felhívjuk az összes tiszteletes lelkész és tanító, valamint egyházkerületünk közgyűlési egyházmegyei képviselő aait, az énekvezéreket és anyaszentegyházunk ügyei iránt melegen érdeklődő minden tekintélyesebb munkás tagját, hogy igyekezzenek ezen megjelent és legfontosabb részt képező törvénytári részt megszerezni s ez iránt való készségüket folyó évi július hó végéig az illető egyházmegye espereséhez bejelenteni, példányonként 45 kr. díj beküldése mellett, esperes aait pedig felhívjuk, hogy a bejelentésekről augusztus hó elején tegyenek Igazgató-Tanácsunkhoz jelentést, a megrendelendő példányok árának beküldése mellett.

Példányonként 45 kr. bevárása mellett, küldetett minden egyházmegye fő- és algondnokainak, minden egyházközségnek és pedig 1. a) vajda-hunyad-zarándi egyházmegyének 30 példány, 13 frt. 50 krtban; b) fehérvári egyházmegyének 16 péld. 7 frt. 20 krtban; c) nagyenyedi egyházmegyének 35 péld. 17 frt. 75 krtban; d) kolozsvári egyházmegyének 3 péld. 1 frt. 35 krtban; e) kolozs-kalotai egyházmegyének 47 péld. 21 frt. 15 krtban; f) szilágy-szónoki egyházmegyének 80 péld. 36 frtban; g) deézsi egyházmegyének 34 péld. 15 frt. 30 krtban; h) széki egyházmegyének 58 péld. 26 frt. 10 krtban; i) nagy-sajói egyházmegyének 13 péld. 5 frt. 85 krtban; k) görgényi egyházmegyének 45 péld. 20 frt. 25 krtban; l) marosi egyházmegyének 84 péld. 37 frt. 80 krtban; m) küküllői egyházmegyének 48 péld. 21 frt. 60 krtban; n) nagy-szebeni egyházmegyének 23 péld. 10 frt. 35 krtban; o) udvarhelyi egyházmegyének 58 péld. 26 frt. 10 krtban; p) erdővidéki egyházmegyének 20 péld. 9 frtban; q) sepsii egyházmegyének 39 péld. 17 frt. 55 krtban; r) kézdii egyházmegyének 16 péld. 7 frt. 20 krtban; s) orbai egyházmegyének 14 péld. 6 frt. 30 krtban.

2. Minden püspöki vizsgálat alatt álló egyháznak és mindenik gondnoknak, és pedig a) deézsi püsp. vizsgálat alatt álló egyháznak 3 péld. 1 frt. 35 krtban; b) nagy-nyedi 2 péld. 90 krtban; c) fogarasi 3 péld. 1 frt. 35 krtban; d) illyefalvi 2 péld. 90 krtban; e) sepsiszent-györgyi 2 péld. 90 krtban; f) szászvárosi 2 péld. 90 krtban; g) székely-udvarhelyi 1 péld. 45 krtban; h) k.-vásárhelyi 3 péld. 1 frt. 35 krtban; i) m.-vásárhelyi 4 péld. 1 frt. 80 krtban.

3. Mindenik kollegium fő- és algondnokának, mindenik tanárának, és pedig a) nagy-nyedi kollegiumunknak 13 péld. 5 frt. 85 krtban; b) kolozsvári kollegiumunknak 6 péld. 2 frt. 70 krtban; c) m.-vásárhelyi kollegiumunknak 7 péld. 3 frt. 15 krtban; d) sz.-udvarhelyi kollegiumunknak 7 péld. 3 frt. 15 krtban; e) zilahi kollegiumunknak 6 péld. 2 frt. 70 krtban; f) szászvárosi kollegiumunknak 9 péld. 4

frt. 5 krtban; g) s.-szt.-györgyi kollegiumunknak 5 példány 2 frt. 25 krtban. Összesen 738 példány 332 frt. 10 kr.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, június hó 28-án, 1888.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök, mint elnök.

1249—1888.

TUDOMÁSUL.

A közoktatásügyi m. kir. minister úr f. é. 874 eln. sz. a. tudatja, hogy a m. kir. honvédelmi minister úr a közszolgálat érdekében a következő nélkülözhetlen egységeket mentette föl a népfelkeltési kötelezettség alól, és pedig: Olosz Domokos csekefalvi, Péterfi Ferenc fiáthfalvi, Vass Dénes gidófalvi ref. tanítókat és dr. Török István kolozsvári ref. kollegiumi igazgató-tanárt.

Miről az érdekeltek és közvetlen hatóságaik oly hozzáadással értesítettek, hogy a fölmentés mindaddig érvényben marad, míg az illetőnek nélkülözhetetlensége azon hatóságnál, hivatalnál vagy intézetnél fennáll, mely a fölmentést indítványozta; de mihelytt a fölmentési indok megszűnik, a népfelkeltési szolgálatra való kötelezettség az illetőkre nézve is azonnal teljes érvénybe lép. a mi iránt minden év január hó elején egy a múlt évi 2354 eln. sz. a közölt (3) minta szerinti kimutatás hatóságunk útján fölterjesztendő a közoktatásügyi ministeriumhoz.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától Kolozsvártt, 1888, július hó 4 én.

Fardai Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

969 1888.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a görgényi egyházmegyébe kebelezett tancsi egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat hirdettetik. Évi javadalma: 1. Udvari kegyadomány és rendes bér értéke 126 frt. 38 kr. 2. Készpénz, a tandíjjal együtt, az egyház pénztárából 25 frt. 3. Tagosított canonica portio: a) szántó, 4 hold 293 □ öl; b) kaszáló, 2; c) köztemető fűve 1533 □ öl 4 frt. 20 kr. 4. Egyházközségi tagok közmunka tétele, díjlevél értelmében, 9 frt. 50 kr. Összesen 203 frt. 8 kr.

Pályázati határnap f. évi július 31-dike. Folyamodványok nt. Benkő János espere saához küldendők, M.-Péterlakra, u. p. Sz.-Régen.

Kolozsvártt, 1888, jul. 9.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

68—1888.

PÁLYÁZAT.

A szász-városi ev. ref. Kun-tanoda főgymnáziumában a jövő 1888—89 tanéven kezdve, egy klasszika-philologiai helyettes-tanári tanszék betöltendő. Évi javadalma: 800 frt. havi előleges részletekben. E tanszékkel a latin- és görögnyelv, esetleg, ezzel kapcsolatban, a gymnázium egyik osztályában a magyarnyelv, vagy történelem tanítása leendő egybekötve. Pályázhatnak okleveles tanárok, vagy tanárjelöltek. Az állomás az esetre, ha a magas kormányval kötött szerződés hatályba lép, a mire még az 1888—89 tanév folyamán kilátás van. rendes tanszékké alakítatják át, az államiakkal egyenlő javadalommal, és az iskolai előjáróság ajánlatára töltenek be, mely esetben, oly egyének, kik az előjáróság megelégedésére működtek, előnyben részesülnek. Okleveles pályázók nem létében, képesítettséggel még nem bíró, avagy más nyelvészeti szakhoz tartozó oly jelöltek folyamodványai is figyelembe vétetnek, kik a klasszikai nyelvek tanításából, tanári gyakorlatot kimutatni, képesek. Pályázat határnapja július 31. A kellőleg fölszerelt folyamodványok az ev. ref. Kun-tanoda igazgatóságához intézendők, Szászvároson.

A szászvárosi ev. ref. Kun-tanoda előjáróságának 1888, június 30-án tartott gyűléséből.

Simon Ferenc,
előjárósági gyűlések jegyzője.

Kun Kocsárd,
főgondnok

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. JULIUS 19.

29. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: kúlmagyarutca 9 sz.

De servitute humana.

I.

A római katolikus püspök, a ki magát pápának, Krisztus helytartójának, infallibilisnek, szentségesnek s olykor, csodálatos következetességgel, a szolgák szolgájának is nevezi, ez év június 20-dikán az egész világ római katolikus főpapjaihoz köriratot intézett, a mely ugyan, címe szerint, az emberi szabadságról szól, de a mely tartalmánál és egész gondolat-meneténél fogva, sokkal inkább megérdemli a cikkünk címében foglalt nevezetet.

A pápák, abban az időben, a mikor világi és egyházi hatalmuk teljét élvezék s amaz igen eszélyes fikció alapján, hogy az egyház az isteni igazság és bölcsesség csatlakozhatatlan letéteményese, maguk pedig ez egyház fejei levén, az egész emberiségnek, államoknak és fejedelmeknek urai és parancsolói. szentséges akaratukat, kétségtelen bölcsességüket és mindenké fölötte való döntő ítéletüket, encyklikák útján juttatták kifejezésre. Miután pedig éppen olyan eszélyes számítással, mint bölcs előre látással, ezt a főhatóságot és csatlakozhatatlanságot az u. n. egyetemes egyház dogmái sorába igtatták, csak természetesen, hogy a világi uralom elvesztése és a hitbeli legfőbb tekintély egyetemességének jelentékeny megcsorbulása után is, ugyanazokat a tanokat hirdetik továbbra is. Így esik aztán, hogy XIII. Leo, a maga kifejezése szerint „a vatikán foglya“, az államok, nemzetek és fejedelmek ügyeiben ma is döntő szót tulajdonít magának s hatalom nélkül árulja magát hatalmaságnak; így, hogy a vallás, lelkiismeret és ész körében isten igazságának tekintélyét vindikálja szavainak, holott erre a tekintélyre az emberiség túlnyomó nagy többsége csak annyit ad, mint a mennyi emberi igazságot és bölcsességet e szavak netalán igazolni tudnak tartalmukkal.

És el kell ismernünk, a mai római püspök agilis szellemével, szívós kitartásával s a papi fejedelmeknél is számot tevő eszélyes számítással, fölhasználva a különböző népek és államok körében uralkodó politikai és közgazdasági bonyodalmakat, ellentéteket és küzdelmeket: olyan előnyöket is tudott némely hatalmi kérdésben kivívni s olyan körökben is vissza tudta tekintélyének egy részét szerezni, a melyeket a felvilágosodás és a jogállam institúciói határozottan perhorreskálnak s a melyekkel szemben, ügyetlenebb elődei mind hátrább, éppen csak a vatikán falai közé valának, csak az imént is, szorulva. XIII. Leo, tehát, éles elmével megorrontva a nemzetközi feszültségnek, a mind jobban előtérbe lépő militarizmusnak, a politikai és közgazdasági okoknál fogva ébredező konzervatív irányzatnak a pápai teoriára oly kedvező fordulatait, szenvedélyes hévvel veri folyton a maga meleg vasát s a pápaság régi, dogmává tett, themáját: a csatlakozhatatlan tekintély, az isteni igazság szavával hirdeti az egyház (t. i. a római katolikus egyház) és feje (t. i. a saját maga) mindenké fölötte fenhatóságát, most az igaz philosophia, majd a kommunismus, most a házasság szentsége, majd a közoktatás, stb. kérdésében.

Ez idő szerint, aztán, az eddig bőségesen megencyklikázott részletkérdések után, úgy szólván, az összegezés következik és magának a kor általános irányzatának készül a kegyelemdőfés, rettenetes anathemával, „örök kárhozattal“ sujtván a veszett hírű liberalizmust, mind a törvényhozás, mind a társadalom, mind az egyéni élet, mind az iskola, mind a sajtó körében, mindenütt, valahol csak ez ördög szülötte, mely szabadságnak nevezetik el, veszedelmes fejét felüti s elég vakmerő annak az elméletnek nem csak hirdetésére, hanem pozitív érvényesítésére is, a mely szerint az egyház és az állam külön mű-

ködési térre vannak és pedig olyképpen utalva, hogy az állam, az egyéni lelkiismeret szabadságán kívül, mindenkben a jogos souverain.

És XIII. Leo nem volna igazi papi fejedelem, a valódi bölcs számítással kieszelt katolikus egyház tanainak méltó letéteményese és őre s nem, főként, raffinált mestere a sophistikával sublimált gondolkodásnak és beszédnek, a minőnek magát széke elfoglalása óta oly fényesen tanusította, ha ez alkalommal is nem azon kezdené, hogy a themául fölvetett szabadságnak, a szabadság és az erkölcsiség szerves kapcsolatának, az erény és bűn viszonyának egészen helyes, philosophiailag igaz fogalmából induljon ki s azt a tudomány, igazolás és életismeret minden apparatúrával és erősségeivel ne támogatóná. Sőt inkább, igen helyesen és alaposan mutatja ki az ember lelkében gyökerező természeti és erkölcsi szabadság lényegi voltát, isteni erejét és hatását, egyiknek a másikkal való ellentétességét s azt a szükségképpeni kapcsolatot, a mely a szabadakarat és az ész által megállapított törvények között fennáll s méltán kárhoztatja azt a szabadságba csapongó akaratot, a mely a törvényeket megvetve és a közösség s nemes emberi elhivatás érdekeit és céljait önzésének rendelve alá, az igazság mindenek fölött való tekintélye előtt meg nem hajlik. S ki tehetne kifogást XIII. Leo ama kijelentése ellen, hogy az igaz szabadság az isten törvényeinek való engedelmség s ki ne hajlanék meg az encyklika amaz idézete előtt, melylyel a mester szavait hangoztatja: „Megismeritek az igazságot és az igazság szabadokká teszen titeket!” És ki ne irná készséggel alá azokat a tételeket, a melyek az emberi nem gyarlóságáról s ebből folyó bűnös voltáról és az értelem korlátozottságáról és a megvilágosíttatás ehhez képest való szükségességéről szólnak?

Valóban, a mi a körirat általános elméleti részét illeti, elmondhatjuk, hogy a theismus iskolájához tartozó bármely philosophus is aláírhatná, a mennyiben a szabadság fogalmát vallás-erkölcsi szempontból akarja tárgyalni. A kanyarodás és az eredeti alaptól való eltávozás ott kezdődik, a hol a premiszszákhöz az összekötő fogalmat kell hozzá kapcsolni, hogy aztán, ennek segítségével, a végkonzekvenciát, mint igazolt té-

telt, lehessen az érvelés eredményeképpen kivonni. Arra nézve, ugyanis, minden theista egyetért, hogy az erkölcsös akaratnak határozó elvének és így törvényének kell lennie, és hogy ez elv és törvény nem ellenkezhetik isten akaratával; arra nézve sincsen vélemény-eltérés, hogy ez igaz törvénynek az ész, az általános okosság által kell megállapíttatnia s hogy ez így megállapított törvény tekintélye előtt csak oly föltétlenül kell az embernek meghajolnia a mint azt XIII. Leo encyklikája, „örök kárhozat“ fenyegetése mellett, követeli. A baj, a bizonytalanság és eltérés csak azon a ponton kezdődik, a hol az a kérdés merül föl, hogy hát mi és melyik ez az ész és általános okosság szerint megállapított törvény, a melynek isten akaratának megfelel, a melynek megismerése szabaddá tesz bennünket s a melynek önkintés követése maga az igazi szabadság?

Mi, a mi korlátozott és gyarló emberi volunkban, erre azt feleljük hogy az emberiség, az élet fejlődő folyamatában, az értelem és az akarat nehéz iskoláján át haladtában, a tudomány, a tapasztalat és a példa oktató erejétől segítve és az isten mindig igazabb megismerésére vezető vallások hatása alatt, mind jobban megközelíti ez igazságot, ez akaratot s ezzel e törvény igaz elvét, a melyet, azonban, a maga isteni tisztaságában és teljében megismerni s annál inkább követni: embernek nem, csak istennek s e földön a mi mesterünknek adatott. XIII. Leo pápa, azonban, egyháza illető dogmájához hiven, a maga infallibilitására, szerinte, istentől nyert föltétlenül hatalmára hivatkozva ez encyklikájában is, nem ezt feleli, hanem az ész és általános okosság kijelentését, még csak nem is az ő szerinte való egyedül igaz és üdvezítő u. n. katolikus vallásban, hanem teljes valóság szerint, a római egyházban, illetőleg. annak klerusában s ennek csalhatatlan fejében: a rómal pápában látja, hirdeti urbi et orbi és követeli, hogy a ki „örök kárhozatra“ vettetni nem akar, ezt neki el is higgye.

Az itt meglehetősen esetlen módon alkalmazott quaternio membrorum, a sophistika e négylábunak (quadrupes logicus) gúnyolt mesterfogása, tehát, nyilván való, mert a XIII. Leo syllogismusa, a maga valóságára vetkőztetve, így hangzik.

„A ki isten akaratának tekintélye előtt meg nem hajlik, örök kárhozatra vettetik ;

A liberalizmus hívei a római pápa tekintélye előtt nem hajlanak meg — ergo

A liberalizmus hívei örök kárhozatra vettetnek.“

Azok, tehát, a kik azt vallják, hogy isten igazságát és akaratát a maga teljességében ismeri, ismerheti és kijelentheti, ember-fia s ez ember fiát éppen XIII. Leo pápában látják ; avagy azok, kik a családokhozatalannak nevezett római püspököt ember fölötti lénynek ítélik s ehhez képest, biznak hozzá, hogy csakugyan ismerheti a teljes igazságot és az igaz törvényt: jól teszik, ha félve az „örök kárhozattól“, melyet kilátásba helyez, mint a büntől őrizkednek a liberalizmus minden lehető s legkivált az encyklikában felsorolt és elátkozott formáitól.

Mi, azonban, a kik XIII. Leo pápát csak úgy bűnben fogantatott embernek ítéljük, mint magunkat s az ő istennel való külön és egyenes összeköttetésében nem hiszünk: kénytelenek vagyunk, ez így kimutatott sophismájára épített összes következtetéseinek bírálatába bocsátkozni, a mint majd következni fog. *Szász Béla.*

Esperesi jelentés.

(Folytatás.)

A Maros-mentén megvizsgáltam a következő egyházközségeket: M.-Ilyét, M.-Solymost, Harót, N.-Rápoltot, Algyógyot, Dévát; ide sorozom még Lozsádot és Bácsit. Nem jártam ez alkalommal ezen csoportba tartozó egyházközségeink közül M.-Németiben, minthogy ottan jelenben az egyházi élet jó formán szünetel, távol levén a grófi család által az egyházközség legnagyobb része; másfelől pedig az egyházközség kívánsága folytán a papi állomás is betöltetlen állván.

M.-Ilyén új élet pezsdült meg. Mint a mesebeli föniksz, úgy támadott föl halottaiból. A leányka nem halt volt meg, csak aludott 40 éven át. Ugyanis, ezen szegény egyházközség a közelebbi múlt időben megfogyva erőben, tehetségben, nem volt képes, papot, vagy tanítót tartani fön. Híveink csak nagy nehezen voltak gondozhatók beszolgalás útján, részint a dévai, harói, m.-rápolti papok által s később a m.-németi pap által.

Újabb időben, részint a konvent s nagyobb részben egyházkerületünk áldozat-hozatala után, oda jutott ezen egyházközségünk, hogy már papja is van, Zajzon Lajos, körlelkész aa. személyében, ki állomását már el is foglalta. Az összeomlott papi lakás helyett, újnak építésére 1½% törlesztésre 2,400 frt. papirjáradékot szavazott meg az Igazg. Tanács ezen egyházközség részére

s a papi lakás építése folyamathoz indult. Temploma jó karban van.

M.-Solymos a teljes elhagyatottság képét tünteti a szemlélő elé. Egy betegeskedés és idő által megviselt 80 éves agg lelkipásztor, egy az idő viszontagságai által megrongált templom s egy hajdan jobb idöket látott szomorú papi-lakás fogadják a vizsgálót, földézvén az elmult idöknök emlékét, midön még bőkezű s adakozó patronusok örködték ezen egyházközség sorsa felett. Most nincsenek patronusok, de fájdalom, nincsenek jóformán hívek is. A kik vannak, azok se sokat gondolnak sem pappal, sem templommal. A szegény öreg papnak, ki 240 frt. évi fizetéssel senyvedett ott hosszú évtizedeken keresztül s mint útmutató, jelöl szolgált legalább annak, hogy mi reformátusok vagyunk, élünk és mozgunk azon helyen, képét sem fizet senki s midön kérdeztem, miért nem szorgalmazza, feleletül azt nyertem neki már úgy is kevés kell s többre becsüli most is a békességgel elköltött fekete kenyeret, mint azon fehérét, melyhez panasz és keserűség társul. Ez ekklesiánk élete csak addig tarthat, meddig öreg papja él s azon túl csatolandó lesz M.-Németihez s a kettő egyesítése után, leend ezen helyen csak a kor kívánalmainak megfelelő, papi állomás. Addig is, azonban, kívánatos volna, hogy államsegély, avagy az országos segély-alapból oly összeget nyerhessen, melylyel hasadozott temploma gyökeresen kijavítható volna, ha ily úton ezt az enyészettől megóva, megmentve, a jövő számára megtarthatnók.

Haró egyik népesebb ekklesiánk, csak fájdalmas, hogy az újabb időben a hívek egy jó része és pap s tanító között nehéz ellentétek fejlődtek ki, melyek az egyházközség életére hátrányos befolyással voltak. Jelenben sem papja, sem tanítója nincsen, minthogy a pap aa. kereset alatt állván, még mindig felfüggesztve van. Tanítója kineveztetett más állomásra s a napokban végleg elhagyandja egyházközségét. Az anyagiakban, ha nem is bővelkedik, de élhető állapotban van s mihelyt rendezett viszonyok közé jut, a viszály és szeretetlenség démonától megszabaduland: van remény, hogy rendezett viszonyok közé fog jutni, melylyel most egyáltalán nem dicsekedhetik.

N.-Rápolton, minden igyekezet dacára is, melylyel az egyházközség előljárósága a romokat eltakarni s a hiányokat fedezni törekszik, meglátszik a nagy szegénység. Templomának új fedélre volna szüksége; papi-háza annyira sok kívánni valót igényel, hogy ha mindazt figyelembe vesszük, kisé, hogy abból tulajdonképpen semmi sem marad, hanem egy egészen új papi lakás kellene. Hát még a tanítói lakás? Ez egy hegyoldalban, a temetői kripták közé beekelt, víztől csorgó, egészségtelen köhalmaz, melynek nem kijavítására van szükség, mint az egyházközség tervezte, hanem szétbontására és más tanítói lakásnak építésére. Az iskolát csak néhány év előtt építette az egyházközség. Ez egészen jó karban van, kellő felszereléssel s benne a tanítást egy ifjú tanító nagy buzgósággal teljesíti, mi által mindazoknak, kik az

iskolát meglátogatták, elismerését méltán kiérdemelte. Híveink e helyen legnagyobb részben közrendű szegény emberek, kik áldozat-hozatalra egyáltalán képtelenek. Az a sajátságos képzési rendszer van még mind a mai napig szokásban, hogy a papi képét úgy nevezett örökségek után fizetik, minek következménye, hogy nem egy képező van, ki 9 év alatt köteles egy kupa mustot fizetni képéül a papnak s van olyan is, ki a 18-ik évben válik kötelelessé, egy szekér fa-képét beszolgáltatni. Megtettem az intézkedést ezen ma már tarthatatlan képzési rendszer megváltoztatása érdekében. S mindezen nagy szegénység dacára, ezen egyházközségben igyekezet tapasztalható. Közlebről szerzett egy harmoniumot, közadakozás útján, templomába 150 frttal.

Általában, úgy érzi magát az ember ezen egyházközségben, mint azon szegény sorsu ember házában, melyen meglátszik ugyan, hogy a gazda nagy bajjal keresi a maga és családja kenyerét s csak hosszas fáradozása után sikerülend most egyet, majd mást kitatarozgatni; de látszik, hogy a munka folyvást tart, és hogy a munkálkodás gyümölcse, a jó rend, feltalálható mindenben. S szegénységben él ugyan, de nem éheznek.

Tanítója már a jövő évben biztosítva leend, mennyiben hallomásom szerint, gróf Kun Kocsárd ur alapítványát folyósítani szándékozik; papja számára, azonban, legalább is 2,000 frt. tőke-képzésre nagy szükség volna.

Algyógyon rendben és jó karban találtam mindent. Ez egyházközség megél önerején. Egy kis teher nyomja most vállát az által, hogy fizetendő állami adóbátráleká van, de ennek fedezésére is bir alappal.

(Folytatása következik.)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1888, július 8.

Jelen vannak dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes, mint elnök; Szász Gerő, Bihari Sándor, Székely János, Szász Béla, Deák József, Bodor Antal, titkár.

Az idő közben elnökileg elintézett ügyek bejelentése és tudásul vétele után, olvastatik a Közmivelődési Egylet igazgató-választmányának átirata, mely mellett megküldvén a közös bizottság tervezete szerinti szerződési pontozatoknak az igazg. választmány által elfogadott s lényegtelen módosításokkal megállapított szövegét, a mint azt, annak idején, ismertették, e megállapodás értelmében arra is fölhívja egyházkerületünket, hogy immár a múlt és a folyó évi egyes segély-kérdések az egyház és az egylet közös bizottságának közös tárgyalása alá vétessenek és így az egyes intézményeket és állomásokat illető szerződések megkötethetők legyenek. Az Igazg. Tanács mind ez átiratot, mind a mező-szent-györgyi szűkös felekezeti iskolának az egyházmegye által fölterjesztett segély-ügyét egyezkedő bizottsághoz utasította, véleményes előterjesztésre.

A szamosfalvi egyházközség folyamatban levő építkezésének egy befejezett részletmunkájáról a számla be-

mutattatván, a mennyiben a munka az általános építési terv keretén kívül esik, a számla összege utalványoztatik az alap terhére.

Az egyházkerületi Törvénytár I. kötetének nyomtatási költsége, 465 frt. összegben, szintén utalványoztatik.

A szent-lászlói egyházközség templom-építésére már korábban megszavazott kölcsön-összeg, a kötelezvény és a nyugtatóvány értelmében, kiadatik.

Főt. püspök aa. küküllői egyházmegyénkben imént végzett körútja után, előterjesztvén, hogy az egyházmegye a dicső-szent-mártoni ujan szervezett egyházközséggel egyetértve, emitt, az ujan épülő templommal és papi lakkkal kapcsolatban, egyházmegyei emporialis helyiséget kívánván emelni, az erre szükséges telek megszerzéséről szóló vásár-szerződés megkötött: e szerződés helybehagyását kéri, az egyházmegyének és az egyházközségnek az előlegezett vételár kamatait és törlesztési részleteit illető kötelező iratai előterjesztését a legrövidebb idő alatt igérvén. Az Igazg. Tanács a szerződést, egy kifejezési hiba kiigazításával, helybehagyja és a jelzett okmányokat mielőbb elvárja.

Páncél János és Vladár A. panaszt tevén a n.-sajói káptalan kebelében megejtett egyházkerületi és egyházmegyei képviselő-választások ügyében, a beszerzett hivatalos okmányokból kitünt, hogy a panasz alaptalan volt s így az Igazg. Tanács, a panaszosokat elutasítván, mint illetékes igazoló testület, Fehérváry Jenő és dr. Vályi Gyula urakat, amaz egyházmegye egyházkerületi képviselőiül igazolja.

Az oláh-uj-falusi templom tervbe vett építésére, az esperes felszámítása szerint, 2,800 frt. kívántatik s miután rendelkezésre csak 1,800 frt. áll, még 1,000 frt. szüksége tűnik föl. Miután, azonban, a fölterjesztésből látható, hogy a hívek újabb rovatál elvállalására készek; hogy a részben már beszerzett és a még beszerzendő építkezési anyagok után, szintén megtakarítás remélhető s miután, végül, időközben nem csak a közalap segítette a célt, hanem a most kedvezőbb árak mellett a felekezeti szükséglet is alább száll: Igazg. Tanácsunk, ez idő szerint, elégségesnek itéli a rendelkezésre álló összeget.

Bartha Lajos, esperes, végre hozzájuthatván a kisbarcsai templom építésére megszavazott segély-összegnek a hívek által megajált törlesztési (1 $\frac{1}{2}$) százalékait 32 évre biztosító okmányokhoz, most ezeket beküldi s jelenti, hogy az építést házilag viszik keresztül, a miből szintén megtakarítások remélhetők. A már megszavazott 2,400 frtnyi segély, az esperes kezéhez kiutaltatik.

A kis- és nagy-kapusi papi állomások egyesítése már előzetesen engedélyezve lévén, az egyházmegye most felküldi a kimutatást az egyesített javadalmakról, és pedig önkintesen végrehajlott becslés szerint, (p. o. egy liter-véka rozst 50 kr-ra, 14 hold föld jövedelmét 70 frtra becslve). A kimutatás díjlevél alakjába öntés végett visszaküldetik, utasítatván az egyházmegye, hogy miután a törvény a papi állomások javadalmainak meg-

becslését nem az egyházmegyék hatáskörébe utalja, használja az érték-jelzésnél a ma még érvényes egyházkerületi megállapítás szerinti árakat, a díjlevél megerősítése csak e teendők végzése után következvén.

A közoktatásügyi miniszter sürgetve követeli Kolumbán Dániel, volt felekezeti és utóbb elhalálozott néptanító után, a néptanítói nyugdíj-törvény értelmében, a 10 firt halálozási járadékot. Ám, nevezett tanító olasz-teleki felekezeti állomásunkra megválasztatott ugyan s kisleludai állomásunkról, forma szerint, lemondván, el is távozott, de olaszteleki választása törvényesen megsemmisítettvén, bekövetkezett halála alkalmával nem volt egyházkerületünk egyik községében is néptanító és így utána járadék nem is fizetendő. Ily értelmű felvilágosítás megy a miniszterhez.

Kalota-Szent-Királyi, az I. magyar általános biztosító társaságnál biztosított, templomunk tornyát ez idén a száraz villám erősen megrongálván, az egyházközség a nevezett biztosító társasághoz folyamodott némi segélyért, noha a biztosítás tűzkár ellen szólván, törvényesen nem vala kártérítés követelhető. A társaság méltányos jóakarattal ötven forintnyi segélyt adományozott a kárvallott egyházközségnek, mit Igazg. Tanácsunk hála-köszönettel fogadott s ezt a társulat méltányos eljárása iránt való elismerése tolmácsolása mellett, köszönő iratban adta az igazgatóság tudtára.

A műszaki előadó véleménye alapján és megjegyzései figyelembe vételével, a kecsedi templom javításának terve és költségvetése elfogadtatik s a már megszavazott 600 frtnyi papírjáradék kiutaltatik, azzal a kikötéssel, azonban, hogy a vállalkozónak csak 150 forint előleg adható.

Az ajtai egyházközség egy nagyobb beperesített követelését az adós, minden hosszas és kiméletes halasztási engedélyek mellett is, nem csak hogy nem tisztázván, de mint látszik, még kijátszani is igyekezővén, a függőben tartott pör azonnal való folyamatba indítása és gyors lejárata elrendeltetik.

A dévai egyházközség papi lakának építésére nagyobb összegű kölcsönt rendes kamatra s kisebb összegű segélyt kedvezményes föltételek mellett nyervén korábban, a két kötelezvényt, azóta kellő utasítást nyert vala, olyképp állította ki, hogy a nagyobb összeget vette kedvezményesnek s a kisebbet rendes kamattal; a kötelezvények, a pénztáros előterjesztésére, kiigazítás végett visszaküldetnek, a pénztárost pedig, ki ez alkalommal azt az indítványt terjesztvén elő, hogy jövőre a kedvezményes segély-összegek ne, mint itt történt, a házi-pénztár, hanem az építési-alap terhére utalványoztassanak, mivel így számadási zavarok állhatnának elő, utasította az Igazg. Tanács, hogy ez indítványt külön s tüzetesen megokolva, terjeszse tárgyalás alá.

A maros-németi, gr. Gyulay-alapítványból javadalmazott papi állomás üresen állván s 500 frtos javadalmából 200 frt. korábbi intézkedés szerint, a lozsádi pap fizetéséhez csatoltatván, öt évre az így alászállt

fizetésre nem remélhető, hogy az állomás betölthető legyen. De meg az egészen szegény egyházközség semmi köztökével és építési-alappal nem rendelkezvén, célszerűnek mutatkozik, hogy az üresen levő állomás interkalaris jövedelmei így alap létesítésére fordítottassanak. Az Igazg. Tanács az egyházközség így értelmű kérését 3 év tartamára teljesíti, az így gyűlő tőke központi kezelésre való beküldését rendelvén el.

A marosi egyházmegyéből.

Egyházmegyénk tavaszi rendes közgyűlését június 20. és 21. napjain tartotta meg, Maros-Vásárhelyt, a vármegye-ház nagy termében. Aggodalommal gondoltunk a beállott szorgos mezei munka-időszakra, félvén, hogy a szokott érdeklődés nem fog a gyűlés népes voltában mutatkozni. Kellemesen csalódtunk. Nem csak a papi kar, hanem a világi elem is, élén a gondnoki karral, megjelent a közgyűlésen úgy, hogy a megjelentek száma alig maradt alól a százan. De nem is lehet máskint, midőn oly gondnoki kar mutat példát, minő a miénk. Méltóságos Nagy Sámuel, főgondnok ur 23 év óta alig maradt el vagy egy egyháztanácsi ülésről s mindig ott volt közgyűléseinken. Az ő örökké tartó ifjui lelkesültsége, az ő ügybuzgalma, pontossága, előzékenysége, jó szive, mindent kiegyenlítő tudó szives modora biztosítékai azon összetartásnak, ügybuzgalomnak, mely egyházmegyénket méltán jellemzi. Most is, midőn csak pár nap előtt vesztette el derék, boldog emléktű nejét, megjelent a gyűléseken s ott ült buzgó táborkara, mélt. Ilyés Károly, tek. Dósa Elek és* mélt. ifj. Cakó József, gondnok-társai között, mint a kötelesség-teljesítés példányképe. S bizony, minden jelen levő szívében a valódi részvét-érzet honolt, midőn egyhangulag jegyzőkönyvileg és feliratban határozta el a közgyűlés részvétet kifejezni a szívéért nehéz csapás fölött.

Előzetesen közgyűlésünk tagjai, főgondnok és esperes aai vezetése alatt, a várbeli nagy templomba vonultak, holott is mező-sámsondi ifju lelkes aa. ifj. Rákosi Lajos tartott egyházi beszédet.

Ez után, közgyűléstnk tagjai Maros-Tordamegye tanácskozási nagy-termébe vonultak, holott is Rákosi Lajos, esperes aa rövid, buzgó fohász után, melegen üdvözlővén a gyűlés minden tagját, előadja évi jelentését. Ebben felmutatja egyházmegyénk anyagi és szellemi állását. A megváltozott vizsgálati rendszer alapján 29 anya- és 10 leányegyházat látogatott meg, melyekben mindenütt a hivek és egyházi hivatalnokok között egyetértést, kölcsönös kötelességteljesítést talált; csupán két egyházközségben talált némi pénzügyi zavart és másnemű bajt; de a javulás ott is észlelhető s egyikben, ifju, buzgó gondnok, mélt. ifj. Cakó József aa. segítségével, minden egyenetlenséget kiegyenlített. A vadházasságok örvedetes apadást mutatnak. Az iskolák vezetésében folytonos előhaladás tapasztalható; itt melegen ajánlja a vallásos oktatást, a nyári időszakban különösen a vasárnapi iskolázást, iskolai könyvtár alakítását és gyarapítását. Egyes egyházközségeink szorgalmi munkássága dicsé-

retet érdemel, néhol igen nagy áldozat hozott a hivek részéről az építkezésekben. Templomaink rendre ujulnak, a törvény kívánalma szerint való iskoláink szaporodnak. Több helyett bevégeződtek a tagosítási munkálatok, 11 egyházközségben jelenleg vannak folyamatban

Fájdalommal tudatja a veszteségeket. A papi karból kidőlték: Pap Elek, lőrincfalvi pap aa. kiváló képzettségű, eszes ember, ki egyházmegyénket is igen huzamosan szolgálta, mint jegyző; Gergely Lajos, bere-keresztúri jeles, pontos, jellemes, hű lelkipásztor, ki 52 esztendő telt az ur szolgálatában és Kakasd ifju, buzgó, derék lelkipásztora, Bózi Elek, kiknek elhunya felett főgondnok ő méltósága indítványára, jegyzőkönyvileg fejezte ki közgyűlésünk részvétét. Egyházmegyénk új nyeresége Muzsnai József, maros-keresztúri ifju pap aa.

Azután, Muzsnai Pál, közigazgatási jegyző aa. olvasta föl nagy gonddal szerkesztett kimerítő jelentését az egyházmegyei tanács évi működéséről, melyből szinte bámulattal láttuk, minő szorgalommal és lelkiismerettel intézi egyházmegyénk ügyeit. 29 ülésben félezeret messze meghaladott ügyet intézett el. Ezen jelentés kapcsán terjesztett be az egyházkerületi képviselő-választásokról a jelentés, azon ajánlat mellett, hogy a választások teljesen rendben történjen, igazoltassanak. A legtöbb választás eredménye e lap hasábjain immár közhírré tétetvén, azért csak az új választást megejtett kerületek eredményeit írom ide. Az V-ik kerületben id. Erdélyi Sámuel, a VIII. kerületben Molnár Lajos, harasztkeréki ref. lelkész, a tanítók részéről Deák Lajos, tanfelügyelő nyerték el a pálmát. Az utóbbi ezen választás következtében lemondott előbb nyert mandatumáról s így a második kerületben új választás rendeltetett el.

Egy közelebről előfordult eset alkalmából, tekintettel arra, hogy több egyházközségben, hol a tanítók pénz-fizetést kapnak, a díjlevél szerint, fizetésüket egyszerre, még pedig előre kapják egy egész esztendőre, indítványba hozza egyházmegyei tanácsunk, hogy felirat intéztessék, ezen ügy rendezése végett, még pedig úgy, hogy előre legfőbb egy fél-évi fizetésük fizettessék ki; mert elhalálozásuk, vagy más egyházba költözésük következtében, károsodás érhetné egyházközségeinket. Egyhangulag elfogadtatott.

Több kisebb érdekű ügy előadása után, jegyző aa. bevégi jelentését az egyházi tanács évi működéséről és egyzersmind melegen megköszönvén az ismételt megújult bizalmat személye iránt, letelvén ideje, a jegyzői tollat letette; de közgyűlésünk alig engedé szavait is bevégezni, egyhangulag, általános lelkesedéssel kérte föl ismét, hogy fölvegye és ezzel valóban önmagát tisztelte meg; mert Muzsnai Pál aa. akár tehetségét, akár buzgalmát, lelkiismeretességét és pontosságát tekintsük, csak diszére válik állásának

Azután felolvastatott az egyházmegyei tanács 208—1888 számú határozatával kinevezett bizottságnak, az egyházmegyei tanács által is elfogadott és elfogadásra felajánlott munkálata, gyengébb egyházaink csoportosításáról és a pap-tanítóságokról. A kiváló értékű munkálat nem csak elfogadtatott, de Deák Lajos, tanfelügyelő aa. ajánlatára, a bizottságnak elismerés szavaztatott meg, a munkálat pedig az ér-

dekelt egyházközségeknek vélemény-adásra kiküldetni s azután a mélt. állandó Igazgató-Tanács-hoz felterjesztetni, határozatott.

Ekkor kitűzetett a választás, mélt. Cakó József, gondnok aa. elnöke alatt egy bizottság küldetvén ki, hogy d. u. 4 órától 5-ig beszédjék a szavazatokat.

A délutáni ülésen először is az építkezési alaptól való kölcsön-nyerésre nézve alkotott véleménye olvastatott föl és fogadtatott el az egyházmegyei tanácsnak. Mi közben a szavazatszedő bizottság munkálatával elkészülvén, beadja jelentését, mely szerint a választások következő eredményre vezettek. Egyházi tanácsbírák lettek: Péterfi Dénezs, kir. ítélőtáblai bíró és Csontos Olivér, ügyvéd; köztörvényszéki bíró: Dósa Endre, főszolgabíró; direktor és számvevő: Madaras János, szövérdi és Ravasz János, kövesdi pap; pénztárnok: id. Erdélyi Sámuel, karácsonfalvi pap; tanügyi előadó: Tavasz József vajai pap. Ezen választások igazoltatván, id. Erdélyi Sámuel aa. megköszöni ugyan a bizalmat, de utalva öreg korára, a választást nem fogadja el; mi tudomásul vétetvén, pénztárnokká közfelkiáltással, egyhangulag Benedek Dénezs, makfalvi pap aa. választatott meg.

Ez után, Tavasz József olvassa a direktori számadások megvizsgálására kiküldött bizottság jelentését, mely szerint a felső kerületben pénztármaradék volt 227 frt. 44 kr. beveendő hátrálék 694 frt. 20 kr.; az alsó kerületben pénztármaradék 160 frt. 62 kr. beveendő hátrálék 674 frt. 21 kr. A helyesen szerkesztett és igazolt számadások helybehagyatván, direktor aainak a felmentvény megadatott; az egyházmegyei tanács pedig fölkérte a hátrálékok szigorú felhajtására.

Madaras János, direktor aa. olvassa jelentését a dr. Mátyus-alapról, melynek állása következő: pénztármaradék 38 frt. 2 kr. rendes kamatozó tőke 1,248 frt. függő tőke 524 frt. 96 kr. földtehermentesítési kötvény 1,239 frt. takarékpénztári betét 101 frt. 2 kr. beveendő hátrálék 706 frt. 35 kr. régi pénztárnoki liquidium 116 frt. 71 kr. visszavárando perköltség 138 frt. 76 kr. Összesen 4,112 frt. 82 kr. Tartozó állapot 265 frt. 81 kr. Így, aktiv állás 3,847 frt. Ezen alap főfelülvizsgálata a mélt. állandó Igazg. Tanács hatáskörébe tartozván, tudásul vétetett.

Gönci János, tanügyi előadó jelentése kapcsán, tudomásul vétetett, hogy a báró Bánffy János-alaptól a múlt évben Nagy János, Osváth Albert és Fekete Károly; a Bethlen István-alaptól pedig Barta László, Keresztési Ferenc, Hadnagy Károly, Kovács Dénezs és Barta Gyula, tanítók kaptak jutalmat sikeres tanításukért. Több egyházközségből nem küldetvén be az adatok, a tanügyi előadó jelentése nem volt teljes s így kiegészítésre vár.

Muzsnai József, pap aa. bekeblezése és 8 tanító fel-
esketése után, a gyűlés eloszlott; 21-én, azonban, folytat-
tván, megállapított mindon egyházközség fizetendősége az
egyházmegyei közszükségekre.

T—f.

T A R C A.

Egyháztörténeti adalékok.

Dési Márton, enyedi professzor levele Teleki Mihályhoz, a biblia kiadás ügyében. 1684.

Alázatos szolgálatomat, mint uramnak, ajánlom uram kldnek és istentől minden üdvösséges lelki, testi jókat, szerencsés hosszú életet szívem szerint kívánok!

Kolozsvári uram, nekem irt levelében jelenti uram feletti nagy busulását a Tótfalusi elkezdett munkáján és istenre kényszerit, hogy kldnek megjelentvén, keressünk benne remediumot, ne láttatnék teljes reménységgel való indulatja s fáradsága falban romlani. Ezt nehezteli felette igen, hogy még mindenekelőtte ő klmé hozzá nyulna a dologhoz, már alkalmasint végére hajtja a munkát Totfalusi: mert júli 21-dik Köleséri uramék Berlinumban beszéltek, hogy már a Sámuel második könyvéig előment a nyomtatás. Sőt azt is írja ő klmé, hogy a debreceniek is vitettek Biblia eleiben való rézmetszést, hogy ott is bocsássanak ki Bibliát. Kétség nélkül, ha úgy van, nem mást, hanem a Csipkés Komáromi uram fordítását. Ugy levén a dolog, ha az mi editionk va lamiben jelesebb nem leszen a többinél (itt jár a Kcolozsvári uram elméje), nem kevés kisebbségére szolgál n m csak ő kegyelmének, hanem a munkának is; mert a Totfalusi munkája felől is úgy értette ő kegyelme, hogy nincsen minden jobbítás nélkül, vagy csak változtatás nélkül. Annak okáért az istenre kényszerit, legyünk azon, nyerjünk ki keldtektől a fordításnak jobbítására való hatalmat, és avagy csak azokban a helyekben, melyeket senki sem tagadhat, hogy külemben nem kellene fordíttatni, jobbítanók meg, küldenők utána, hadd lenne valami láttatja fáradságának. A melyre noha még itthon létében is ő klmé engemet készítetett, hogy benne megmozduljak, mind az által látván az embereknek attól való idegenségeket, csak elhallgattam, nem remélvén abban való megegyezéseket nem csak az uraknak ő kegyelmeknek, de még talám a mi rendinknek is. Most is erről egy szót sem tennék uram, ha mindenekre ne kényszeritene, noha a kívánság ő klmében szent és jó; mert hogy itt az emberek az ellenkező pápistáknak patvarkodásától és az erőtlenebbeknek botránkozásától tartanak, én arra csak azt mondanám, a mit klméd szokott hasonló dologban mondani, de más szókkal: A mit az én atyám (Krisztus urunk szavai) nem plá n-

ttált, gyökerestől fogva kiszaggattatik az. Jó és szent dolog és szükséges a fordításnak jobbítása az ecclesiában, az isten ismeretinek nevekedéséhez képest mindenkor. Azzal nem más bibliánk lenne, hanem csak inkább-inkább közelitenők az eredet szerint való nyelvhez, melyben soha talán e világon eléggé nem épültünk, hogy azt mondhatnók: nem kell soha jobb fordítás ennél. Oly távol van pedig, hogy a fordításban való különbségben meg kellene a gyengéknek ütközni, hogy inkább az hitekben való megerősödésekre szolgál, a mikor minden fordításban azon egy hitnek fundamentát látják és olvassák, ha egyéb dolgokban különböznek is, vagy tétováznak a fordítók. Minden igaz reformátusoknak ez a fordítás felől való értelmek, a mint a confessiókban és egyéb könyvekben kitöltték. A mi ecclesiánknak is e paxisa, istennek neve dicsértessék érette, a mi nyelvünkön is egy néhány fordításink vagynak, melyek egymástól mind különböznek, sok helyekben úgy van minden nyelvekben, de ugyanegy a biblia.

Ezt akarám uram kldnek megírni, kényszerítettvén Kolozsvári uram istenkedésétől, nehogy ha elhallgattam volna, jövődre szememre vetné, mert erre Kolozsvári uram klték parancsolatját várja és a t írja, hogy két hónap beletelik ugyan, míg hozzá fog a munkához, de ha addig ujjabb instructioja nem megyen, kényszerítettik a mellette levő instructiohoz tartani magát: mert ott az ő klmé elméje nem jár, hogy Totfalusival most egyezzen, ha nem parancsolják, hanem ötet superálná inkább, ha lehetne.

Ebben zelal Kolozsvári uram és talám nem is roszul, de nem látszik, hogy ne lehetne ő klmét Totfalusival megegyeztetni, a mint tetszett volt püspök uramnak is, ha Totfalusi jól munkálódott, melyet hogy megtudnánk, talám le kellene hozatni abból az ő exempláiból, melyek megláttatván és itéltetvén, ha jónak találtnak, mi szükség van ujjabb Kolozsvári uramnak elkezdetni elől és így az időt, költséget és munkát szaporítani Itt jár Eperjesi és Bajcsi uramék elméjek, ha klmédnek uram tetszenék.

Ezekkel istennek oltalmában ajánlom uram kld éle tét, szerencséjét. N.-Enyed die 3 oct. 1684. Kldnek alázatosan szolgál

Dési Márton.

Gr. Teleki-levéltár, 716.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Főtiszt. Szász Domokos, püspök aa. folyó hó 14-én csakugyan elutazott a felső-magyarországi Kárpátok közé, üdülés végett. Elmenetele előtt levelet intézett az Erdélyi Magyar Közmívelődési Egylethez, melyben ígéretet tesz, hogy a míg él, évenként félévi részletekben 200 forintot fizet az egylet céljaira, azzal a kijelentéssel, hogy e járulékok évenként tőkésíttessenek „Szász Domokosné, sz. Nagy Ilka alapítványa“ címen és kamatai a választmány belátása szerint megállapítandó segélyezésekre fordíttassanak. Oly áldozat, mely szebben beszél minden szónál!

= Lelkész-beiktatás. Bonchidai egyházközségünk új lelkipásztorát, Bartok Béla aát, mint értesültünk, f. hó

8-án iktatta be hivatalába Vásárhelyi Boldizsár, szamosújvári körlelkész aa. A beiktatási ünnepély protestáns istentiszteletünk jellemének megfelelő egyszerűségben folyt le, a hiveknek tömeges részvéte mellett. Emelte az ünnepély jelentőségét az, hogy egyházunk kimagasló egyik vezérférfia, gr. Bánffy Miklós ő nagyméltósága is megjelent, unokájával, Miklóssal együtt, az istentiszteleten, a mi bizonyítékát nyújtja annak, hogy bonchidai egyházközségünk a nagy nevű Bánffy-akban kegyes patronust bír ez után is. Az ifju lelkész már korábban végzett szolgálattételei alkalmával megnyerte egyházközségének szeretetét s beköszöntése alkalmával, a lelkipásztor hivatásáról beszélve, ujjlag megmutatta, hogy érdemes a szeretetre és közbecsülésre. Bonchidai egyházközsé-

günkben sok a tenni való adja isten, hogy a teendők keresztül vitelében feleljen meg az új lelkipásztor azon reménynek, a melylyel iránta úgy az egyházközség, mint az egyházi főhatóság viseltetik.

= Felhívás és kérelem. A budai ev. ref. egyházi helyi bizottság, a főváros jobb parti részén építendő ref. templom alapjára eddig begyűlt adakozásokról egy betűsoros kimutatást készít; ennél fogva, tisztelettel fölkéri mindazokat, kik ezen alap javára kibocsátott gyűjtő-íveket még vissza nem küldötték, sziveskedjenek azokat folyó július hó végéig annyival is inkább beküldeni, mert e kimutatásban a visszatartott ívek is ki lesznek tüntetve. A gyűjtő-ívek, az esetleg begyűlt összegekkel együtt, ngs. Szócs Albert, min. osztálytanácsos urhoz (Budapest, I. Lovasut 58 sz.) küldendők. Kelt Budapesten, 1888 évi július 10-én. Az elnökség.

= Halás köszönet. Főt. Szász Domokos, püspök aa. legujabban a mező-záhi ref. egyházközségnek hozta meg ama szép anyagi áldozatot, hogy nevezett egyházközségnek fölszentelt kisdéd templomát, egy 160 forint értékű harmoniummal diszította föl. E nagybecsű kegyadományért fogadja

egyházam nevében legforróbb, hálás köszönetemet. Mező-Záhon, július 8-án, 1888. Lengyel István, ref. körlelkész.

= Nyilvános köszönet. Nagyságos Biró Pálné, sz. Tóth Juliánna urhölgy, egyházközségünk egykori Mecenásának, ngs. Biró Pál urnak özvegye, egyházközségünk iránt való buzgó szeretetének legközelebb az által adott kifejezést, hogy templomunk kimeszeltetésére 25 frtot adományozott. Mi egy szerüen megköszönjük ez áldozatot; a valódi kegyelet és józan közvélemény tudni fogják, hová kell följegyezni az ilyen tetteket és neveket. Felső-Boldogfalván, július 10, 1888. Vásárhelyi Zsigmond, ev. ref. lelkipásztor.

= Köszönet-nyilvánítás. A szamos-ujvári ev. ref. egyházközségnek Placsintár Dávidné, ő nagysága, néhai Hrobony Pál emlékére, 50 forintot ajándékozott közelebről. Ez ajándékozás egyházközségünk előjáróságának alkalmat adott arra, hogy megvetve alapját a kepe-megváltás tőkéjének, ezért kétszeresen kedves volt nekünk a kegyes adomány. Egyházközségünk nevében, kötelességemnek tarom, a nyilvánosság előtt is kifejezni hálás köszönetemet. Vásárhelyi Boldizsár, szamosujvári körlelkész.

HIVATALOS RÉSZ.

1528—1888.

KÖRÖZVÉNY.

Mindenik ref. kollegium m. t. t. Előjáróságának.

Igazgató-Tanácsunk ezennel hivatalosan tudatja, a kollegiumok m. t. t. Előjáróságaival és tanár-karaival, hogy Szekely Ferenc n.-enyedi tanár magyar fordításában megjelent és approbatio végett hatásunkhoz beküldött következő középiskolai könyveket, u. m.

a) Dr. Holzweiszig Frigyes rövid latin nyelvtana. Budapest, Franklintársulat, 1887. Ára 1 frt. 60 kr.

b) Dr. Holzweiszig Frigyes latin gyakorló könyve az első osztály számára. Budapest, Franklin társulat, 1887. Ára 1 frt. szabályszerűen bírálat alá vétette s annak alapján, az előbbi a gymnáziumok négy alsóbb osztálya, az utóbbi pedig első osztálya számára az erd. ref. gymnáziumainkban használatra engedélyezett tankönyvek sorába fölvetve.

A miről a m. t. t. Előjáróságok és tanár-karok, szíves tudomás vétel végett, értesítettnek.

Az erd. ref. egyh.-ker. Igazg.-Tanácsának Kolozsvártt, 1888. július 13-án tartott üléséből. Az elnök helyett

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Szász Béla,
ig.-tanácsos.

1264—1888.

KÖRÖZVÉNY.

Mindenik ref. iskolaszék nt. lelkész-elnökének.

Ezennel hivatalosan fölhivatnak s utasítatnak összes ref. iskolaszékeink tiszteletes lelkész-elnökei, hogy az általuk megszabott szünidőket esetről-esetre mindig tudassák az illető kir. tanfelügyelővel, hogy az iskola-látogatás céljából a helyszínen törtéendő kiszállásait a szerint beoszthassa, s ne legyen akadályozva zárt ajtókat által a felügyelet gyakorlásában.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1888, júl. 4.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

1275—1888.

PÁLYÁZAT.

Főgymnasiumi tanszékekre.

A folyó év őszén tartandó egyházkerületi közgyűlésen, választás útján, a nagy-enyegi ref. Bethlen kollegiumnál, két főgymnasiumi rendes tanári szék fog betöltetni, még pedig:

1) az ürességben levő mennyiség-tan-termesztani;

2) egy úján rendszeresítendő latin-görög nyelv- és irodalmi rendes tanári szék.

A választandó rendes tanárok javadalma, egyelőre, egyen-egyen: évi 1000 frt. készpénzfizetés, 64 köbméter tűzifa, (mintegy 160 frt. értékben) és lakás természetben, vagy 240 frt lakáspénz; a fennálló hat, magasabb fizetésű, gymn. rendes tanári állomások valamelyikének megüresedése esetén, az özvegy-árvai kegyév lejárta után, szolgálati idősbőség rendje szerint, azon magasabb fizetés (1350 frt., 50 frt. ötödéves fizetés-pótlék, lakás, vagy lakáspénz és veteményeskert-rész) élvezetébe jutnak.

A szolgálati idősbőségre nézve, egy időben választottak közt, a tanári oklevél kelte dönt.

A választottak helyöket az 1889—90. év megnyitáskor, ünnepélyes beköszöntéssel foglalják el.

A pályázók életkorukról, vallásukról, végzett tanulmányaikról, állami képesítetségükről, eddigi szolgálataikról, stb. tanuskodó okirataikkal felszerelt kérvényöket f. év augusztus 20-úig az erdélyi ref. egyházkerület állandó Igazgató-Tanácsához Kolozsvárra címezve, nyujtsák be.

Az erd. ev. ref. egyházkerület áll. Igazg.-Tanácsának, Kolozsvártt, 1888, július hó 4-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

1612—1888.

FELHÍVÁS.

Több oldalról vett azon értesülés folytán, hogy a tűzvész által károsult peéri egyház részére esperesi hivatalom útján segély-gyűjtésre körlevelileg kitűzött határidő igen rövid és a gyűjtés eredményét részben kétségessé teszi, ezen értesitem egyházközségeim t. t. előjáróságait, hogy a beküldés határidejét f. évi szeptember hó 10-ig meghosszabbítom.

Kérve-kérem t. paptársaimat és az egyházi előjáróságokat, hogy ez ügyben lelkiismeretes buzgóságot fejtve ki, a csapás enyhítésére lehetőleg tekintélyes összeggel járulni, sziveskedjenek. Sz.-Somlyón, júl. 15-én, 1888. Nagy László, esperes.

386—1888

FELHÍVÁS.

A küllői egyházmege lelkészeit hivatalosan felkérem, 1. hogy az újonnan felvett díjleveleket e hó végéig; 2. a püspöki jelentéshez szükséges adatokat folyó hó 25-ig hozzám; 3. az iskolákról szóló törvényszabta jelentéseket pedig 10. nap alatt a tanügyi előadóhoz beküldeni, felelősség terhe alatt, tartásuk kötelességüknek. V.-Gálfalva, júl. 12, 1888. Kovács Elek, küllői ev. ref. esperes.

Feltes szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. JULIUS 26.

30. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

De servitute humana.

II.*)

„A kötelességek legelseje: tisztelni a tekintélyt és követni az igazságos törvényeket.“ Ime, az első tétel, a melyre XIII. Leo encyklikája részletes parancsait alapítja, a melyre nézve, az eddigiek után, mindenki beláthatja, hogy a „tekintély“ alatt a hierarkhikus egyházat s család-kozhatatlan fejét a római pápát; az „igazságos“ törvények alatt pedig azokat a határozmányokat kell értenünk, a melyeket e hatalom a maga tekintélyével approbal és sankcionál. És, ha valaki ez értelmezés helyessége iránt még kételyeket táplálna magában, az encyklika teljes határozottsággal eligazítja, szolván isten „tökéletes társaságot alapított, az egyházat.“ „E társaságra bizta az általa tanított igazságokat, azon törvénnyel, hogy ez őrizze meg azokat, tekintélyével magyarázza s egyúttal megparancsolta, hogy minden nép úgy hallgasson egyházára, mint reá s a ki másképpen cselekednék, arra örök kárhozat vár.“ És ismét: isten „hit és erkölcs dolgában az egyházat tanítói hatalmának részesévé és tévmentessé tette; ezért, legnagyobb és legbiztosabb tanítója az emberiségnek és sérthetetlen joga van a tanítói hatalom szabadságához.“

S kivel szemben áll fenn és biztosítandó, az örök kárhozat terhe alatt, ez a sérthetetlen jog? Az encyklika ezt is megmondja. „A jogszerű hatóság istentől való és a ki ellenáll a hatóságnak, isten rendeletének áll ellen, ily módon nemesítetik meg az engedelmesség, a mely a legmagasabb és legigazságosabb tekintély iránti hódolat. Hol, azonban, hiányzik a parancsolás joga, mert az ész az örök törvénnyel, isten uralmával ellenkezőt irt elő: ott helyes, ha nem fogad-

nak szót az embernek, hogy szót fogadjanak istennek. Miután ily módon elrekesztetik az önkény-uralom ajtaja, nem lesz módjában az államnak, hogy magához ragadjon mindent.“

Ime, tehát, az egyház és az állam nyilt és egyetemes szembe tétele: az egyiknek számára követelve a föltétlen hatalom és szabadság, a másik számára kiszabva az engedelmesség és alárendeltség, mert amannak szavában az isten szól, emennek törvényeiben pedig csak az ember s emennek megparancsoltatott, hogy úgy hallgasson amarra, mint magára istenre. És sankciója is megadatik ez ellentézésnek s az abból folyó engedelmességnek, illetőleg, a másikkal szemben való ellenállásnak: minden népnek parancsolta meg isten ezt az állás-foglalást; a népeket hívja föl az encyklika, hogy az egyház és állam törvényeinek összeütközése esetén bíráivá tegyék magukat a vitának s ellene szegülve az emberi törvényeket alkotó és végrehajtó államnak, meghajoljanak az isteni törvényeket „őriző és magyarázó“ egyháznak.

Beszélt-e a forradalom, az anarkhia valaha másképpen a fennálló állami törvényes rendről s a fentartására hivatott emberi törvényekről? Hivatkozott-e a felforgatás valaha másra, mint a népre, a melyet a maga souverainitásában jogsultnak mond, hogy az állami önkény-uralom elrekesztett ajtaját erőszakkal is feltörje, hogy a hazugság törvényei helyett az igazság szabad uralkodását ültesse trónusra? És nevezte-e trónkövetelő, avagy bitorló a maga jogát és elvét másnak, mint igaznak, az okosság, az ész, az isten igéjének? XIII. Leo ugyanezt cselekszi encyklikája ez idézeteiben.

De bár, szerinte, az egyház „az igazság oszlopa és boltozata, az erkölcsök romlatlan tanítója“; s bár „a fejedelmeknek parancsol, mint

*.) Idézeteinket a Magyar Állam félhivatalosnak nevezhető szövege szerint adjuk s így a fordítás magyarságáért őt illeti a felelősség. Sz. B.

isten s zolgáinak“ mind a mellett érezvén, tapasztalván, hogy e „tökéletes társaságot“ „vonakodnak szabadságában meghagyni“ az encyklika gondoskodik mentalis rezervatákról is, melyeknek kibuvó ajtain kitérhessen az ellenmondás elől, melybe az egyház ez elvi kijelentései és gyakorlati eljárásának tényei által minden léptenyomon bonyolodik. Azért, van gondja rá, hogy ilyen kijelentéseket is tegyen: „az egyház megnyughatik több modern szabadságban“, persze, jobb idők jötteig: vagy így „becsületes dolog, az állam ügyeivel foglalkozni és törödni, kivéve, a hol más intézkedés történt különleges viszonyok folytán“, mely hátsó ajtócska, minden célzatos homályossága mellett is, nyilván azokra az időkre és esetekre kíván az egyháznak szabad kezét biztosítani, a midőn és a melyekben nem tartja „becsületes dolognak az állam ügyeivel foglalkozni és törödni“, várva a körülmények összehatására elkövetkezendő, avagy mesterségesen előidézendő „jobb időkre.“ Épp ily kettős mértéket alkalmaz az államformák kérdésének megítélésénél is, mert bár isten akaratával teljesen az az állam egyezik meg, a melyen, mint „katholikus államon“, „az igazság kétségtelen jelei tűnnek föl“, azért mégis „népakarattal mérsékelt államot inkább akarni, magában véve nem kötelelességellenes“, de itt is az alatt az elengedhetetlen föltétel alatt, hogy „a katolikus tannak fentartásával az államhatalom keletkezésére és kezelésére vonatkozólag.“ A római egyház, tehát, oly kegyes és méltóztatik eltérni a parlamenti kormányforma szerinti államszervezetet is, de csak abban az esetben, ha ez viszont elismeri, hogy az államhatalom istentől, illetőleg, az egyháztól és fejétől származott s ha kötelezi magát, hogy e hatalmat csak is az ő akaratára szerint fogja kezelni.

Látni való, tehát, hogy ő szentsége, az infallibilis servus servorum, a jogok szabad élvezetét olyan formán értelmezi, mint az egyszeri útas a szabad választást, midőn fiával az útszéli csárdához érve, látta, hogy az összes enni való egy darab kenyér s egy darab sajt és fiát így kínálta meg: „nesze, válassz, de azt előre megmondom, a sajt az enyém.

Köirata első felében egész elragadtatással, az ékesen-szólás áradozásával állítja oda és dicsóítja a szabadságot, mint az ember legistenibb

tulajdonságát, jogát és valódi lényegét, az erkölcsiség alapját és biztosítékát, melynek isten akaratára szerint való érvényesítése üdvösségre vezet; de csak azért, hogy továbbat, szemfényvesztő mesterséggel, isten akaratára helyébe az egyház akaratát és tekintélyét csempészsze s a szabadság sajtját magának foglalva le, az engedelmesség száraz kenyerét nagy kegyesen a fejdelmeknek, államoknak és népeknek az ő isteni helytartósága alá rendeltetett embernek nyujtsa.

Természetes, aztán, hogy a ki a szabadság és engedelmesség közül a maga részét a szerénység és igazságosság ily különös formájaszert választja és veszi ki, az államban és emberek között minden olyan szabadságot, a melyet nem az egyház engedélyez, bűnösnek, az ördög-től származottnak, örök kárhozatra méltónak bélyegez. Természetes, hogy a liberalizmus, e bűnös és istentelen szabadságok után törekvő szabados irányzat, anathemával sujtatik, mert a mi a naturalizmus és racionalizmus a philosophiában, az a liberalizmus a politikában, legkivált pedig a liberalizmus ama „legveszedelmesebb fajtája: isten uralmát megtámadni. Ez elveszi az egyháztól a tökéletes társaság jogait és természetét s az állam hatáskörét annyira kitérít, hogy, mint bármely társaságot, az isten egyházát is az államnak rendeli alá!“

Szent borzadálylyal és méltó bűnbánattal vesszük ugyan eszünkbe, hogy mint egy liberális állam liberalis polgárai, mily közel állunk a kárhozathoz; de mégis, némi remény csillan felénk, a midőn látnunk adatik, hogy ez isteni főhatalmasság is kegyeskedik az állam hatásköréről is beszélni. E szerint, tehát, legalább ennek a hatáskörnek határain belől élhetünk mi, gyarló emberek is, a szabadság bizonyos mértékével, a melynek egész telje az egyház isteni fejének adott. Ám, reménykedésünk nem sokáig tart, mert ha nézzük, hogy e szóval engedett hatáskörön belül is mik vannak az állam fenhatósága alól kivéve és az egyházé alá rendelve azonnal be kell látnunk tévedésünket.

Mert, szabad ugyan „népakarattal mérsékelt államot inkább akarni“; szabad az egyházat teljes szabadságában megtartani és védeni; szabad az állam ügyeivel foglalkozni és törödni, kivéve, a hol más intézkedés történt különleges viszo-

nyok folytán; teljes a vélemény és szólás-szabadság „azon dolgokról, a melyeket isten megvitathatóknak és kutathatóknak engedett”; szabad adót vetni, katonát tartani s az embereket elítélni: de nem szabad saját lelkiismeretünk szerint választanunk és követnünk vallásunkat; nem szabad, a tökéletes társaság szavát és tanításait bíráló alá vetnünk, vagy éppen ellenére cselekednünk; nem szabad, belátásunk és meggyőződésünk szerint szólanunk és tanítanunk; szóval, nem szabad semmit tennünk, a mit az egyház és látható feje a pápa tilt.

A szabadság katekismusának e szolgaságra hajtó cikkelyeit, majd a következő alkalommal mutatjuk be olvasóinknak, hogy tudják, mihez kell magukat tartaniok. *Szász Béla.*

Esperesi jelentés.

(Folytatás.)

Lozsád, nálunk Hunyadmegyében, nagy magyar egyházközség, mert e falu lakossága legnagyobb rész magyar s csak kevés benne az oláhság. Elrejtett természeti fekvése, úgy látszik, megkímélte török-tatár dúlásoktól; de nem az idő vasfoga rombolásától. Fáj az embernek, látni e népes magyar ref. gyülekezet közepette az omladozó templomot, hitvány tanítói lakást s rozszant iskolát. Azonban, vigaszul szolgálhat az, hogy meg vannak téve a lépések mindezen romok elhordására, mert van kilátás rá, hogy részint az egyházközség önerején építhet, avagy állíthat elő jó iskolát, részint az építkezési alaphól nyerend olcsó törlesztési kölcsönt, hogy ez által templomát kijavíthassa. Az egyházközség hiveinek buzgóságára e helyen keveset lehet számítani, mert a nagy többség nagy szegénységgel küzd; kik pedig nem szegények vagyonban, szegényebbek az egyház iránt való buzgóságban. Ha valahol, egyházmegyénkben, itt van égető szükség jó és biztos alapokon nyugvó papi állomás létre hozására, mert a mai képzési rendszer mellett nyereendő fizetéssel soha sem dicsekedett a multban sem a lozsádi pap s annál kevésbé fog dicsekedhetni a jövőben. Ha leendő miből, ide igazán szükség van tökéképzésre s legkevesebb 4.000 frtra volna szüksége, hogy biztos alapokon nyugvó papi állomás létesülhessen. Jelenben anyagi zavarokkal küzd, mert 2 papot és 2 tanítót kell tartania akkor, midőn egynek tartására is gyöngé erővel rendelkezik, t. i. nyugalomba helyezett és rendes-fungens papot és tanítót.

Bácsi, egy a Strigy-mentén igen fontos posíciót elfoglaló egyházközségünk. Csak nagy baja, hogy az is nagy szegénységgel küzd. Ifjú lelkésze teljes buzgósággal törekszik arra, hogy egyházközsége az előmenetel lépcsőjére álljon, de nagy mértékben gátolva van azon körülmény által, hogy a meglevő jövedelem-forrásokhoz csak

nagy nehezen lehet jutni. Van ugyan az egyházközségnek egy pár ezer forintot tevő alaptőkéje és magtára pénzben, jobban mondva, kötvényekben; de a régi szokás és gyakorlat szerint, mindezek az egyházközség hiveinél elhelyezve, kik pedig szintén, ősi szokás szerint, pontosan soha nem fizetnek s még pontatlanul sem, peres eljárás nélkül s ezen eljárásnak be kelletvén pedig állania, e helyen fenyegetőznek leggyakrabban hiveink avertalással. Tőkéképzés, vagy bármely más úton és módon jöhető külségely nélkül, ezen egyházközség papja valószínűen igen szomorú helyzetnek néz elébe, mert ugyanis az államkormány az állami iskolai tanítóságtól, takarékosági szempontból, fel akarja oldozni, pedig eddigi biztos jövedelmének egyedüli forrása az ezen tanítóságért járó évi 200 frt. tiszteletdíja volt. Papi fizetés javítására 3,000 frt. tőkének kamatjára szüksége volna.

Ezen egyházközséghez volt csatolva eddigelő: Piski-telep. De ez mostantól kezdve önálló körlelkészség lett. A körlelkész, Juhász Izidor, plojesti pap személyében ki is van nevezve, ki is állomását július 1-én fogja elfoglalni. Egyházkerületünk az építkezési alaphól 3,600 frt. törlesztési kölcsönt adott idáig ezen körlelkészségnek, mely egy szép telek s azon egy új, jó karban levő ház vásárlására fordított. Templom későbbben fog épülni. Ezen körlelkészséghez lesz csatolva a kis-barcsai ujan alakult kis egyházközség, melyre nézve örömmel jelezhetem, hogy a központból nyert 2,400 frtot tevő papíráradék 1½ %-os törlesztési kölcsönrel az imaház építését tárgyazó lépések meg lettek téve s nagy valószínűséggel ezen kis egyházközség részére építendő imaház már ez év folytán el is fog készülni.

Dévai egyházközségünknek egy rég ohajtott vágya jutott a közelebbi napokban a teljesülés révpartjára: papilak-építéshez foghatott. E célra az építkezési-alaphól jutányos kölcsönt nyert, 5,300 frt. papíráradékot s hozzá véve a Tájcsék Ferencnek eladott, úgy nevezett, káplánféle telek árát, ezzel s még kevés segély hozzájárulásával, régi vágyát meg fogja valószínűen új papi házat fog építtetni, melyhez már hozzá is fogott. Ez egyházközségünket ezen kölcsönrel s a már előző évekből származó iskola-építésre vett kölcsönrel, tetemes teher nyomja; de az iskola fentartása költségeitől, ez idő szerint, mentesítve levén s ott élő hiveink másfelől elég intelligenciával bírván megítélni, mivel tartoznak egyházközségünknek, úgy felekezeti, mint nemzetiségi szempontból, van remény, hogy a tehertől minden rázkódás nélkül fog megszabadulni. Az egyházközség beléletében rendet, hivek és tisztviselők között keresztyéni türelmet és szeretetet találtam.

A Cserna-mentén négy egyházközségünk van, u. m. az alpestesi. v.-hunyadi, rákosdi és hosdái. Ezek közül iskolát egyetlen egy, t. i. a hosdái tart fenn, a más háromban jól szervezett állami iskola van. Mind a négy egyházközség egy kalap alatt állhat, az anyagiakat illetőleg. Szegények mind a négyen; papjaikat épp azért rosszul fizethetik. Egyetlen egyikben sem megy föl a papi

fizetés 500 frtra, sőt Rákosdon 300 frtra sem emelkedik föl. A négy számára papi fizetés emelésére 2–2,000 frtjával 8.000 frt tőke kamatja szükségeltetnék. Sőt, a rákosdi papnak ezzel sem emelkednék föl 400 frtra fizetése, holott pedig e helyen élő hiveink lelkiismeretes és buzgó gondozást igényelnek. Az egyházközségi épületek háromban: Alpestésen, V.-Hunyadon és Rákosdon jó karban vannak. Hosdátan csak közelebbről épült egy igen diszes külsejű iskola, de ez még belső fölszerelési hiányokban szenved, s ezen kívül papi lakása, mely már eredetileg sem készült volt valami szilárd anyagból, nem nyújt nagyon biztos menhelyet a fedele alatt pihenőknek. Közönségesen tudva van, ugyanis, hogy ezen község egy magas s nem erősen kötött talaju helyen épült. Ott vannak a hegy legmagasabb részén az egyházi épületek s megtörtént már a papi telken levő iskolával, hogy egy esős idő után, a talaj kiszaladt alóla s közel van a veszély, hogy ez fog történni a papi-lakással is. Ez még hagyján, de tartok tőle, hogy ha közelebbről nem történik valamelyes intézkedés, hasonló sorsban részesül a templom is.

(Vége következik.)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, július 13.

Jelen vannak: főt. Szász Domokos, püspök, mint elnök; dr. Kolozsvári Sándor, Szász Gerő, Székely János, Szász Béla, Nagy László, Parádi Kálmán, Deák József, Bodor Antal, titkár.

Bejelentetvén, hogy a hálványos-váraljai jószágvásár, erdő-eladás és egyházközségi számadások zavarai ügyében a külön megbízott pap tüzetes fölvilágosítások adására beszólítottatott és hogy a kis-iklodi levita állomását elfoglalván, részére az államsegély-járulék kiutaltatott: a tanügyi előadó teszi meg előterjesztéseit.

A konventi elnökség tudatja, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter ellátta az egyházkerületünk kollegiumainál hosszás idő óta oklevél nélkül működő állandósított tanerők tanítói jogosultságának korábban fölterjesztett ügyeit, megküldvén egyszersmind e tanerőknek, az 1883. XXX. t. c. értelmében, ny. r. tanároknak elismerő okleveleit, és pedig: a Bodor Domokosét Sepsiszent-Györgyön, a Gráf Jakabét Kolozsvártt, a Goldner Nándorét Maros-Vásárhelyt, a Dobai Sándorét Zilahon és a Nagy F. Károlyét s Vince Dánielét Nagy-Enyeden, mindeniknek approbálván eddigi szaktárgyaira való jogosultságát A tanügyi előadó indítványára, az oklevelek megküldetnek az illetőknek, a ny. r. tanári cím használatát az illetőknek a magunk részéről is engedélyezvén, mi által az illető kollegiumok is közelebb jutnak annak a törvényes követelménynek betöltéséhez, mely a főgymnáziumok tanári létszámát állapítja meg, mely engedélyhez a közgyűlés jóváhagyása kieszközlendő.

A maros-vásárhelyi kollegiumnál ez évben tartott érettségi vizsgálatoknál az az eset fordult elő, hogy egy ifju, kit előadatai, ha nem is nagy tehetségnek, de igen

szorgalmas, jó magaviseletű tanulónak jellemeznek, két tantárgyból kapott elégtelen osztályzatot s így, a szabályzat értelmében, egy évre volt visszavetendő. Az ifju most folyamodik a miniszterhez s az előljáróság pártolja kérését, hogy a következő szeptemberben bocsássa javító vizsgálatra, e kegyelmi kérés támogatására felhozván, hogy a kérelmes az év folyamán sokat betegeskedett s kikérdezése a vizsgálat utolsó napjára maradván, akkorra már egészen kimerült, mit az orvosi bizonyítvány is igazol. E mellett, a folyamodó oly korban van, hogy ha érettségi bizonyítványát ez év őszén elő nem tudja mutatni elesik az egy éves önkéntesség kedvezményétől. Igazg. Tanácsunk a vizsgálati rend határozmányaiával ellenkező e kérést a maga részéről nem teljesítheti, fölterjeszti, azonban, a miniszterhez, a kihez intézve van, s annak kegyelmi elhatározására bizza teljesítését.

Egy enyedi tanuló osztály-összevonásáról és egy szászvárosi m. tanuló magánvizsgálatáról szóló jelentés helybehagyva, tudásul vétetett; egy maros-vásárhelyi tanuló pedig javító-vizsgálatra bocsátatott, ez alkalomból körirat intéztetvén a kollegiumokhoz, hogy az ily természetű és egynemű ügyeket az iskolai év végén egyszerre terjeszszék föl.

Előadja, továbbá, a tanügyi referens a következő könyvbírálati ügyeket. A Holzweisig latinnyelvtanának és gyakorló könyvének Székely Ferenc, tanár, fordításában megjelent kiadását Szakács Mózes, Balogh Károly és Konc József bírálati alapján, a használható tankönyvek sorába igtatja, a tanügyi előadó előterjesztésére Igazgató Tanácsunk, bár az egyik bíráló csak is a négy első osztály számára tartja alkalmasnak s különösen a nyelvtanra több érdemleges megjegyzést tesz, egy másik bíráló pedig csak vázlatnak tartja e nyelvtant, melyet a tanítónak kell kiegészítenie s a példák szűkösségénél fogva, kezdők számára, nem tartja alkalmas tankönyvnek, míg a gyakorló könyvet kezdők számára ajánlja ugyan, de megjegyzi, hogy e mellett az előhaladottabbak más gyakorló könyvre is rászorulnak s így ennek használata fölösleges költséget fog a szülőknek okozni. E kifogások mellett is, azonban, két bíráló, némi megszorítással, a használható tankönyvek sorába való fölvételre ajálván a munkát, az Igazg. Tanács, a tanügyi előadó indítványára, a nyelvtant a négy alsó osztályra és a gyakorló könyvet is approbálja. Ének-tanításhoz segédkönyvül szintén a használhatók közé való fölvételre ajálja a tanügyi előadó, a Farkas Ödön, zene-konzervatóriumi igazgató, bírálati alapján, Varga József nyomtatásban is megjelent Dalgyűjteményét és Deák Gerő s Makai Jenő kéziratban levő Magyar Kalliopeját, ez utóbira több gyakorlati megjegyzése is állván a bírálónak rendelkezésre, ezek fölhasználás végett, közöltetnek a szerzőkkel, a bíráló igazgató urnak pedig, szíves tárdozásáért, köszönetet mond Igazg. Tanácsunk.

Az államsegély és Baldácsi-alap javadalmaira beérkezett folyamodványok átvizsgálására és véleményes előterjesztésére kiküldött bizottság, főt. Szász Domokos,

püspök, elnöklete alatt, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla, Geréb Márton, Baló Sándor, Szabó Ádám és Bodor Antal, munkálatával elkészülvén, tervezetét benyújtja, mely egész terjedelmében helybehagyva, lapunk más rovatában olvasható lesz s kíséző iratában rámutatván arra a folyton fokozódó sajnós tényre, hogy az egyházközségek mind kevesebb erőfeszítést fejtenek ki s annál nagyobb mértékben támaszkodnak a központi segélyezésére (kivételet ez alól az egy sajiói káptalan tevén, mely ez idén egészen megfeledezett, köztudomás szerint, szűkös egyházi segély-ügyéről); rámutatván, továbbá, arra a mulasztásra, hogy az egyházmegyék túlnyomó többsége a rendszeresített segélyeket élvezőkre nem is reflektál, holott ezek között lehetnek olyanok, a melyeknek viszonyai a segély megszavazása óta lényegesen változott, azt az indítványt teszi, hogy a jövő évben valamennyi állandó segélyt élvező intézmény és egyén helyzete újabb revízió alá vétessék s ennek alapján állapíttassék meg aztán az állandó segélyben részesítendő sorozata; indítványozza, továbbá, a bizottság, hogy miután az újabb időben elfogadott segélyezés elve értelmében, a javadalmazottak mind arra kötelezettek, hogy állandó segélyösszegeik tőkéjének $1\frac{1}{2}\%$ -át 32 éven át kamatos-kamatozásra beszoáltassák, hogy így javadalmaik tőkéi létre hozatván, segély-járulékaik más szűkölködők támogatására legyenek fordíthatók, ez elv a központi segélyek javadalmazásaira is alkalmazást nyerjen. Az Igazg. Tanács a bizottság e két águ indítványát magáévá tevén, a következő közgyűlés elé terjeszti, határozattá emelés végett.

Főt. püspök aa. értesítvén Igazg. Tanácsunkat, hogy a gyula-fehérvári egyházmegyét nem régen meglátogató, gen. nótárius aa. kíséretében, jelzi, hogy ez útjának főcélja verespataki egyházközségünk új templomának felavatása és az abrudbányai egyházközség 1849 óta romban heverő templomának fölépítése iránt való megállapodás létre hozatala volt. Ez utóbbi célra 17,000 frt. vétetett elején számításba. Az Alpár Ignác, műépítész, készítette terv szerint, azonban, a templom körül építendő áruhelyekkel együtt, 21,000 frt. szükséglet mutatkozik. Az egyháznak van erre 10,000 frtja, az építési-alapból megszavaztatott 7000 frt. mutatkozik, tehát, 4000 frt. hiány. Ám, a romokból felhasználható és a hivek által adandó építési anyagok és közmunka e hiányt remélhetően pótolni fogják. Az Igazg. Tanács örvendetes tudásul veszi e közleményt s egyszersmind, ugyancsak püspök aa. javaslatára kimondja, hogy a b.-hocsárdi, 1849 óta teljesen kihalt egyházközség, az óta amugy is az abrudbányai egyházközség által használt harangokat, amaz egyházközség feljúlására semmi kilátás sem levén, az abrudbányai egyházközség tulajdonába bocsátja át.

Ugyanő előterjeszti Vályi Elek, nagy-sajói esperes és besztercei pap kérését, hogy nyugalomba térhessen és hogy besztercei féllizetésének élvezete mellett, valamely központi alapból, 200 frtnyi állandó segélyben részesíttessék. A lemondás, az agg és hiv munkás hosszú és jó szolgálatai méltó elismerésével, elfogadtatik s az előter-

jesztés értelmében, az állandó segély iránti kérés áttetik a folyó évi államsegély kiosztási tervének elkészítésére kinevezendő bizottsághoz; a káptalan, továbbá, utasítatik, hogy az esperesi teendőket, további intézkedésig, csak is a törvényes helyettesítés útján láttassa el. A br. Bánffy Dezső, egyházkerületi főgondnok, Fehérvári Károly, algondnok és Somkerek Miklós, esperes urakból álló bizottság pedig fölkérletik vélemény-adásra, hogy miképpen lenne e csak 9 anyaegyházból álló és 2,700 lelket számláló egyházmegyénk vagy a szomszédos egyházmegyék valamelyikébe beosztandó, vagy jelentékenyebb területté kikerekítendő: a mint ez, a hetvenes években egyházkerületileg is tervezve volt.

A zalathnai egyházközség, papi-lakja kijavításához, 1.300 frtnyi segélyt kér; de sem tervet, sem költségvetést nem mellékel; utasítatik e hiányok pótlására.

Bukaresti egyházunk parokhialis telkét, melyen templomunk is áll s melynek emeletes papi-lakában a földszinten jelenleg az iskola is elhelyezést nyer, egy szomszédos telek egy részletével ki akarja egészíteni, hogy az így megnövekedő udvaron külön és téresebb iskolaházat építhessen (a központból nyerendő 4,000 frtnyi kölcsön-pénzen). Kéri, hogy a telek 2,000 franknyi vételárát tőkéjéből fizethesse ki. Az engedély megadatik, de azzal az utasítással, hogy igyekezzen ez elköltött tőkének idő teltével leendő visszahelyezésére, valamint arra is, hogy még egy szomszédos telek-részlet megvásárlásával, parokhialis telkét még jobban kikerekíthesse.

A pitesti egyház szép téres parokhialis telkén, 10,000 frank költséggel, jövedelmező bérházat akar emeltetni; de, bár már egyszer utasított fölterjesztése hiányos adatainak kiegészítésére, több pontra nézve most sem terjesztett föl kellő adatokat. A miszsió esperesének megadatik a részletes utasítás a földterítendő kérdések iránt való felvilágosítások megadására.

Gyergyó-Szent-Miklósi kisdud gyülekezetünk imaház-helyiséget vevén bérbe, a szerződést három évre kötötte meg, kérve megerősítését s az évi 100 frtnyi bérnek a központból kiutalását. Az országos közalap segélyével keresztül viendő egyházi építkezések sorában a gy.-szt.-miklósi imaház terve is föl levén véve, a szerződés 3 évre leendő megkötése eltiltatik, annyival inkább, mivel minden előleges megállapodás nélkül az évi 100 frt. sem bocsátható rendelkezésükre. A miszsió-alapból, ez úttal, nyujt ugyan az Igazg. Tanács e célra 50 frtnyi segélyt, de utasítja az egyházközséget, hogy maga is fogjon hozzá az imaház építési-alapjának előállításához.

A jogügyi bizottság tagjaiból és a kolozsvári kollegium megbízottjaiból alakult vegyes bizottság jelentése a Bányai Vitalis hagyatéki ügyének állásáról tudásul vétetik.

Püspök aa. előterjeszti, hogy a ludasi eddigi leányegyház a hogáti anyaegyházhoz vala csatolva, és így addig a kükküllői egyházmegyéhez tartozott. Újabb intézkedések szerint, azonban, megalakítatván, a ludasi körlelkészség s körébe, a n.-cnyedi egyházmegyébe tartozó gezse

és hadrévi egyházközségek is beosztatván, egy körlelkészség így két egyházmegye hatáskörébe esnek; indítványozza, tehát, Ludasnak a kükküllői egyházmegyéből a n-enyedibe való áthelyezését. Az Igazg. Tanács ez elvet magáévá teszi; de mielőtt a közgyűlés elé terjesztené, illetékes helybehagyás végett, az érdekelt egyházközségeket, illetőleg, egyházmegyéket is kihallgatja.

Ugyanő előadván, hogy az egymással egészen összeépült csomafáji és hosszú-macsksási, meg a gyulai egyházközségek közül, melyekbe a kidei pap szolgál be, egyikben sincs semminemű népiskola, míg Kidén van állami iskola: jelzi, hogy a csomafáji, most bérbe adott pap lak igen jól átalakítható lenne iskolává és tanítói lakká, annyival inkább, mivel a kultur-egylettel most létre jövő szerződés is kilátásba helyezi 300 frt. befektetési tőke 5% -ait és évi 50 frtnyi segély megnyerését. Indítványozza, tehát, a jelzett egyházközségek felszólítását, hogy az épület átalakításának tervét terjeszszék föl és mutassák ki a költségek és az állomás szükségletének fedezetére fordítható meglevő és megnyitandó forrásokat. Az indítvány határozattá vált.

A buzai papi állomás egy évre üresen hagyását, adósságok törlesztése okáért, korábban engedélyezvén Igazg. Tanácsunk, most Schilling Ottó, ottani birtokos és buzgó hívünk s más egyháztalagok is sürgősen kéri az állomás mielőbbi betöltését, miután az üres papi állomás és az oklevél nélkül szükölködő, hanyag és lelkiismeretlen ideiglenes tanító mellett, a hívek eloláhosodnak és a tankötelesek sem részesülnek kellő oktatásban. Az esperes kikérdeztetvén, a maga részéről is igazolja ez állításokat, indítványozza, hogy a 458 frt. papi és 250 frt. tanítói fizetés egyesítésével, alakíttassék Búzában pap-tanítói állomás. Igazg. Tanácsunk, a közgyűlés jóváhagyásának fentartásával, elfogadja ez indítványt s elrendeli az új díjlevél kiállítását, azzal az utasítással, hogy e kettős javadalomból megfelelő összeg külön választandó az iskola javítási, tisztogatási, stb. költségeinek fedezésére.

A baromlaki ág. ev. pap figyelmeztetvén főtiszt. püspök aát, hogy ama községben van néhány ref. hitvallású család, de sehová affiliálva nem lévén, ő nem tudja, hogy az anyakönyvi adatokat hová szolgáltatassa be; az egyházmegye értesítettik, hogy Baromlaka, mint filia, a medgyesi egyházközséghez csatoltatik: miről, közzönet mellett, a baromlaki ág. ev. pap is értesítettik.

Szőkefalvi egyházközségünk 350 frt. papi és 150 frt. kántor-tanítói fizetése egyesítésével, pap-tanítói állomást kíván szervezni. ezen felül még 150 frtnyi központi állami segílyt kérvén ez új állomása számára. Az egyesítés, a közgyűlés jóváhagyásának fentartásával, engedélyeztetik, de ötszáz forintos állomás állandó segélyezése lehetetlen.

Radnóthfáji egyházunk malmánál csapó-gát levén építendő, műszaki előadónk a gát tervére, mely szerint a gát víz ellenében lett volna építendő, megjegyzéseket tett; Maros-Tordamegye alispánja, azonban, nem hajlandó a gát víz mentében, hanem csak sugaras

san leendő építését engedélyezni. Igazg. Tanácsunk, az építés még továbbra halasztása nagy veszélylyel járván, kénytelen a szakértelem nélküli hatalom előtt meghajlani, s engedélyezi a csapó-gát sugaras kiépítését.

A jogügyi bizottság referál a n.-körtvélyesi eladott püspöki jószág birtok-kiigazítási költségeire nézve a működő mérnök által támasztott túlkövetelések ügyében. A mérnök követeléseit rektifikálnak s a szerződés szerint való összegben a püspöki alapból utalványoztatnak javára, ha elismervényt állít ki, hogy minden igénye ki van elégítve. A jószág megvásárlója felhivatik e kiigazítás ügyében a vásár óta tett költségei kimutatására, hogy így kitisztázható legyen, hogy a most kifizetendő összegből mennyi terheli őt s mennyi a püspöki alapot?

É—n.

Püspöki körút.

A „Protestáns Közlöny* 27-dik számában jelezve volt főtiszt. Szász Domokos, püspök, körútja a kükküllői egyházmegyében E körútról a következő részletes tudósítást adjuk.

Julius 4-én d. u. érkezett Erzsébetvárosra a püspök. Az állomásnál Kovács Elek, esperes, fogadta szép számu közönség élén. Szívélyes üdvözlés után, Nagy Lajos, törvényszéki elnök házához hajtattott, hol a tisztelgéseket fogadva, az ur egyszerű házába ment. Ennek udvarán Péchy Árpád, medgyesi pap, erzsébetvárosi administrator üdvözölte, lelkes szavakban adván kifejezést a kicsiny egyházközség hálájának a főpásztor iránt.

A templomot szorongásig megtöltötte a nép s a püspök biztató szavai fogékony szivekre találtak, mert az egyházközség tagjai teljes számmal jelentek meg a közgyűlésben is, hol két fontos kérdés felett határoztak: a körlelkészség szervezése és a templom-építés felett.

A körlelkészség szervezése igen fontos úgy felekezeti, mint nemzetiségi szempontból, főleg Erzsébetváros környékének viszonyait tekintve. Maga e város nem veszélyeztetett pont, de annál inkább a vidéke; mert, mint a következő adatok mutatják, oly csekély ott a magyarok száma, hogy az idegen fajokba való beolvadást csak is rendszeres papi látogatás, tanítás s így a faji és felekezeti önértet folytonos ébren tartása akadályozhatja meg. Ugyanis, Sz.-Ernyén 600 román között 50 református él, Keresden 530 oláh s 581 szász között 52 református s 48 róm. katolikus. Az erzsébetvárosi körlelkészséghez csatolt más 8 község még szomorubb arányokat tüntet föl. Ily exponált helyeken lakó magyar reformált népünk megmentéseért küzd odaadó buzgalommal püspökünk. A ki ismeri e hazarész viszonyait, az tudni fogja e körútak jelentőségét is s a kiben csak mustármagnyi vallásos szellem lakozik, az átérti a nagy apostol mondását: „A hit hallásból vagy on.”

Mi, kik látjuk közvetlen közelből püspökünk munkásságát s annak némiképpen részesei vagyunk, a kik tudjuk, mennyi nehézségbe ütközik egy-egy pusztulásnak indult pont megmentése, egy körlelkészi állomás megteremtése, új templom, iskola építése, nyomorult papi s tanítói fizetés javítása: mi tudjuk méltányolni e munkásságot s istenünk áldását kér-

jük a főpásztorra, ki felekezetünk s nemzetünk érdekében, a jövőre kiható intézményeket létesít.

E tevékenység elég jókor történik arra nézve, hogy a sokféle nyomorúság, szegénység miatt tétlenné, sőt már-már közönyössé vált népünket a körlelkészi kötelékbe való bevonás által meg lehessen menteni; de, fájdalom, nem történhetik egyszerre mindenütt, mert segélyforrásaink szegénysége nem engedi. Pedig, ez életre való intézmény harcosai a vallásos, hazafiás működés terén már is szép eredményeket tudnak felmutatni a mellett, hogy az eloláhosodás folyamatát körlelkészségeikben megállították.

Hazarészünk sajtósági viszonyai miatt, nagyon sok helyen csak ez intézmény által lehet segíteni, mert, mint tudva van, legtöbb megyében a magyarság elszórva él kisebb-nagyobb csoportokban. Néhol 20—50 (az idegen fajok között, más vidéken egy község magyar s a szomszéd falvakban 50—100 ref. ember él), ily helyeken nem lehet más expediens, mint egy pontot megerősíteni s a többit ehhez csatolni.

Vannak olyan helyek is, melyekben önálló papi állomás fentartása volna szükséges, mert hiveink száma 3—400 s az illető hely város. Ez az eset Erzsébetvároson is. De önerején nem képes megélni, ezért szükséges a vidéken levő fiok-egyházakat hozzá csatolni, mert, mint körlelkészséget, az egyetemes egyház is segíti. Ebben még az az előny is van, hogy a csatolt fiok-egyházak hivei is meghozzák áldozatukat. Még nem volt arra eset, hogy egy főúr, kisebb birtokos, vagy maga a szegény nép megvonta volna segítő jobbát, a püspök kérésére. Ellenkezőleg, míg ez előtt egyik sem hozott semmi áldozatot, mert nem volt reménye, hogy valami létesüljen ott, hol 40—50 református él: most látva, hogy az egyházkerület, sőt az egyetemes egyház is kiterjeszti gondját rája, kész szívvel mozditja elő mindenik a körlelkészség létesítésének nehéz munkáját. Az erzsébetvárosi körlelkészség szervezésénél is meghozta áldozatát e város hivatalnokainak protestáns része s az egyszerű nép, hozzájárult Sz.-Ernye, Keresd református népe, betetőzte az egyházkerület, midőn 200 frt. állandó segélyt biztosított. A püspök elnöklése alatt tartott közgyűlés a templom-építés rég vajudó kérdését is közelebb vitte a megvalósuláshoz. Mint-hogy az egyházkerületi építkezési kölcsön is rendelkezésre áll, a gyűlés alkalmával választott építetű bizottságtól függ a kivitel megkezdése.

Hisszük, hogy sikerrel fog működni e bizottság s egy év múlva már Erzsébetváros vidékén 10 községben elszórtan élő hiveink biztosítva lesznek s illetve, biztosítva lesz fajunk s felekezetünk, mert az idegen fajokba való beolvadásnak útja lesz vágva. És mi csak ezt akartuk. Nem kell nekünk sem oláh, sem szász; távol áll tőlünk, hogy halászsunk akár a katolikusok és unitáriusok, akár a lutheránusok és gör. keletiek s gör. katolikusok közül. Mi azt akarjuk s azért küzdünk, erőinket megfeszítve, hogy a mi magyar és református, az is maradjon.

Lelkem fájdalommal telik el, midőn szétjárva e hazarészben, látom, hogy mily nagy az oly egyházak száma, melyek egykoron erősek és virágzóak valának.

A küllői egyházmegye is sok ilyen egyházközséget mutat föl s ha meggondoljuk, hogy az összes magyar felekezetek hiveinek száma a lakosságnak alig $\frac{1}{4}$ -dét teszi, bizony, nagyon eljöttnek látjuk az időt arra, hogy maga az egyházmegye, az egyházkerület, sőt az egyetemes egyház is, igyekezzenek megerősíteni, a legnagyobb anyagi áldozatokat sem kímélve, az egyes exponáltabb és fontosabb pontokat. E munkásságnak első harcosa, természetesen, az egyházkerület püspöke kell hogy legyen. S minthogy az egyház egészen más természetű intézmény, mint az állam, vagy egy egyesület, melyeknek ügyei irodailag is intézhetőek, az egyházi élet terén a fegyverek is másneműek. A mi egyházunk szegény; a hivek élő hitén épült föl s anyagilag azoknak áldozatkészsége tartja fenn. Ez élő hitet folyton erősíteni kell, hogy az áldozatkészség meg ne szakadjon; gyógyítani, konzerválni kell az egyházak testét is, mert csak ép testben lakik ép lélek. Itt legtöbbször eredményesebben hat a beszédnek fegyvere, mint egy halmaz rendelet, főképp, ha új alkotásról, egy intézmény létesítéséről van szó, melyhez a hivek áldozatkészsége szükséges. Épp azért, az egyes keresztyén felekezetek főpásztorainak híven kell követni Pál apostol példáját, ki szerte járt a római birodalomban mindenfelé; terjesztette Krisztus evangéliumát, gyülekezeteket szervezett, a hol bajt látott, azonnal megjelent és segített.

A jó pásztornak ma is eképpen kell cselekedni. Ha saját szemével látja a betegséget, könnyebben talál orvosságot, ha a nép előtt élő hitéről tanubizonyosságot teszen s buzgalmat, jó példáját mutatja föl követendő példaképpen; ez fölébreszti az alvó hitet, tevékenységre, áldozat-hozatalra indítja az eddig tétlen kezeket s az urnak megelevenítő lelke megláttatik minden hívő tetteiben, cselekedeteiben. És ez épülésére van az egyháznak, javára, erősítésére magyar nemzetünknek. Még a vallásos, egyházi ügyekben teljesen járatlan is beláthatja ezt s épp ezért, az ily körűtak maradaudó jó hatását meg nem tagadhatja.

A fogadtatás az egész körűt vonalán lelkes és impozáns. A megye derék alispánja, Gál Domokos ur, jóllehet nem felekezetünkhez tartozik, a legmelegebb érdeklődést tanúsítja ügyünk iránt. Erzsébetvároson, a megyei hivatalnokok élén, üdvözölte a püspököt s az egész körűton vele volt s volt gondja arra, hogy egy oly tekintélyes egyház első papját, minő az erdélyi ref. egyházkerület, állásához méltóan fogadjon mindenütt a hivatalnokok testülete is.

A nép pedig mindenfelé ünnepet ült Lelkesedésének, a maga egyszerű módja szerint, mindenütt élénken adott kifejezést. D.-Szt.-Márton felé az első falu Kund; itt a luth. nyugalmazott és rendes lelkész fogadta népe élén; a népzenekar játszott. Gogán és Váralya következtek ez után lelkes népeikkal. Gogán erőtelen egyház, hol 184 református él, ugyanannyi oláh között. Váralya sokkal erősebb; itt 543 reformátussal alig 200 oláh áll szemben.

E két egyház egyesítése s ez által egy erős egyházközség szervezése, mulhatatlanul szükséges; külön-külön gyöngék, templomaik romlásnak indultak, iskolájuk sem felel meg a követelményeknek. A váralyai templom menyezete kiváló figyelmet érdemel. Az egyházközségi tagok állítása szerint,

tíz évvel ezelőtt egy budapesti szakértő megvizsgálta s úgy nyilatkozott, hogy a menyezet festményei a 13-ik századból valók. Megérdemelné e ritkaság, hogy szakember tegye vizsgálat tárgyává.

Váralyáról Bonyhára mentünk, hol gr. Bethlen Árpád vendégei voltunk. A nemes gróf az egyházközség első patronusa s mint ilyen, ez évtől kezdve, a püspök kérésére, 140 frtot ad a papnak s ennek $\frac{1}{3}$ -ával segíti a tanítót.

6-án kora reggel indultunk el Bonyháról. Mikefalva volt az útban első község. Örömmel értesült a főtiszt. püspök ur, hogy mióta nem rég választott, ifju papja áll élén, az egyházközség ügyei jó rendben vannak.

Alig hagytuk el a falut, a diszes gálfalvi földmivesbanderium állott előttünk, szép kiegészítést képezte a fényes fogadtatásnak, melyben Gálfalván főpásztorunk részese volt. A fiatal Földváry üdvözölte a falu végén felállított diadalkapunál, a honnan a népes egyházközség kicsinyje és nagyja mind az ur házába ment. E nép, bár ez évben felettebb sujtólá az ur, hitében erős, reményében nem csüggedő s a munkásságban lankadatlan maradt. Meg volt nyugodva, midőn püspökének vigasztaló szavait hallá hitének templomában s fokozott lelkesedéssel éneklé: „Te benned biztunk eleitől fogva.“

Méltó az egyházközség arra az igaz dicséretre, melylyel főpásztorja illeté. Ilyen népet adjon isten egyházunknak, nemzetünknek! Az ilyen nép derék lelkipásztorának is dicséretére szolgál s tanubizonyoságot tesz arról, hogy a hol a lelkész népeért él, küzd s a hol a nép tiszteletben tartja szellemi vezetőjét s követi, ott békeség lakozik s ennek védelme alatt áldás tenyész.

Szókefelva következett ez után. Gyöngye egyházközség levén, ez évben pap-tanítói állomás szervezetett itt. Fialat, munkabíró papja van, a hozzá kötött várakozásnak meg fog felelni bizonyára.

Elértünk, végre, a körút végpontjához. D-Szt.-Márton volt a püspöki látogatásnak egyik legkiválóbban érdekelt pontja. A város végén felállított diadalkapuhoz eljöttek hiveink mind s Fekete György, megyei főjegyző, lelkes szavaiban élénken festé a ref. egyházközség ohaját: vajha, rendes papi állomás szervezetnék s épülne egy, a gyülekezet céljainak megfelelő, templom. A régi templom a városon kívül esik s oly szűk, hogy rendes körülmények között sem férnek el benne hiveink. Ez alkalommal éppen nem lett volna elég a város minden felekezetéből összesereglettek befogadására. Rédigér, unitárius lelkész, készséggel bocsátotta át az unitáriusok szép nagy templomát. A püspök, miután Szilvássy Sándor, főgondnok, házánál megjelent, a papságtól kísérve, templomba ment. Emelkedetten, lelkesen beszélt; nem látszott a hosszú út fáradalma. A templomozást tisztelgés követte s ezt az egyházmegye főgondnokai által rendezett ebéd a megyeháznál. Ugyanitt, ebéd után, egyházmegyei tanács értekezlet volt s nyomban utána rendkívüli közgyűlés. A világi és egyházi elem teljes számmal jelent meg e gyűlésen, melynek főtárgyát a leendő építkezés ügye képezte. Élénk vita folyt e tárgy felett. Azt mindenki átlátta, hogy az egyházmegyének szükséges D.-Szt.-Mártonban, gyülesei székhelyén,

egy tanácskozási terem s levéltár, mert tarthatatlan az, hogy vendéglőben, sokszor zene mellett, tartsák gyűléseiket. 15 éve feglalkoztatja e kérdés az egyházmegyét s megoldása most, a papi-lak s templom-építéssel kapcsolatosan, legkönnyebbnek látszott. Ily kombinatív építkezést ajánlott főtiszt. püspök ur az egyházmegyei tanács értekezletén s a közgyűlés ezt, mint legcélszerűbbet, magáévá tette. Csak a törlesztési kölcsön fedezését illetőleg volt nézeteltérés. Végre is, ki lett mondva az, hogy az egyházmegye 250 frttal fog hozzájárulni, Szilvássy Sándor, főgondnok, ígéretet tett, hogy 150 frtot magára fog vállalni az egyházközség, főtisztelendő püspök ur pedig, az egyházkerület jóváhagyásának biztos reményében, a hiányzó összeg fedezését ígérte a kerület részéről. Ugyanezen gyűlés elfogadta az Alpár Ignác, budapesti műépítész által készített kombinatív tervet s építendő bizottságot választott, Szilvássy Sándor, egyházközségi, Kabos Ferenc, egyházmegyei gondnokok elnöklete alatt. Ily két derék, egyházáért hűn buzgó református ember korábbi tevékenysége kellő garanciát nyújt az építkezés ügyének sikeres keresztül vitelét illetőleg.

Hetedikén reggel 8 órakor egyházközségi gyűlés tartatott, főtiszt. püspök ur elnöklete alatt. Határozatilag kimondatott, hogy az egyházközség lesz az építkezés gazdája s mint ilyen, anyagi erejéhez mérten, hozzájárul a kölcsön törlesztéséhez 150 frttal.

Bemutatta főtiszt. püspök ur a telek-vásárlási szerződést is, melyet a közgyűlés kész örömet fogadott el, mert alkalmasabb helyet nem is lehetett volna kapni. A város főútján van e telek, szemben az állami népiskola épületével. Az eladó egy református család, vételár 3,500 frt, de a család kívánsága szerint, az egyházközség tulajdonát képező házastelek adatott át csereképpen 1,500 frt. értékben. A szerződés még a gyűlés folyamán aláíratott.

Ezekben vázolám főtiszt. püspökünk körútját. Nem állítom, hogy minden mozzanatát feltünteti ez útunk, de a főbb és ezzel kapcsolatos dolgokról igyekeztem megemlékezni. Lehet, hogy hosszadalmas vala e leírás, de szükségesnek tartottam, ily terjedelmesen írni azoknak kedvéért, kik azt hiszik, hogy az ily körútak paszszióból történnek.

Megemlítem még, hogy a d.-szt.-mártoni építkezési kölcsön törlesztésére gr. Bethlen Árpád 200 frtot s főtiszt. püspökünk 100 frtot adott.

Hetedikén végződött a körút. A csapó-ratnóti állomásig kísérték a főpásztort: Gál Domokos, alispán, Frits, szolgabíró, Kabos Ferenc, szolgabíró, egyházmegyei gondnok, Kovács Elek, esperes, Nagy Domokos, egyházmegyei főjegyző.

Két szép mozzanata volt e körútnak még: egyik az, hogy a héderfáji egyházközség, kívül esvén a körúton, 20 tagu küldöttséggel tisztelgett a püspöknel, Bonyhán, tiszt. Benkő Sámuel, lelkész vezetése alatt.

A másik mozzanat az a tiszteletre méltó figyelem, hogy az egyházmegyei közgyűlésről este 9 órakor szállására haza térő püspöknek diszes világitást rendeztek.

Ince Lajos.

Folytatás a mellékleten.

T Á R C A

Egyháztörténeti adalékok.

Tótfalusi Kis Miklós két levele a biblia-kiadás ügyében, Teleki Mihály és Pataki István, kolozsvári tanárhoz, 1685.

I.

Az ur isten kedvelje a kimed személyét, életét, hivatalát és ékesen virágzó házát minden jókkal áldja!

Méltóságos uram!

Hogy kimed méltóztatott az én dolgomra nem csak rátekinteni, hanem okos tanácsával igazgatta is ezaránt a tanácsokat úgy, hogy az én mind jelen való, mind jövődöbeli jóra való igyekezetemnek nyakok ne szakasztnak, ismérem magamat kldhez felette kötelesnek lenni, áldván egyszermind a mi istenünket, hogy megtartóztatta és oly dologra klteteket nem bocsátotta, melynek cselekedeti nem csak az én személyem ellen, hanem isten s az egész nemzet ellen való vétek nélkül nem lehetett volna, hanem ha tudatlanságból esett volna ez; klték a dolog felől különben, nem a mint volt s vagy, informáltatván s itélvén: tetszett az én istenemnek jó igyekezetimben engem sok bajok és kísértetek által gyakorolni, hogy annál édesebben esnék jövődöben azoknak gyümölcsök. Az én kezem alá vött munkámnak isten végét adá még pünköszt előtt, de e dologban közbe jövő casusnak maradványa még ez, hogy azzal magamat az idén hazámnak ne praesentálhatnám. Hála istennek, hogy annak ártalmamra való több tétényem nem lön. Im, uram, kldhez küldék egy exemplárt, hogy maga szemeivel látván, kld is tehessen ítéletet felőle. Noha a censurától nem igen tarthatok, bene mihi conscius levén és támaszkodván többek felett kldnek jó akaratjához, melyet hozzám jelentgetett már nem egyszer mások írásiban való izenet által. Menjenek isten eleibe mindazok a jók, melyeket kld a szegény hazával vagy egy, vagy másképpen cselekeszik és tartsa fenn e nagy oszlopát oly sikámló állapotban helyeztetett hazánkknak sokáig! Ezt kívánja és marad kldnek köteles szolgálja, mig él. M. Tótfalusi Kis Miklós, Amstelod, 19 sept. 1685.

Kivül cím: A méltóságos urnak, Tekintetes és nemzetes Teleki Mihály uramnak, stb.

II.

Isten minden áldásával virágoztassa a kimed életét s egész házának állapotját!

Én nem tudom, uram, csodáljam-e csak, vagy szégyenlitem, vagy még harmadképen is mind legyen illetődött, ez ily

egymáson keresztül álló dolgok iránt. Az örmény nemzetség engemet keresett meg és hozzám folyamodott betű készítésbeli boldogíttatásának okáért; Erdély országa viszont örményekhez folyamodott, azok által keresi betülkészítettségbeli boldogíttatását. Nem irigylem a másuvá menő hasznot, hanem fájlalva a kldnek való szolgálhatásombeli alkalmatosságnak elfordulását és sajnálom szabás (?) azt, hogy idegen, még pedig efféle dolgokra nézve oly durva és débdáb nemzetségből találkoztanak hazánkbeli szükségeknek, ez nemeknek orvoslására, melyre én magamat ennyi sanyargással készítettem. Tudom, hogy magam untattam el kltékkel az utánam való várakozást, oly későre halasztván az hazamenetelemet; de már erről való dispositio nem hatalmombeli dolog volt. Isten az, a ki az én dolgaimat így igazgatta és csudaképpen forgatta, haza sietésemben gátot vetvén előmbe. Közelebb mostanra is, úgy hiszem, leveleim helyett sokan személyemet várták; de én ezt még az idén is haza nem küldhetem. Elég kedvem ellen esik nekem, de nem tehetek róla, talán isten ezt is jómra fordítja. Másként si causas secundas et proximas spectamus, úgy tudom legalább e toldalékja ide való kéréssemnek nem accedalt volna, ha egy embernek ide jövele utamat be nem vágta volna. Elhozza az isten az én szabadulásomnak is idejét; eljő a jó tavasz és akkor a darvakkal én is szárnyamra kerekedvén, régen elhagyott honomat megkeresem. Interim én kldet legkiváltabképpen való jóakaróim közé számlálván, kérem, találtassa úgy magát velem; én kldtől vékony ismerkedésemmel vetett relatiomat kivenni nem akarom, ha elmult, vagy mulik is az ok, mely azt szorosabban tarthatta volna. Azért akarám e levélkémmelel is magamot kld előtt emlékezetbe hozni, hogy jó darab időtől fogva való hallgatásomból idegenséget ne gyanitana hozzám. Bátorságos iratimról pedig mind most s mind ennek előtte valókról kld megbocsásson; ha kldet nem ismerném vagy nem irnék, vagy más stylussal élnék. Isten kldet vigye későn mennyországba! Kegyelmed szolgálatjára, mig él, kész M. Tótfalusi Kis Miklós, Amstelod, (Amsterdám) 19 sept. 1685.

Kivül cím: Celeberrimo viro Domino Stephano Pataki, senior. philosophiae in illustr. collegio ref. Claudiopolit. professori meritissimo Duo ac benevolo plurimum observando.

Mindkét levél eredetije a gr. Teleki-nemzetség levéltárában M.-Vásárhelytt, 716 sz. alatt.

Közli: *Konc József.*

KÜLÖNFÉLÉK.

= **Megérett gabona!** Nem az aratásról akarunk szólni, mely testi szükségünk kielégítésére szolgál; hanem arról az aratásról, arról a megérett gabonáról, mely abban a lelki szükségben, sőt erkölcsi kényszerben jelentkezik, hogy a N.-Enyeden levő theologiai fakultásnak immár Kolozsvárt a helye. Eljön az ideje, és már nincs messze, hogy mi is újból ex asse hozzá fogunk szólni. Most csak jelezni akarjuk, hogy legújabbán az „Egyetértés“ hozta napirendre, érvelvén Kolozsvár mellett. Erre felelt az enyedi „Közérdek“, természetesen, Enyed mellett, felhozva a már megszokott, és elkoptatott érveket és beszélve a „Kolozs-

várt uralgó központosítási szellemről“ is. Ez a „központosítási“ szellem nem egyéb, mint nagyenyedi fantazmagria, mely szót sem érdemel; de a leendő ev. ref. papok nevelése, kulturái és tudományos magas színvonala az egész erdélyi ev. ref. egyházkerületnek oly elodázhatatlan követelménye, mely felett határozni, valószínűleg, az egyházkerület közgyűlése lesz illetékes, és nem a „Közérdek.“ Tizenöt esztendővel ez előtt volt e kérdés fölvetve. Mélyen meg vagyunk győződve, hogy az idő teljesen elégtételt adott akkori véleményünknek és a közszellem, az idők követelménye hangosan hirdeti, hogy ez a dolog „megérett gabona!“ Hisztünk istenben és az egyetemes érdek iránt való tiszteletben, hogy a maga idejében, tehát igen hamar, le fog arattatni.

= Néhai Darkó József, bágyoni lelkész, meghalt Kolozsvárt, 1887. május 5-én és ugyanott temettetett el. De gyászos özvegye és a hálás egyház nem akarta elviselni, hogy a szerető férj és buzgó lekipásztor emléke meg ne örökíttessék ott azon a helyen is, mely látta buzgó és eredményes munkálkodását. Folyó év május 6-án a bágyoni templomban emlékünnepe rendeztetett hát, melyen az egyházmegye esperese Hegedűs Lajos és Sándor János, miriszlói pap, vettek részt, amaz imát, ez emlékbeszédet tartván. Az emlékbeszéd ki is nyomtatott és nekünk is elküldetett. Szívesen köszönjük, azért a valódi lelki gyönyörért, a mit elolvasása okozott. Egy érző szív és egy világos elme terméke, mely díszére válik az e nemű egyházi irodalomnak. Nem lehet eléggé sajnálni, hogy Sándor János barátunk csak Miriszlónak világít a helyett, hogy ott betöltvén hivatását, juttatna a köznek is, melynek fénye mindnyájunk dicsőségére szolgál.

= Zabolai ev. ref. egyházunkban az első választás felüggesztetvén, a második folyó hó 16-án hajatott végre, a melyen 167¹/₄ beadott szavazatból 121³/₄ szavazattal pappá választott Földes György, eddig papolci pap és az orbai ev. ref. egyházmegye jegyzője. Kiválóan örvendünk e választásnak, úgy a megválasztott személyéért, mint ama nagy többségért, mely biztosítékul szolgál előttünk, hogy a hullámok csak igen hamar le fognak csendesülni és közös erővel, vállvetve fogja munkálni e szép egyházunk az urnak dicsőségét és saját virágzását. Az egyház részéről szeretet, buzgóság és ragaszkodás vallásához; lelkész-barátunk részéről gyöngéd, tapintatos bánásmód hívei és a szent ügy iránt: és a siker ki nem maradhat. Áldás a kezdeten, hogy áldás legyen a végén!

= Székely Ferenc, nagyenyedi főiskolai tanár által fordított Holzweissig-féle latin nyelvtant és latin gyakorlókönyvet a magyarhoni ág. hitv. ev. egyetemes tanügyi bizottság az evangélikus gymnasiumok számára nemcsak engedélyezte, hanem ajánlotta is. A szakreferens azon nyilatkozta, hogy e könyvek az eddig ismert és használatban levő nyelvtanok legjobbjai közé tartoznak. Erd. ref. Igazgató Tanácsunk is engedélyezte használatukat: így tehát csak az van hátra, hogy szaktanáraink figyelmükre méltassák és használatba vegyék.

= A maros-illyei reform. körlelkész beigtatása f. hó 8-án szép és nagyszámu közönség jelenlétében folyt le, dacára a folyton ismétlődő záporosónak, mely miatt a templomhoz vezető utcák valóságos sártengert képeztek. A meglehetősen nagyszámu templom az alkalomra zöldággakkal, lombfüzérekkel és virágokkal csinosan fel volt díszítve. A beigtatás tisztét maga az esperes, nt. Bartha Lajos ur végezte, négy jelszót írván arra a zászlóra, melyet lobogtatni, az új lelkész hivatva van; e jelszók: a világosság, az igazság, a lelkiismereti szabadság és a szeretet. Az ily alkalmakkor szokásos ajánlás és ima elhangzása után az új lelkész, Zajzon Lajos lépett a szószékre, mondván egy olyan imát és beszédet, mely sokáig élénk emlékezetben fog maradni az Illyéről és a környékről egybegyűlt hívek lelkében. A gondnoki kart e beigtatási ünnepélyen László Ignác, egyházmegyei algonok, a papságot Szóts Sándor, dévai lelkész, képviselte. Jelen voltak még Déváról Réthi Lajos, kir. tanácsos, tanfelügyelő és Kolumbán Sámuel képezdei tanár. Az ünnepély végeztével az épülőben levő új papi lakot szemlélte meg a hívek serege, örvendezve és hálálkodva, hogy régóta táplált reményét ebben is beteljesülve láthatja. Közébed nem volt, helyettesíté és pótolá ezt az özv. Simon Jánosné urasszony vendégszerető asztala, mely gazdagon megterítve, várta az ünnepélyen közreműködőket és a távolabbi vidékekről egybegyűlt vendégeket. Jó kedv, igaz öröm és szép pohárköszöntők fűszerezték a gazdag lakomát, mely késő délutánig tartá együtt a vendégeket, kik azon meggyőződéssel távoztak el mindnyájan, hogy a maros-illyei reform. hívek gondozása minden tekin-

tetben derék és alkalmas pásztorra van bizva. Szerencsét kívánunk.

= Lélekemelő ünnepélyt tartott jul. 15-én a nyárádszentlászlói kicsiny leány-egyház. Ujjonnan épített templomát szentelte fel. Molnár Lajos harasztkereki ref. lelkész mondott felszentelő imát, Nagy Albert lelkész tartott egyházi beszédet és urvacsorai agendát. A kicsiny gyülekezet magasztos érzelmekkel vett részt az ünnepélyen. Sokan örömkönyekkel szemekben adtak hálát az istennek, hogy régi vágyuk teljesült. Az ünnepély bevégezése után Balla János birtokos gyűjté vendégszerető házához az idegen falukból résztvevő közönséget, hol lelkes pohárköszöntők hangzottak el, különösen a házigazdáért és lelkes nejeért, kik igen meleg érdeklődéssel vettek részt az épülő templom iránt, s ezen érdeklődésüket azzal tetézték, hogy egy kertet ajándékoztak az egyházközségnek, hogy annak szorgalmi uton beszerzendő jövedelméből első sorban a hívek évi országos közalapi tartozása fedeztessék; mert az unitariuss felekezet között élő kevés híveink folytonos kísértésnek vannak kitéve e miatt. Ezen adományozás minket annál nagyobb hálára kell hogy kötelezzen, mert Balla János birtokos ur maga róm. kath. vallású. Isten minden áldása szálljon rá és családjára! T-f.

= Hálás köszönet. Klopotivai ref. egyházközségünk azon elhatározását, hogy f. évi aug. 5-én templomfelszentelő ünnepet tart, vajdahunyadi egyházmegyénk n. t. esperesi hivatala tudomásul vevén, van szerencsém a következőket közölni: 1. Nagyklopotivai ref. egyházközségünk romjaiból felépített templomát folyó évi augusztus 5-én fel fogja szentelni. 2. Mélt. Pogány Károly országgyűlési képviselő és egyházmegyei gondnok ur, klopotivai ev. ref. egyházunknak az ősei templomát immár romjaiból felépített boldogemléktű nagyklopotivai Pogány Rakhel nevére és kegyességére emlékeztető márvány táblát és egy csinos tölgyfa urasztalát ajándékozott. A tábla a templom belső falába behelyeztetett 1887. okt. 18-án, az asztal pedig a templomba 1887. dec. 25-én. 3. Ugyanő a mai napon a klopotivai ref. egyház számára átadott kezemhez egy értékes arany rojtos sötét-kék posztó-kelméből készített „Férje emlékeül adja nagyklopotivai özv. Pogány Ádámné 1887.” szószék takarót, meg egy értékes lenszövet stikkolt „Nagyklopotivai Pogány Károly vajdahunyadi ev. ref. egyházmegye gondnoka adja a klopotivai ev. ref. egyház számára 1887-ik évben” feliratu szép nagy urasztali abroszt és még egy kásmir szövet ezüst rojtu „Légy vallásos, bízzál istenben” feliratu selyemmel himzett kehelytakarót. A nemes adakozóknak nagybecsü adományaikért a klopotivai ev. ref. egyház nevében hálás köszönetemet nyilvánítom. Klopotiva, jul. 19-én, 1888. Csizsér Pál, ev. ref. paptanító

= Nyilvános köszönet. A maros-illyei körlelkészesség aranykönyvébe, mint legelső, írta be nevét özv. Krasznayné, Simon Josephin ő nagysága, ki egy általa készített kézmű sorsolási jövedelmének alapján, melyet a m.-illyei és közelben levő érdeklődők vallás- és nemzetiség különbség nélkül, dicséretes együttérzéssel adtak össze, „a pápi állomás visszaállításának emlékére” egy díszes szószék- és urasztali takaróval ajándékozta meg szegényes viszonyokkal küzdő kicsiny egyházunkat, oly módon, hogy a sorsolásból begyűlt 30 frt jövedelmet az anyag bevásárlása által igényelt összegig önmaga kiegészítvén, a feliratok és díszítések, illetve, a teljes elkészítés nehéz és értékes munkáját szintén sajátkezűleg végzé. Ugyisint, kiváló örömmre szolgál, tekintetes Szinte Gábor dévai reáliskolai rajztanár urnak is a hálás köszönet őszinte érzésével adoznom azon nagybecsü fáradságáért, mely szerint az említett tárgyak felirati és díszítési mintáit kitűnő szakértelemmel és elismerésre méltó ügyszeretettel, minden munkadíj elfogadása nélkül elkészíteni kegyeskedett. Legyenek e nemes példák jobb idők előjelei;

önző és anyagias jellegű korunkra nézve pedig buzditó szózat, hogy „a ki dicsekedik, az urban dicsekedjék!” M.-Illyén, 1888. július 16-án Zajzon Lajos, m.-illyei ev. ref. körlelkész.

— Pályázat tanári állomásra. A békési ev. ref. VI osztályu gymnasium üresedésbe jött egyik tanszékére pályázat nyittatik. Tantárgyak: Mennyiségtan és mértani rajz, ezeken kívül valamelyik osztályban a német nyelv. A városi alsó fokú ipariskolában vállalt rajztanításért külön díjazás. Évi fizetés 1000, azaz, egy ezer forint o. é. évnegyedi előleges részletekben a gymn. pénztárból. A megválasztott tanár, vagy tanárjelölt két évi sikeres működés után állandósítottatik, utóbbi azonban csak azon esetre, ha időközileg tanári oklevelet szerez. Az állandósított tanár a „Tiszántúli ev. ref. középiskolai tanárok nyugdíj- és gyámintézeté”-nek kötelezett tagja. Kellően fölszerelt pályázatok f. évi aug. 15-ig alulírottához küldendők. Békés, jul. 16. 1888. Szegedi Károly, ref. lelkész, a gymn. igazg. tanács elnöke.

— A pápai dispenczió statisztikája. A római társaságokban jelenleg a pápai dispenczió, melynek statisztikáját egy római lap közzé tette, képezi a beszéd tárgyát. Az uralkodói házak tagjai fel vannak mentve a dispenczió nélküli díj fizetése alól és a pápának, régi szokás szerint, csak ajándékkal kedveskednek, de más halandókra nézve a dispenczió díja rendesen igen magas szokott lenni és gazdag emberektől a menyasszony vagyonának husz százalékát képezi. Szegényebb embereknél csökkentik a díjat, vagy épen egészen el is engedik. A folyó év második negyedében a pápa 42-szer adott nagybátyák és unokahugok, 176-szor sógorok és sógornők között megköteendő házasságra dispencziót. Ellenben, 73 házasságot nagybátyák és unokahugok és 115 házasságot sógorok és sógornők közt nem engedett meg.

— Pótlás. Mult számunk első cikkének 7-ik kikezdésében a 17-ik sor végéről kimaradtak ezek a szavak: „a szent íráshoz; még csak nem is.” Kérjünk t. olvasóinkat, olvassák a szöveget e kiegészítéssel, mert ama mondat gondolatmenetének fősulya épen e kiessett sorra esik.

Nyilvános, halás köszönet.

A csikmegyei ref. körlelkészseg segélyezésére a „Prot. Közlöny” 1887. évi 32—33. számában közlöttek után 1887. végéig adakoztak: Mltgs. br. Bánffy Dezső egyházkerületi főgondnok ur 5 frt. Dombi Lajos n.-várad ref. lelkész 3 frt. Séra Tamás órvaszéki elnök ur ivén: Séra Tamás 2 frt. Séra Lajos 1 frt. Tasnádi Oláh László ur 1 frt. Nagy József hévízi lelkész ur ivén: Csiki József 1 frt. Nagy József 35 kr. Barabás Miklós sepsi-besenyői ref. lelkész ivén: Ifj. Nagy Áron 10 kr. Kőncsei Lajos 20 kr. Barabás Miklós 20 kr. Valler József mákói ref. lelkész ur ivén: Egy református 50 kr. Két

ev református 20 kr. Valler József 5 frt. Borbát Dániel ügyvéd ur ivén: Borbát Dani 5 frt. Bocskor István joggyakornok 1 frt. Sebestyén István 1 frt. Kapdebó István 50 kr. Dániel István 50 kr. Görög Károly 1 frt. Nagy Árpád 1 frt. Pongrácz Samu 1 frt. Vitályos Gergely 1 frt. Br. Gamera Gusztáv 1 frt. Varga Domokos 50 kr. Gálffy István 30 kr. Széll Géza 1 frt. Szentkovits Miklós 50 kr. Nagy Miklós 50 kr. Lengyel Sámuel 1 frt. Bálint Károly 20 kr. Szalonc-tai Albert 1 frt. L. F. 50 kr. Ungváry 50 kr. Seres István 30 kr. Jakabffy József 20 kr. Én is adtam 20 kr. Dr. Gyarmathi Domokos 1 frt. Henter János 1 frt. Faragászné 20 kr. Vitályos Albert 1 frt. Ferenc József m.-pagocsa lelkész ur ivén: Ferenc József 2 frt. Darkó Lajos 1 frt. Debreci Ferenc 1 frt. Szentkirályi Gyula 1 frt. Aracs András, göröcsöni ref. lelkész, 20 frt.

A körlelkészseg területén, Csik-Szeredában: Dósa Gábor 20 frt. Bakcsi Gáspár 25 frt. Csanádi Béla 2 frt. Szász Lajos 2 frt. Székely Imre 1 frt. Papp György 1 frt. Dapsi Frigyes 2 frt. Lakatos Mihály 1 frt. Borosnyai, hadnagy 2 frt. Szopos Elekné 1 frt. 50 kr. Lakatos Felixné 50 kr. Balló Mártonné 1 frt. Pénteki, százados, 1 frt. Nagy Krisztina 1 frt. Jakab Lajos 1 frt. Szöcs Mártonné 2 frt. Vajna Tamásné 3 frt. Zsíkó Lajos 3 frt. Szenkovits, hadnagy, 1 frt. Madár Mihályné 1 frt. Vallenstein Jakab 2 frt. Rác Lajos 1 frt. Apponyi Károly 1 frt. Kovács Antalné, Keresztély Mózes 20 kr. Pécsi Mihály 20 kr. Frics Adolf 20 kr. Tamás Dániel 20 kr. Gábor János 20 kr. Láréné Lászlóné 2 frt. Csendőrnök 1 frt. Szépvízi Keresztes József 1 frt. Borbát Pál 1 frt.

Somlyón: Körmeny Lajos 1 frt. 50 kr. Farkas Lajos 1 frt. Balogh Elek 1 frt. 50 kr. Bocskor Ferenc 1 frt. Kőváry László 1 frt. Toth János 2 frt. Eresényi Béla 3 frt. Szentimrey Dániel 2 frt. Környei Ferenc 1 frt. Balló Anna, Delnén, 1 frt. Kis Dénezs, Cs-Szent-Miklós-on 1 frt.

Csik-Szent-Mártonban: Dr. Csiszér Miklós 10 frt. Benke Sándor 5 frt. Ugron Ferenc 2 frt. Solnay Sándor 2 frt. 50 kr.

Gyimesen: Vagner György, lutheranus, 50 kr. Ősz Mihály 1 frt. Szabó Beniám 1 frt. Reschner Gyula, lutheranus, 1 frt. Nagy Károly 1 frt. Pataki Sámuel 50 kr. Kézdi-Vásárhelyi Szabó Albert, nyomdász, 1 frt. nyomtatványokban.

1887-ben adományozott összegből 687 frt. 15 krból 100 frt alapítvány, 587 frt. 15 kr. az 1887 évi számadásban elszámoltatott.

Folytatjuk az 1888-ban begyűlt segélyezés közlését. Csik-Szeredában, június hó 19-én. 1888.

Borbát Pál,
körlelkész.

HIVATALOS RÉSZ.

1409—1888.

KÖRLEVÉL.

Mindenik ref. kollegium m. t. t. Előjáróságának.

Erd. ref. középiskoláinkban használatra engedélyezett segédkönyvek közé fölvetette hatóságunk

1. Varga József, Bethlen-főiskolai s tanító-képezdei ének- és zenetanár, Dalárzsebkönyv című négy szólamu férfi és vegyes karok anthologiai gyűjteményét, I. rész: Férfi karok, ára 1 frt. 20 kr; II. rész: Vegyes karok, ára 80 kr. Budapest, 1888. Dobrowsky és Franke kiadása.

2. Deák Gerő Kun-kollegiumi tanár és Makai Jenő, szászvárosi ref. kántortanító által szerkesztett „Ma-

gyar Kalliope” egy s több szólamu egyházi s világi énekek szemelvényes gyűjteményét. Az ev. ref. középiskolák alsó osztályainak számára s magán-használatra kéziratban.

Midőn a nevezett két munkának segédkönyvtől való használatát ezennel engedélyezzük és a m. t. t. Előjáróságok és Tanárkarok figyelmét azokra felhívjuk, a felekezeti műének ügyének kívánunk szolgálatot tenni.

Az erdélyi ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsának, Kolozsvárt, 1888, július 13-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök-helyettes.

1613—1888.

KÖRLEVÉL.

Mindenik ref. egyházmegye nt. esperesének és minden püspöki vizsgálat alatt levő egyházközség tiszt. lelkész-elnökének.

Mindazon egyházközségeink és egyházmegyénk, melyek népiskoláik állapotáról szóló jelentéseiket és kimutatásaikat még fel nem küldötték, ezennel hivatalosan utasítatnak, hogy népiskolai jelentéseiket és rovatos kimutatásaikat, kapcsolatosan az egyházmegyei tanügyi előadó jelentésével, f. é. augusztus hó 15-éig kimaradhatatlanul terjeszszék föl hatóságunkhoz.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1888, július hó 10-én.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök-helyettes.

760—1888.

KÖRLEVÉL.

Mindenik erdélyi ref. kollegium m. tt. Elöljáróságának.

Tudomásul-vétel és alkalmazkodás végett közöljük, hogy a vallás és közoktatási miniszter ur, f. évi március hó 27-én, ad 41,787—1887 sz. alatt kelt rendeletével, az államilag segélyezett „nyiregyházi“ ág. ev. főgymnázium ujonnan megnyílt VII. és VIII. osztályainak a nyilvánossági jogot megadta s egyúttal e gymnaziumot az érettségi vizsgálatok megtartásának jogával is felruházta.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1888, július 19.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök-helyettes.

795—1888

KÖRLEVÉL.

Mindenik erd. ev. ref. kollegium m. t. t. Elöljáróságának.

A vallás és közoktatási miniszter ur néhány tankönyvnek iskolai használatból kitiltása tárgyában idei 2922 szám alatt, következő leíratot intézte hatóságunkhoz.

„A Wandkarte von Europa, entworfen und gezeichnet von B. Kozenn (Wien und Olmütz, Verlag von Eduard Hölzel) című térképet, melyen Magyarország politikai önállósága nincsen feltüntetve és a magyar történelmi helynevek helyett német nevek használatnak, a főváros pedig két külön fővárosként szerepel; továbbá, a Samuil V. Isopescul „Elemente de geografie comparativa pentru clasele inferioare si mijlocie de gymnasii, scole reale, si alte scole coordinate (Csernovic, 1882)“ című tankönyvet, mely hazánknak ugy közjogi, mint tényleges állapotával merőben ellenkező, téves adatokat tartalmaz; végre, a „Cursu elementaru de istoria universala pentru clasa I. (II. III.) a scolelor secundare de Joan Marescu (Bukarest)“ című tankönyvnek mind a három kötetét, mely hazánk történetét illetőleg, merőben téves tanokat tartalmaz és felosztásánál fogva sem felel meg tanügyi viszonyainknak, az összes hazai iskolákban való használatból ezennel szigoruan kitiltom.“

A miniszter ur ezen rendeletét tudás, alkalmazkodás és megfelelő eljárás végett, az 1876 évi XXVIII. t. c. 7. §-ának 5 pontjára; illetőleg, az 1883 évi XXX. t. c. 49. §-ára való figyelmeztetéssel, a m. t. t. Elöljáróságnak ezennel tudomására juttatjuk.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1888. július 19.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök-helyettes.

772—1888.

KÖRLEVÉL.

Összes ref. iskolaszékeink nagytiszteletű lelkész-elnökeinek.

A külföldi verseny az országot legujabban oly palairóvesszőkkel árasztja el, melyek papiros helyett festékekkel vannak bevonva.

A magyar kir. állami vegyikísérleti állomás nyilatkozata szerint, ezen vesszők mindegyikén részint kátrány, részint ólom-festék található, mely tekintettel arra, hogy a gyermekek a vesszőket szájukba szokták venni, azon felül az írógyermekek kezéhez is tapadván, egészségét veszélyezteti.

Ezen oknál fogva, indítva éreztük magunkat, a festékekkel bevont pala-íróvesszőknek az iskolákban való használatát megtiltani és az iskolai hatóságokat figyelmeztetni, hogy csak oly íróvesszők használatát engedjék meg, melyek papirossal vannak bevonva.

Miről, megfelelő eljárás végett, összes ref. iskolaszékeink lelkész-elnökei értesítettnek.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1888. július 19.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök-helyettes.

1532—1888.

KÖRLEVÉL.

Mindenik erd. ref. kollegium m. tt. Elöljáróságának.

Tudomásul vétel végett közöljük, hogy a vallás és közoktatási m. kir. miniszter ur idei 19,277 számú leíratával, a soproni Csöndes-féle tan- és nevelő-intézetnek a gymnazium hat osztályára szóló nyilvánossági jogot az 1888—89-ik tanévre is megadta.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1888, július 20.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök-helyettes.

1022—1888.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A vajda-hunyadi egyházmegyében, a haróti egyházközség kántortanítói állomására pályázat hirdettetik. Az állomás javadalma: lakáson kívül, pénzértékben 279 frt. 14 kr. a tankötelesektől egy-egy szekér fa. A megválasztandónak kilátása van továbbá arra, hogy gróf Kun Kocsárd ő méltóságának kegyes alapítványa folytán, a jövő éven kezdve, javadalma 400 frtra fog kiegészítettetni.

Pályázni kívánók kellően fölszerelt folyamodványukat augusztus 20-áig, nagytiszt. Bartha Lajos, esperes aához adják be, Csorbai-fürdő, július 21, 1888.

Szász Domokos,
ref. püspök.

733—1888.

KÖRLEVÉL.

A székely-udvarhelyi ev. ref. egyházmegye képviselő közgyűlést fog tartani Székely-Keresztúron, július 26-án Fő tárgya: Az egyházmegyei gyámintézeti szabályok revíziója és az adósok ügye. Minden jogosult érdekeltet felhívok a részvételre, egyházközségeket képviselőik által, tanító aait személyesen.

Közgyűlésünk bevezetőjén, köztörvényszékünk lesz és azután házassági törvényszéket tartunk, júl. 27-én.

Bögöz, július 17. 1888.

Solymosi István,
ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Ormós Ferencnél, az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvártt.

Mai számunkhoz $\frac{1}{2}$ iv melléklet van csatolva.